

constituimus. 17. quæstio. 4. & ecclesia etiam interdicitur, secundum cõmuniter doct. & corpus Christi, secundum Hostien. quia ibi maior est ratio, licet in iure non sit expressum.

20 Personales immunitates manifestæ sunt, quod ecclesiasticæ personæ sunt exemptæ à iudicibus secularibus, sunt liberæ à manibus violentis suadente diabolo, à pedagijs, & angarijs, de quibus infra, Excommunicatio. 1. 31. 38.

21 Reales emunitates sunt, quod personæ ecclesiasticæ exemptæ sunt à gabellis, pro rebus suis, vel ecclesiæ, quas non negotiationis causâ deserunt, quod possessiones ecclesiæ nõ possunt pro alienis debitis obligari, & quod rustici non possunt eius rura deserere, &c. c. 3. eo. tit. & alia que in iure ponuntur.

22 Violare ecclesiasticam emunitatem quocumq; modo, ex intentione agendi contra libertatem ecclesiasticam, quoad locum, & personas, siue in communi, siue contra talem ecclesiam, secundum Caie. ubi supra, est peccatũ mortale, quia cõmittitur sacrilegiũ, si autem fiat nõ ex tali intentione, sed ex passione, adhuc mortale est, nisi ex imperfectione actus, quia tunc est veniale, vel cum parua iniuria sit loco, vel personis sacris, nec sit cõtra preceptoriam prohibitionem, vt si quis comederet in ecclesiâ sine necessitate, vel hospitaretur, vel faceret cõsiliũ, poneret ligna, & huiusmodi, & non adest contemptus: per huiusmodi enim nõ rei sanctæ magna fit irreuerentia.

23 Tenentes banchum in ecclesiâ ad vendendum candelas, imagines, & aliud, peccat mortaliter,

quia domũ Dei faciunt domum negotiationis, secundum Caie. 5. non autem sic, si tenent in cõmeterio, quod est domus defunctorum. Ponere candelas in aliquo loco in ecclesiâ, vt qui vult emat, vt cõmunitur sit sine persona ibi stante, pro seruitio populi, sine auaritia, & pauperes portantes candelas pro ecclesiâ, vel imagines, dummodo non tenent banchũ, & qui propter pluriuam retrahit se cum banchu in ecclesiâ ad horam, excusantur omnes prædicti à mortali, secundum Caie. 5. sic enim solet fieri, & prælati ciunt, & tolerant.

24 Nota differentiam inter violare libertatem ecclesiasticam, & emunitatem, ad discernendũ censuras. Nam qui iniuriam facit loco sacro, violat emunitatem, qui autem iniuriatur personæ, non solum quo ad ipsam penam ecclesiasticam, sed etiam omnibus rebus, quibus pro libere arbitrium vitur, vel quas possidet, violat libertatem ecclesiasticam. Ex Caie. 5. Ideo sunt distincti casus violentium emunitatem, & libertatem.

25 Multas alias emunitates habet ecclesiâ, & personæ ecclesiasticæ, quas vide in diuersis locis, supra, Clericus. 5. 29. Ecclesiâ, pro totum. infra, Gabella. 5. 10. Pedagiũ, per totum. Excommunicatio. 1. 38. & Tabul. ibi. 5. 15. vsq; ad 20. Excommunicatio. 11. 20. 31. 33. 37. 62.

26 Nota qd tunc fit cõtra emunitatem, vel libertatẽ ecclesiasticam, quado violatur priuilegiũ cõcessum super generali libertate ecclesiæ, & hoc siue violatur quoad oes ecclesiâs, vel quo ad vnã, siue quo ad omnes clericos, siue quo ad quoslibet, non autẽ si violatur

letur libertas vnus ecclesiæ, vel clerici, & similiter, si agit contra libertatẽ fratrum prædicatorum, vel minorum, nõ agit cõtra libertatem ecclesiasticam. Et licet peccatum mortale in his omnibus sit, tamen aliter puniuntur, qui contra libertatem ecclesiasticam agunt, quã qui contra libertatem specialem. Pœna autem violentium hanc emunitatẽ est, quia aliquando mortaliter peccant, vt supra, 5. 22. quandoque incidunt in excommunicationis latẽ sententiã, interdum debent excommunicari, aliquando puniuntur pena priuationis, aliquando aliter, iuxta leges canonicas, ciuilesq;.

ENORMITAS.

1 Enormitas criminis est, quando crimẽ est tale, quod etiã peracta penitentia remedit aliq; de pœna, quæ impedit ordinẽ executionem, & beneficij retentionẽ, & hæc cõmuniter sunt tria, scilicet homicidiũ voluntariũ, c. minor. d. 50. vel quasi voluntarium, videlicet quado præcessit culpa, de homic. c. contingebatur, secus si non præcessit culpa, & fuit casuale. cap. ex literis. eod. tit. Secundo, hæresis, in qua post sanatum vulnus, remanet c. catrix. c. ventum. i. q. 1. Terriõ, simonia in ordine, c. inquisitionis. de accu. & idem ibi patet de simonia in beneficio.

2 Dicitur etiam enorme crimen quod dispensationẽ non recipit, vt simonia in beneficio. c. erga. i. q. 1. Dicitur etiã enormia omnia crimina, & delicta, quæ inducunt infamiã ciuilem etiã post penitentiam. i. q. 8. 5. porro. Idẽ de crimine, quod inducit irregularitatem, secundũ Tab. ibi. circa fi.

3 Enormis iniuria explicatur in

c. 10. illorũ. de sen. ex. vt si membrum mutiletur, si effusio sanguinis sit abundans, & de membro, de quo non faciliẽ exit sanguis. Si in episcopũ, vel abbatem, vel prælatũ, vel superiorẽ sit iniecta manus. In sti. de iniur. 5. atrox. Si quis ita vulneretur vt indigeat medicamine chirurgij, vel emplastro, vel aliorũ medicaminũ, secundum Monal. Si quis fustibus cœditur, si in theatro, foro, vel ante iudicem verberetur. Si in ecclesiâ, cõmeterio, dormitorio verberetur, secundũ aliquos, ar. in cap. cum pro causa. de sentent. excommu. Si fiat iniuria sacerdoti induto vestibus sacro talibus, magistratũ, parenti, patrone, & prælato. ff. de inid. l. præton. 5. atrocem. & c. eod. titu. l. atrocem. Ex tempore dicitur enormis iniuria, si fiat tempore Iudi, vel festiuitatis, & hoc est arbitrarium. Ex re ipsa, vt ex vulnerẽ, quia magnitudo vulneris atrocitatem facit, secundum leges, & aliquando locus vulneris, vt si fiat in oculo. ff. de iniur. l. ita incipit. Ex modo, vt quando est in publico, vt in ecclesiâ, vel platea, & excessus est notorius, secundum Panor. in d. cap. illorum. & de his iniurijs factis personis ecclesiasticis episcopus non potest absoluerẽ, secundum eundem Panor. ibidẽ supra, Absolutio. 5. 61.

4 Qui habet absoluerẽ, & ligare, poterit arbitrari, an, & quado talis iniuria sit enormis, vt sciat an possit eum absoluerẽ, necne. ar. in ca. super literis. de rescrip. Sed cauet ne iudicet lenẽ quã lex dicit atrocẽ, quia non absolueret, sed deciperet. Vide Caie. ver. excommunicatio. contra percussitẽ clericũ, circa fi. vbi de-

clarat, quæ sit enormis iniuria, & in quibus casibus episcopus etiã in enormi percussio clericis pos sit absolueri. Vide infra, Excom muniatio. l. 1. §. 10.

E P I S C O P V S .

1 Episcopatum, vel aliam præla turam iniunctã a superiore per præceptum, non licet renue re, secundum Thom. secunda se cundæ. q. 185. a. 2. tum quia repu gnat charitati proximorum, tum quia est contra humilitatem, qua quis suosuperiori subicitur. Sed quid agendum si sentit se habe re impedimentum, & sic non esse idoneum? Dico secundum Th. ubi supra. Aut hoc impedimen tum potest remoueri per ipsum, ut si habet propositum pec candi, quod potest deserre, & sic non exculatur, quin teneatur obedire suo prælato in hoc, si ve rø non potest remouere ipse, sed prælatus iniungens, teneatur im pedimentum præcipienti præla to exponere, qui si remouere vo luerit, teneatur obedire, si vero noluerit, vel non poterit remou ere, non teneatur ei obedire, vt prælatus, vel episcopatium su scripat. Nec requiritur qd sciat de sufficientem, sed sufficit, qd non cõstet ei de opposito, supra, Ele ctio. §. 37.

2 Episcopus secundum Th. supra. a. 4. potest procurare absolu tionem a suo officio, quando aduer tit quod non proficiunt animæ sibi commissa, vel ex ipsius epis copi defectu, vel ipsarũ anima rum, vel quando existimat, quod per alium meliorem melius dis ponentur, & sic ad sui quietem potest accedere ad superiorẽ, & procurare vt amouatur.

3 Episcopus, vel alius prælatus, secundum Tho. ibi. ar. 5. neq; pro-

pter aliquod cõmodũ temporale, neq; propter aliquod periculis imminentes, potest gregẽ suũ personaliter deserre, si sub ditorum salus exigit personæ pas toris præsentia. Si autem salutẽ gregis per aliũ prouideri potest pro aliquo commo do ecclesiæ, & propriæ personæ periculo, gregẽ personaliter deserre potest, sicque teneatur omnia, etiam vi tam exponere pro gregis sui sa lute, sub præcepto, Bonus enim pastor animam suam ponit pro ouibus, & c. Tho. supra. a. 7. ad. 1. intellige quando fuerit opus, & necessitas hoc requiret.

4 Quilibet non solum prælatus, teneatur sub præcepto charitatis propriam vitam exponere pro sa lute animæ proximi, vt si puer moriatur sine baptisimo, quilibet in hoc casu teneatur se exponere periculo mortis, si aliter fieri nõ potest, & ad ipsum accederet ubi baptizetur, & sic saluetur, secun dum Thom. 3. sentent. d. 24. a. vlti. quol. 2. ad 2. & opusculo de perse ctione vite spiritualis. c. 14.

5 Prælatus versus similibus dubi tãtis de salute animæ suorũ subdi torum, propter ipsiusmet absen tiam, teneatur stare, nõ autem sic alijs, quibus cura nõ est cõmissa, quando non vident actualiter pe riculum animæ proximi, licet di bitent, ex S. Tho. supra secunda secundæ. quest. 26. a. 5. & in hoc differt prælatus ab aliis. Secus si actualiter apparet periculum ui.

6 Prælatus pro administratione sacramentorũ, quæ non sunt de necessitate salutis, sicut baptis mus, sed sufficit preparatio ani mi, non teneatur se morti exponere, neq; potest aliter corporis, nec hoc potest aliter præcipere, se cundum Tho. secunda secundæ. quest.

quest. 105. a. 5. ad 3. si autem etiam quod non teneatur, se exponat periculo mortis, est signum mag næ charitatis.

7 Episcopus, & prælatus, teneatur ad quærẽdum defectus sub ditorum vt corrigat, vel releuet quando fama, vel sufficiens moti uum venit ad eum, quia est pater, & iudex ipsorum, & præter mittendo actum iustitiæ necessã riu, peccat, supra, Correctio. §. 1.

8 Episcopus qui prius erat reli giosus professus, teneatur ad ob seruantias religiosis, quæ nõ im pediunt pontificale officium, vt sunt tria vota, & quedã alia. Ad ea aut quæ impediunt, nõ teneatur, vt est silentiũ, & huiusmodi, secundum Thom. secunda secundæ. q. 105. a. vlt. Et quia nil proprij habent, testari non possunt, quia sola eis dispensatio rerum ecclesiasticarũ cõmittitur, quæ morte finitur. Si tamẽ facit testa mentum ex dispensatione Papæ, non de proprio facit, cum nihil habeat, sed ampliatu eius potestas dispensationis, vt etiam post mortem valere possit.

9 De autoritate episcopi, supra, Dispensatio. §. 19. vlt. in fi nem. Benefic. §. 45. §. 8. a. 1. 2. Si. vel. si episcopus. §. 8. De offic. ar. per totum.

10 Habes votum simplex religio nis, si efficiatur episcopus, secun dum Tho. secunda secundæ. quest. 189. a. 3. ad 1. teneatur renuntiare episcopatu, & ingredi religionẽ, & est casus literalis in capit. per tyas de voto.

11 Episcopus non potest dare au thoritatem non episcopi, circa ea, quæ pertinent ad ordinẽ epis copalẽ, sicut est ordinare, chris mare, consecrare, & huiusmodi, de quibus supra, Abbas. §. 8. Po-

test tamen committere illa, quæ ad dignitatem episcopalem spe ctant, vt est cognoscere de causa matrimoniali, de penitentia so lenni, iudicare de clericis, & hu iusmodi, secundum Pa. in ca. ac cidentibus, de excess. præla. & c. visis. 16. quest. 2. præter insignia, & vñs mitra, & pontificaliũ, quæ solus Papa concedit, ar. in c. apo stolicæ de prelat. in 6. Ea etiã, quæ sunt iurisdictionis, potest concede re, etiam si non sit consecratu s, nec sacerdos. De authorita te episcopi in dispensando dictũ est supra, Dispensatio. §. 18. 19.

12 Episcopus non potest cadere in penã suspensionis, vel interd icti, ex aliqua cõstitutione, nisi in ipsa, de ipsis Episcopis fiat specialis mentio. Similiter nec eorũ superiores, vt in c. quia pe riculosum, de sen. ex. li. 6. Idẽ die de suspensioe a beneficio à iure posita, vt in c. sic opromissarius, de elec. tucus de excommunicatio ne, vt not. in dicto capit. quia periculosum.

13 Episcopus teneatur seruare for mam, quam seruare tenebantur executores, quando propter eor um negligentiam ad ipsum deuoluta est executio. Facit tex. in cle. 1. de sup. neg. præla.

14 Episcopo mortuo, expirat au thoritas vicarij, secundum Pa. in c. 1. ne se. vac. vt not. glo. in cle. fi. de procul. Idẽ die de priore con sultito ab abbate, eomortuo ar. ex not. in d. cle. fin. scus quando cõstitutus ab abbate, cum capitulo. ar. capit. 2. de sta. regu. vel cum patribus consilij, vel a disti nctoribus capituli.

15 Episcopus in synodo debet cõ sultare testes synodales. 25. q. 6. c. episcopus in synodo. Vide ipso rum officium. ibi.

16 Episcopus religioſos mendicantes cogere poteſt ire ad proceſſiones ex magna cauſa tantū, vtputa ex introitu noui legati, vel episcopi, vel peſte, aut alio graui ſigello imminente. c. n. mis praua. de exceſ. praela. etiam in generalibus letaniis. vt no. Pa. in c. dilectus. de offi. or. coſuetudine, & priuilegio aliquo ipſorum in oppoſitum obſtante minime.

17 Episcopi omni anno ſynodum debent tenere, admonendo clericos, legendo conſtitutiones, & prædicando laicis: capit. placuit. 10. quaſt. 1. & uſitatum ſi poſſunt eccleſiaſias, monaſteria, & hoſpitalia ſubiecta eis.

18 Episcoporum multa ſunt peccata, vt ſi conſecrant ordines indignos, ſi conſecrent non uirgines, vt uirgines, ſi conſecrant eccleſiaſtica beneficia indignis, ſi non reſident in ſua cathedra, & eccleſia, ſine rationabili cauſa, ſi non inter ſint diuino officio, ſaltem dominicis diebus, ſi non uſitent, vt dictum eſt, & in uſitatione ſeruent iura tam de inquirendis, & prouidentis, quam de prædicando, procurationibus, &c. ſi non inſiſtant prædicatores in eccleſia cathedrali, potentes in opere, & ſermone. ſi non celebrent ſynodum, vt dictum eſt. ſi non prouideat de idoneis miniſtris, uidelicet. Vicario, aſſeſſore, notario, œconomono pro pinquo, ſed clerico, de gremio eccleſie idoneo. ſi negligat executionem legatorum ad ſe deuolutorum, quo ad executionem. ſi non corrigant verbo, & facto ſubditos, vt opus eſt. ſi non conſecrarent chriſma, annis ſingulis. ſi non diſpenſant redditus ſuos pauperibus & eccleſie, vt debet. ſi negligunt vt magiſtri inſti-

tuantur ad docendum opportuna, & artes liberales. ſi negligat paſcere oues ſibi creditas. ex Calet. ibi.

19 No. quod ex ſupradictis, quædam ſunt ſecundum ſe mala, vt conſecrare non uirgines, vt uirgines, conſecrare ordines, vel beneficia indignis, &c. ideo errantes in his mortaliter peccat, niſi ex imperfectione actus. ſunt quædam uero ſunt mala non ſecundum ſe, ſed propter aliud, uidelicet ex malis apertis inde oriri, vt non reſidere, non uſitare, &c. & hæc iudicanda ſunt grauius tantum, quantum eſt bonum, quo ſequi uolunt, & malum quod ſequitur. Quædam autem ſunt perpetua duratiōis inſtituta, vt de reſidentia, uſitatione, &c. & hæc non ſeruare eſt peccatū mortale, vel ueniale, iuxta prædicta. Quædam uero antiquo tempore inſtituta. nō ſunt amplius in uſu, vt de inſtituendo œconomio, de prædicando in uſitatione, &c. & hæc ſeruantes nō uideo peccatū. ex Calet. ibi.

De deputatione prædicatorum, & confeſſorum cum ſubuen-tione eorum, vt dicitur in c. inter cætera. de officio ord. non eſt amplius in uſu.

21 Episcopus quos uult ordinare, debet inquirere de ætate, literaturâ, & ignorantes ſi ordinat ad ſacros ordines, uidetur mortaliter peccare. ſupra. Clericus. 5. 7. quæſtam ſciētiam debet habere ipſe officium, & qui ordinantur, uide ſupra, Clericus. 5. 7. Non debet etiam permittere notarium ſcribendo ordinandos petere ſalarium, quia prohibetur, in cap. ſicut episcopus. 2. quaſt. 1. quando ſcilicet eſt ſalarium, ſecundum gloſ. ibidem.

aliis poteſt accipere aliquid pro ſuo labore, dummodo episcopus nō participet in lucro. infra. Simonia. 5. 32.

22 Episcopus non debet propinquus cōmittere eccleſiaſtica beneficia, vel officia, vel rerum eccleſiaſticarum adminiſtratione. capit. indicatum eſt nobis. 89. d. ſed œconomus debet eſſe clericus, honeſte uite, vt in d. di. probatur per totum. Episcopus dando beneficia, debet attendere, vt det dignis, aliter peccat, vt ſupra dictum eſt. 5. 18. ſic enim perſonatum acceptator eſſe conuincitur.

23 Episcopus in publico debet uti lineis indumentis, niſi ſit religioſus. in ca. cleri officia. de vi. & ho. ne. cl. & tempore interdicti poteſt celebrare, & celebrari facere ubique, & audire diuina. ca. ſi. de priui. in 6. interdictis tamen excluſus, non pulſatis, &c. ut in c. quod nonnullis. de priui. niſi ipſe ſpecialiter ſit interdictus, vel cauſam deſerit interdicto, & poteſt ubique in altari portatili celebrare, & celebrari facere. diſt. cap. ſi.

24 Episcopus non ſeruans, vel nō faciens ſeruari canones ex contemptu, ſecundum Pan. in c. ego. de iureiur. allegans gl. in c. facerdos. el. 1. 2. q. 7. eſt periuſus, & poteſt recedi ab eo, ſicut ab excomunicato recedere, & præſiſ. Episcopalis etiam dignitas à cōſtitutione ſeruili, vel adſcripticia liberat, imò & ſacerdotialis. d. 54. c. ſi ſeruus ſciente.

25 Episcopus habens temporalem iuriſdictionē in aliquo loco, debet conſtituere iudicem laicum, qui in cauſa præcipue criminali faciat iuſtitiam, & poteſt etiam in ſpeciali delegare in aliquo ma-

leſicio, vt faciat iuſtitiam, & nō incurret irregularitatem, dummodo per ſuam iuriſdictionē, neque directē, neque indirectē in-diceat iudici, quod debeat penaſ ſanguinis irrogare, ſed ſolum in genere, quod faciat iuſtitiam, & quod conſular peritos, aliter eſt irregularis. c. ex literis. de exceſ. praelat. & ſecundum Rod. poteſt dicere quod puniat reos, ſecundū quod uſ requirit, dummodo non exprimat de morte, vel mutilatione uſ. no. etiā Vgo. in can. omni. d. 3. Vindicta tamē ſanguinis præſens eſſe nō debet, vt in d. c. ex literis.

26 Episcopus ita ignorans, quod neſcit x. præcepta, articulos fidei etiam in generali, uirtutes, & uitia, & ſacramenta, ſi interro-gatus in ſua ordinatione an ſciat nouum, & uetus teſtamentum, & reſpondeat quod ſcit, mortaliter peccat, quia permiſioſe mētur, ſecus quando ſcit ea, quæ officio ſuo ſunt neceſſaria, quia ſic eſt conſuetum, ideo nō uidetur mortaliter peccare.

27 Episcopus non poteſt doctorare, niſi habeat ex priuilegio, & tunc non requiritur, quod cum conſenſu, vel cōſilio capituli faciat, ſecundum Pa. in c. cum ap. ſtolica. de his que ſunt à praela. in fine.

28 Iura episcopalia ponuntur, in c. conquirente. de offic. or. & ab Arch. flo. 3. par. ti. q. c. 5. Vide Pa. in cap. accedentibus. de exceſ. prael. Sil. ver. episcopus. 5. 5. Episcopus dicitur quaſi ſuperintendens eo quod ſuperintendit laicos, & clericis ſibi commiſſis. d. 10. capit. clerici. & cum in hoc ſit multum negligēs mortaliter peccat, & dicitur canis impudicus, cap. qui nec. 2. q. 1.

AEQVITAS.

AEqvitas secundum Tho. secundam secundam. questio. 120. alio nomine epichea dicitur, virtus est, legis intentione servans, & non verba, ut quando lex mandat reddi deposita, aeqvitas dicit, non reddi gladium furioso, quod est contra legem scriptam, sed secundum legem intentionem, quam legislator non expressit, sed servari debet.

ERROR.

1 Errare est falsum pro vero putare, & error coram, quae quis tenetur scire, est peccatum, ut quando errat circa ea, sine quibus actum suum exercere recte non potest, ut si sacerdos nesciat ea, quae ad sacerdotium pertinent, & Christianus articulos fidei, & necessaria ad salutem, peccatum est. Quando autem sit mortale, vide infra. Ignorantia, §. secundum, & Thom. secundam secundam. q. 74. a. 2.

2 Error dicitur intolerabilis, quando aliquid communitur, vel in suo genere est peccatum in c. venerabilibus, §. potest. de sententia, exc. in 6. vel si aliquid impossibile continetur, ut in gl. c. per tuas, de sen. excom. vel contra ius, vel legem, vel si quis excommunicatur, quia bonum fecit, ut elemosinam, & huiusmodi, in d. gl. infra. Excommunicatio, §. 16.

3 Errantes non videntur consentire, ff. de reg. iur. l. nihil. Et si sit error iuris, excusat a dolo, & consequenter a poena, quae propter dolum debetur, d. 95. c. ecce ego. Errans in his, quae quis tenetur scire, mortaliter peccat, ut in his, sine quibus sunt animae esse non potest, vel sunt articuli fidei, supra, Credere.

ERBESCENTIA.

ERbescentia qua quis timet, & erubescit in his, quae sunt de necessitate salutis, ut confiteri peccatum mortale, & huiusmodi, aut confiteri ea, quae sunt fidei in articulo, peccatum mortale est, in aliis autem veniale, secundum Caes. ibi in summa. Erbescentia est turpitudinis vitiosa timor, propter vitiosum aliquid quod vellet agere, secundum Tho. secundam secundam. q. 144. a. 2. Vide est de turpi fiendo timor, verecundia vero timor de turpi facto.

AETAS.

Aetas determinata in multis requiritur necessario a iure, sine qua, quod est actum, non tenet, ut in sponsalibus 7. anni completi requiruntur, in matrimonio anni 12. in femina, & in masculo 14. de sponsa. impu. lib. 6. c. vnic. nisi quando malitia aetatis supplet, quod tunc est, quando sunt potentes ad coeundum simul, ut not. in d. c. vnic. In professione in femina 12. anni completi, in masculo 14. requiruntur, in c. cum virum. de reg. & cap. significatum. ibi & c. 1. de regu. in 6. In ordinibus prima tonsura, & trium minorum 7. anni completi. c. in singulis. d. 77. Accolitus post annum 12. in d. c. in singulis. Subdiaconatus post annum 17. completum. Diaconatus post 19. completum. Presbyteratus post 24. completum. in cle. generalem. de aetate. & quali. ordi. Si tamen quis ante dictam aetatem ordinatur, suscipit characterem, sed non executionem ordinis, vnde ad completum tempus, ut not. in d. cle. generalem, nec episcopus potest dispensare, ut ibidem not. Non autem reperitur quod aliam poenam incurrat, secundum Arc. flo.

Sed

AETAS.

Sed secundum Ray. Ant. de But. in c. vel non est. de tempo. or. non est suspensus ab executione illius ordinis, sed debet suspendi, tamen si exercet illum ordinem ante tempus, peccat mortaliter totiens quoties exercet, licet non efficiatur irregularis, nisi prius suspendatur a superiore. intellige igitur quod non suscipit executionem, quia sine mortali non potest exequi, non autem quod ipso iure sit suspensus, sed quod suspendi debet. infra, irregularitas. §. 82. in fi.

2 In electione monialium requiritur aetas 12. annorum completorum, aliter nulla ad electionem admittitur. c. indemnitate. de elect. in 6. In iuramento, & testimonio, exigitur tempus pubertatis. in c. parvuli. 22. q. 5. Idem in testamentis, & in electione sepulturae. ar. in c. licet. de sepul. lib. 6. de aetate inquisitoris, infra, inquisitor. §. 1. In abbatiis aetas 30. annorum completorum, similiter in matre, seu priorissa, vel ministris, quae habet regere monasterium. in d. c. indemnitate. la. Abbas annorum 25. inceptorum, per capitulum. in cunctis. §. inferiora. de electio. ubi regulariter ad quaelibet dignitatem acquirendam, id tempus exigitur, licet de Abbate non sit aliquid expressum. supra, Abbas. §. 1. In prioratu habente sub se collegium. 25. annorum inceptorum. ar. in cle. ne in agro. §. ceterum. de sta. regu. In prioratu non habente curiam 14. annorum completorum, quia oportet quod sit professus. c. nullus. de elect. lib. 6. ita tenet Pa. in c. super inordinata. de praebendis. licet alij dicant quod sufficit esse 4. annorum, quod non tenetur. In episcopo 35. annorum

EVAGATIO. 255

completorum. c. cum in cunctis, de elect.

3 Not. secundum gl. in dicta cle. generalem. quod si annus significatur in ablativo, ut dicendo in anno 25. quis possit fieri sacerdos, requiritur incceptionem, si vero significatur in genitivo, ut dicendo sit 14. annorum qui vult proficere, requiritur complementum. Et hac regula intelligens annos in iure quando debent esse coepti, & quando tantum inchoati. Vide Tabu. ibi. §. 1. Idem dicit Ioan. de Lig. in dicta cle. generalem. & Bartol. in l. si cui. fi. de lega. 1. dicens quod si profetur in ablativo cum propositione, inchoat, si sufficit inchoasse: si vero sine, requiritur quod sit completum. Sil. ibi. q. 2. §. 1.

EVAGATIO.

EVagatio mentis peccatum est, quia a ratione declinat. Si munda sit, veniale est, si ad illicitas materias declinat, iudicialia est iuxta regulas talium peccatorum, & hoc secundum se. Si autem adiungatur missa, vel orationi, vel alius, quae requirunt attentionem, aliud iudicandum est, propter irreverentiam, vel iniuriam annexam, secundum Caes. ibi, in summa. Et tunc peccatum mortale est, cum per cam sit contra aliquid praecipuum, ut cum persolvens officium, ad quod tenetur ex praecipuo, vagatur mente ex proposito, vide infra, Horae canonicae. §. 9. 10.

EVANGELIUM.

Euangelium audiendum est in missa non sedendo, nec genu flexo, sed stando, capite discoperto, quo ad viros tantum, ut praecipitur in c. apostolica. de consec. d. 1. non tamen obligat ad mort

mortale . Euangelium super se portare sine aliqua superstitione, ponendo spem non in verbis scriptis, sed in Deo, est licitum, & eodem modo alias orationes, & dicit Sancti Thom. Ro. l. 6. col. 1. in fin. quod verba Euangelij scripta, habent veritatem salutiferam, sicut Barnabas curabat infirmos, pro illud secunda canonica. q. 96. a. 4. infra. Reliquia. q. 4. Postquam practicum fuerit Euangelium in toto orbe, secundum Aug. ad Asitum, mundi consummatio aduenit.

EVCHARISTIA.

Eucharistia, quod sonat bona gratia, id est, sacramentum altaris, ex pane, & vino conficitur, secundum Tho. 3. par. quæst. 73. a. 1. pane scilicet triticeo, & vino vitis. ibi. a. 3. non ex pane ordea ceo, vel ex lolio, vel milio, quia non sunt eiusdem speciei cum frumento, secundum Thom. in 4. sentent. & in 3. parte, supra. Alber. vult quod ex frumento, spelta, farre siligine, possit fieri, quia dicit esse species sub genere frumenti contentas. Per. autem de pal. in 4. sentent. d. 11. q. 6. a. 4. in 2. conclu. dicit quod far. & spelta, quæ generantur ex tritico, sunt eiusdem speciei, ideo ex ipsis potest confici, & dicit quod in quibusdam locis hoc conficitur. Ric. verò, & Sco. dicunt in nullo istorum posse confici, sed in solo frumento. Arch. floren. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 1. dicit hoc esse incertum. Thom. autem 3. parte. q. 74. a. 3. ad 2. dicit quod si aliquid granum ex frumento generari potest, sicut ex tritico generatur siligo, ex eo confici potest, non autem ex spelta, farre, ordeo, & aliis. & hoc tene. 3. Admixtio alterius grani cum frumento si est modica, non va-

riat speciem, ideo in ea potest confici, secus quidam est multa, equalis, vel in plus, secundum Thom. supra. & communiter doctores. ideo in eo non debet confici.

3. Ex pane totaliter corrupto, non potest confici, secus quando est in via corruptionis, quia salutaris species panis, licet peccet sacerdos in tali consecrando propter irreuerentiam, secundum Thom. cum aliis. Neque cum amido, secundum Tho. & Sco. quia fit ex tritico corrupto. Quidam tamen contrarium tenent, sed quia incertum est hoc esse verum panem, taliter volens consecrare exponeret se periculo, & esse male faceret.

4. Ex pasta cruda non potest confici, secundum Tho. supra, & Scotum, quia pasta panis non est. Si autem coquatur, erit panis: non consuetum hominibus uti pasta pro cibo.

5. In azimo conficit Romana ecclesia, & Græca in fermentato, & omnes tenentur seruare ritum suæ ecclesie, ideo ita peccaret sacerdos Latinus celebrans in ecclesia Græcorum in azimo, sicut peccaret Græcus in ecclesia Latino-rum cõficiens in fermentato, quia ritum ecclesie peruertent. in cap. literas. de cele. mis. & secundum Tho. supra. Rationabilius tamen Latini faciunt, quia sic fecit Christus in azimo consecrans, prima die atimorum, & quia corpus Christi conceptum fuit sine vlla corruptione. Cõcordat Sco. probans Christum in azimo consecrasse.

6. Ex pane confecto cum aqua non naturalis, sed vel rosacea, vel alterius conditionis, non potest confici, quia hic non est verus panis, quia sic dicit Inno. in quadam decre. sicut allegat Tho. supra, ver

præ, verè admixtio aquæ ad sarnam, est de necessitate huius sacramenti. Con. Sco. & Ric. licet Asten. & Dur. or. mi. dicant quod ex hoc potest confici, licet taliter conficiens peccaret. Prima tamen opinio communior, & melior.

7. De solo vino vitis, & non alio liquore, etiam balsamo, sanguis Christi potest confici, secundum Tho. 3. par. q. 74. a. 5. Neque cum aceto, quia per corruptionem vini fit acetum, neque cum agresta, quia cum sit in via ad vinum, nondum est vinum, secundum Tho. supra. Secus de vino aceto so, quia licet sit in via corruptionis, tamen adhuc est vinum, peccaret tamen sic conficiens, ut dicitur est de pane, qui est in via corruptionis.

8. De musto expresso etiam nouiter ex vva, potest confici. c. si necesse. de condi. 2. & Thom. supra. non tamen debet vva in calicem exprimi propter impuritatem, nisi ob necessitatem. In vva tamen non potest, quia vva non est potabilis, sed magis comestibilis.

9. De vineta multum adaquata, non potest confici, quia vinum non est, secus quando parum esset de aqua, ita quod non mutasset speciem vini, non tamen liceret, nisi cum aliud non posset haberi.

10. Papa non potest dispensare, ut sine vino consecraretur in locis ubi vinum non potest haberi, quia in sacramentis inessentialibus Papa non potest dispensare. Vnde dicitur quod Alexander vltimus voluit dispensare quibusdam petentibus, & fuit deelaratum, quod non poterat. Postea tamen secundum Pis. & Ange. in verb. Eucharistia. dispensare, q

tantum corpus consecratur. hoc tamen dubium habet, ratione perfectionis sacramenti.

11. Admixtio aquæ in vino est de precepto. in cap. literas. de cele. mis. & contersans sine aqua, mortaliter peccaret, non tamen est de essentia, nam Græci consecrant verè, secundum Petrum de Pal. & non ponunt aquam, & debet esse aqua naturalis, vt supra, de aqua quia conficitur panis: aliter mortaliter peccaret consecrator scienter, & debet esse modica, vt citò in vinum conuertatur, secundum Tho. supra, & Sco. vnde bonum est in principio misce calicem præparare, vt faciunt fratres prædic. vt interini aqua possit in vinum conuerteri, & debet apponi in missa, & non ante in bocali, vel vegete, secundum Petrum de Pal. debet etiam benedici, quando apponitur, quia non amplius poterit benedici, quia in vinum erit conuersa. Vinum autem non benedicitur tunc, quia remanet.

12. Sacerdos potest consecrare totam materiam panis, & vini, postquam coram se quantacunque sit, siue pro vsu fidelium, siue ad alium effectum malum, non tamen omnem p. inem, & omne vinum, quia sunt in ciuitate, quia oportet, quod materia sit præsens, secundum Tho. in 4. sentent. d. 11. q. 2. a. 1. quol. 3. ad 13. parte. q. 47. a. 2. De præsentia materie, licet Pe. de Pal. quod oportet materiam esse presentem, aliàs esset falsitas, dum dicitur per nomen demonstratiuum, hoc est, & hic est, &c. & non est determinata quantitas, vt possit consecrari tot hostias, & non plures, secundum Tho. quicquid dicant alij. Hæc est communis sententia.

tia, & tenenda. Hic Angelica mordet S. Tho. sed non est curandum de eius verbis, sed de rationibus S. Tho. quæ sunt multum rationabiles, & bene fundatæ.

13 Forma consecrationis panis est hæc, Hoc est corpus meum, secundum Tho. 4. sent. d. 8. q. 2. a. 1. q. 1. Sco. verò ibi dicit, quòd hoc non est certum, videlicet quòd sit forma, nec est necesse scire, quæ sit forma determinata. Sed Thom. 3. parte. q. 78. 1. ad 1. tenet, quòd hæc est forma, & qui diceret hæc tantum, eum intentione, consecraret, licet grauius peccaret, opinio autem Sco. est contra vsum ecclesie, ideo non tenenda. Ly enim, non est de essentia, tamen debet dici, quia secundum vsum Romanæ ecclesie est, & scienter omittens peccaret, sciens contra consuetudinem ecclesie, consecraret tamen. Hæc secundum Tho. vbi supra, quol. 2. ad 2.

4 Forma consecrationis vini est hæc, Hic est calix sanguinis mei noui, & æterni testamenti, mysticum fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, secundum Tho. 3. par. q. 78. a. 3. sic enim habet consuetudo ecclesie. Ly enim, non est de essentia, tamen debet dici, sicut supra dictum est de forma panis consecrandi. Sic stat in missali sancti Ambrosij, scriptis literis aureis tantum verba consecrationis, Et his formis nihil debet addi, nil minui, aliter quis grauius peccaret: vt dicendo, hoc est verum corpus meum, & huiusmodi.

15 Quid si miraculosè hostia appareat caro, & supra, cõmuni. 1. 12. ibi ponitur quid sit agendum, solus sacerdos potest hoc sacra-

mentum consecrare. d. 25. e. perfectis, & omnis, tam bonus, quam malus, etiam degradatus, quia habet characterem ordinis sacerdotalis indelebilem, ideo semper potest, licet non de iure.

16 Duo sacerdotes possunt eandem hostiam consecrare, ita vt vnus medietatẽ vnã, alius alteram consecret, secundum Pet. de Pal. 4. sent. d. 11. q. 4. a. 1. Imò plures possunt eandem hostiam simul consecrare, vt solet fieri in ordinatione sacerdotum, qui simul consecrant cum episcopo, & omnium intentio debet fieri ad instantes principaliter consecrantis. hoc tenet S. Thom. 3. parte. q. 82. a. 2. post Innoc. 3. & Petrus de Pal. licet quidam oppositum dicant, contra tamen vsum ecclesie, ideo non tenendum, sed primum verum est.

17 Qui habet coram se 20. hostias, de quibus intendit consecrare tantum 10. sed non determinat quas velit consecrare, nullã consecrat, quia eius intentio est indeterminata, sed si erudit hostias esse 40. & sunt 50. tamen intendit consecrare omnes quas coram se habet, omnes consecrat, quia eius intentio est determinata. Et si aliquæ hostiæ essent ibi sub mappis, vel aliter in altari, quia eas non intendit consecrare. Similiter si aliqua gutta vini esset extra calicem, non essent consecratæ hostiæ, neque gutte vini tales, quia non intendit.

18 Missa mali sacerdotis quantum ad sacramentum, quod est principale, tantum valet, quantum missa boni sacerdotis, quantum autem ad orationes, siue oret in propria persona, siue vt minister ecclesie, melior est missa boni, quam

quæ mali. Nam meliori instrumento opus melius artífex facit. Ita tenet S. Tho. supra, & Alex. Papa. in c. ipsi sacerdotum. 1. q. 1.

19 An vinum congelatum cum non potest commodè liquefieri, possit consecrari? Sil. ver. eucharistia. 2. circa si. dicit, qd sic. quia à non congelato non differt specie, sed videtur habere dubium, quia non est per modum potabilis, sicut non potest consecrari botrus, in quo est vinum, vt supra dictum est, quia vna magis est coagulabilis, quam potabilis, ita videtur & de glacie, cum qua glacie ex aqua facta, vel niue, glacie verè sit aqua, tamen quis non potest baptizari, quia non habet modum ablutiois, sic fortè possit dici de vino glaciato, quòd non possit confici, siluo tamen meliori iudicio. Considerentur igitur sacerdoti, vt vinum omnino liquidum factum, non sacraret, sed aliud potius vinum apponeret non congelatum, quod consecraret, reposito primo in piscina.

EVICTIO.

Evictio secundum Azo. est rei emptæ, aut ex alia iusta causa acceptæ per sententiam iudicis abductio. Sicut si A. emat agrum à B. & C. in iudicio probauerit esse suum, dicitur illum euincere, & hinc oritur evictio, vnde B. qui vendidit, tenetur A. de evictione, id est pro re euicta. supra, Emptio. circa finem. §. 32. & pro re euicta, & damnus ob hanc causam datus satisfacere, si de evictione tenebatur.

EXCOMMUNICATIO.

1 Excommunicatio nota debet esse confessori, tã maior quã minor, vt primò sciat in quibus casibus excommunicatio incurritur, vt cognoscat an penitens

sit excommunicatus vel non. Secundò, in quibus casibus excommunicatus, dicendo, & faciendo, suscipiendus, peccat, & cognoscat peccata, quæ in excommunicatione manserunt fecit. Tertiò, perpendat peccata, quæ excommunicatione occasionantur in altero non excommunicato. Quartò, sciat qualitem vinculi, an superioris, & cui referretur. Ex Caic. in summa ibi.

2 In excommunicatione qualibet, siue à iure, siue ab homine, Primò, est consideranda persona, quæ excommunicatur, an excommunicatio se extendat ad illam. Secundò, an actio, propter quam quis excommunicatur, sit consummata, quia nisi sit cõsummata, non est locus excommunicationi, etiã quod sit incepta. Ex parte autem agentis, à quo egreditur actio, existitur, qd sic agens eliciens, & non tantum impetrans: quia si excommunicatur occidens Titium, qui mandat occidendi, non est excommunicatus, ideo quando canon vult cõprehendere etiam cooperantes, dicit, quicumque dederit cõsiliũ, auxilium, &c. vel quicquid fecerit, vel mauerit, &c. ideo bene viuendũ sunt text. angentur detur iudiciũ circa excommunicatos. Nec obstat excommunicatio iuris cõmunis contra participes in crimine criminosa, quia loquitur de participatẽ cum iam excommunicato, vt §. declarabitur. Excommunicatio. 25. Caic. vbi supra.

3 Quando excommunicantur dantes consilium, fauorem, vel mandantes, & nunquã sunt excommunicati, nisi lequatur talis effectus, pro quo consuluerunt, mandauerunt, &c. & quando excommunicantur retrahentes à solu-

sione decimarum, & huiusmodi, sunt excommunicati, si quātum in se est retrahat, etiam quōd non sequatur retractio, quia adus propter quem lata est excommunicatio non est retractio, & solutio decimarum, sed dicere aliquid propter quod retrahatur, & sic de similibus. Caic. supra.

4. Excommunicatio secundum Tho. 4. sen. d. 18. dicit separationem à cōmunionē ecclesie, quo ad fructū, id est, à sacramētis, & suffragia generalia, id est, à participatione spiritualium, & hoc de maiori excommunicatione intelligitur. Vnde sacerdos, vt nisi iusser ecclesie orans, non potest pro eo publicē, & specialiter orare, licet secundū quosdam in ipso memento missę possit orare, tanquam persona priuata, quia illud spatium conceditur sacerdoti, vt possit orare pro suis, siue sint Christiani boni, uel mali, siue infideles, siue aliter.

5. Excommunicatio minor, de qua in capi. cum. excommunicatio. 11. quæst. 3. excludit præcisē à passiuā participatione sacramentorum, quia si quis disponit. cap. si celebrat. de cler. excommuni. & ab electione, quia talis est inhabilis ad quodcumque ecclesiasticum beneficium, & si eligatur etiam per ignorantiam nullam consequitur dignitatem, vt not. in eodem capi. si celebrat. vt tenet etiam ibi lino. A cetera autem fideiā non excludit, nec à participatione spiritualium bonorum, nec à sacramētis conferendis, ita, vt collata nō teneat, licet ipse peccet conferendo, vt in eodem capi. de excommunicatione, que est à Deo propter peccatum mortale, hic nō fit mētio.

6. Incurritur autē minor excom-

municatio post concilium Constantien. si participatio interueniat cum excommunicato publicē, & nominatim. Secundō, participando cum excommunicato propter notoriam manum violentam in clericum, nisi participet in casibus à iure permissis, de quibus infra, §. 39. tunc non incurrit. Vide §. 20. reliqua de minori excommunicatione.

7. Excommunicatione vititur ecclesia secundum Thom. supra, vt medicina, quia finis eius est, vt excommunicatus delictum suum recognoscat, & ad Deum redeat, & est maxima pena. c. corripitur. 24. q. 3.

8. Cum excommunicatio nō feratur nisi propter mortale peccatum secundum Thom. & Pet. de Pal. vbi supra, ideo qui potest sibi facere conscientiam, quōd non peccauit mortaliter, nunquam incurrit excommunicatio nem iuris, quia sententia iuris non est iniusta. A iudice autem non nisi propter contumaciam infligitur, non autem solum pro mortali, secundum Thom. supra, vt si noluit comparere, vel reuoluit le sententiam, vel noluit le monitus corrigere, &c. c. ex parte. de verborum signi. & in capi. certum. 11. quæ. 3. & Pau. de iudi. capi. 1. secundum Archi. flo. 3. par. titu. 25. capi. 73. Potest quis excommunicari pro inuasiōne, vel retentione rerum ecclesiasticarum. cap. pisanis. de restitut. spoli. in 6. pro iniuria facta prelato. cap. guiliferius. 25. quæst. 4. pro defensi iuris sui potest excommunicare ordinarius. cap. dilectio. de senten. excommuni. in 6. propter negligentiam quis potest excommunicari. c. nemo. de con. di. 1. Dominus etiam propter

pter cōtumaciam serui, vel procuratorum. vt lit. non contesta. cap. 1. cum modificatione ibi not. secundum Ioan. de Lig. & singuli culpabiles propter contumaciam capituli. c. Romana. de senten. excommuni. in 6. Vide Panor. in d. c. r. de iudi.

9. Effectus excommunicationis maioris sunt multi. Primō, trahit excommunicati priuatum fructū orationum, & bñorum factorum pro bonis Christianis, licet aliquando pro eis in publico orare tantum in generali, in speciali verō tantum in secreto. Secundō, priuat participatione in diuinis officijs, vt non possint cum alijs interesse, vel in ecclesia cum alijs orare, sine mortali peccato, nec extra ecclesiam audire diuina. ca. quod in re. de pœn. & re. non tamen prohibentur ab ingressu ecclesie, dummodo non audiant diuina, vel orent cum alijs. Prædicationem autem audire possunt. Tenentur tamen dicere officium, si sunt clerici, &c. sed soli dicant, sine dominus uobiscum. secundum Pet. de valu. 4. senten. dist. 18. quæstio. 4. art. 1. nec debent videre corpus Christi. Hæc intellige de publicē excommunicatis: de secretē autem excommunicatis, qui hæc facien do se ipsos publicarent, & proximos scandalizarent, & non sunt in mora petendæ abolitionis, credo non peccare participando, quia nec hoc debet intèdere lex, nec excommunicator, qui autem possunt non participare sine tali scandalo, seruari debent. Tertio, si est iniusta, excludit à regno calorum. c. quisque. 24. quæstio. 1. & iniusta lata si contemnatur similiter. 10. quæstio. 3. c. nemo. Quarto, excludit ab actū, & of-

ficio cuiuscūq; ordinis, ita quōd exequens sit irregularis. cap. apostolica. de cle. excomm. mi. nec potest nisi per Papam dispensari. cap. æterni. de senten. & re iudi. nisi quando baptizaret in casu necessitatis, vt facit vetula sine solennitate, secundum Gul. Si recipit ordines fit irregularis, secundum Pet. de palu. 4. senten. supra, nisi probabilis ignorantia eum excuset. in dicto cap. apostolica. ignorantia scilicet facti, quæ etiam celebrantē excusat, si cantat epistolam priuatē, vel solenniter sine manipulo, si est confectum sic cantari per non ordinatum, si exercet actum quatuor minorū etiam solenniter non incurrit, nec si officiat simul cum alijs in ecclesia, non sicut sacerdos officiare solenniter, quia & secularis idem facere possunt. Item si episcopus excommunicatus celebrantem in tali capella, celebrans ibi non prima vice, sed secunda, & fit irregularis, & illi, qui admittit excommunicatum ad diuina, est interdicius ingressus ecclesie, & non est excommunicatus, & si celebrat, fit irregularis. capi. si cui. de senten. excommuni. lib. 6. Quinro, excludit à beneficio ecclesiastico, ita quōd nullo acquirere potest. c. postulasti. de cle. excomm. mi. nec alteri conferre. cap. tanta. de exce. prælat. de beneficijs habitus dum est in mora petendæ abolitionis nil percipit. cap. pastoralis. de appel. secus si non est in mora. in d. ca. tanta. si tamen nō haberet vnde viueret, debet sibi prouideri ne cogatur medicare in opprobriū clerici. Et peruersans per annum in excommunicatione omniōus beneficijs potest priuari. ca. rursus. 11. quæst. 3. præcipue si est ex-

communicatus pro causa criminali, & quomodo est suspensus de hæresi. infra. Hæreticus. §.3. Sexto, excludit ab ingressu religionis. debet enim prius absoluti, quia sic intrare nõ deest. secundum Panor. in cap. ex publico. de conuersa. conuigat. in glo. 2. & fratres prædicatores, possit ex privilegio eos aboleri ante ingressum. Septimo, excludit ab electione canonica, tam actiue quam passiuè. ca. constitutus. de appella. & electio nulla est. cap. dilectus. de consuetu. Intellige de notoria, & secundum Pet. de palu. hoc est etiam verum in dignitate laicali, vnde in Regem, vel Imperatorem non potest eligi excommunicatus. e. per venerabilem de electio. Sed si excommunicati non possunt expelli de capitulo, de iure, vel de facto, secundum Innocent. possunt admitti cum protestatione, quod non intendunt eis communicare ius eligendi, & potest fieri protestatio publicè, & occultè, quãdò timetur. arg. in cap. 1. quod metus causa. debent tamen expelli si possunt. aliter electio est nulla, secundum Panor. supra, intellige de maiori excommunicatione tantu, quia minor non excludit a potestate eligendi actiue, sed passiuè tantum. cap. si celebrat. de cle. excommuni. m. Panor. in cap. iura. de cle. quare autem non priuatur actiua, quia nõ est priuatus communione hominum. Octauo, excludit ab officio, ita quod excommunicatus est suspensus ab officio, beneficio, & vñ iurisdictione, vt neq. ligare, neque absolueri possit. cap. audientium. 24. quaestio. 1. & Tho. 4. sentent. dist. 18. quaestio. secundã, art. 2. quol. 3. Innocent. in-

telligit, quando non est toleratus: secus si sit toleratus. Nono, excludit ab omni spiritali potestate, ita vt non possit alium ordinare, nec ab alio ordinari, quantum ad executionem, quia est imprimi, vel recipit characterem ordinis, nõ tamen executionem. Idem dicit de hæretico, & schismatico. Tamen si tales funt secreti, & tolerati, recipiunt, & dant etiam executionem, secundum Innocent. in c. de schismaticis. & Col. in c. si. de ordina. ab epi. Et hæc via est tutior, & placet Panor. Nunc autem multa est modificata per consiliu Consult. infra, interdictum. §. 21. 39. Et ideo nõ incurritur ista suspensio executionis, vel irregularitatis, nisi quo ad illos, quos tenetur euitare. supra, Absolutio. §. 30. 31. Decimo, excludit à collatione beneficiorum, quia beneficium non potest conferre. d. c. tanta. de con. præben. Secus quando idem toleratur, iuxta dictam Extrauagantem Constantien. Item excommunicatus nullum actum legitimu potest exercere, vt iudicare, accusare, testificari, & c. 3. quaestio. 2. §. euidenter. Similiter intellige de omnibus actibus publicis, vt est procurare, aduocare, instrumenta facere, & c. secundum Panor. in cap. veritatis. de dolo & contu. col. 12. Vide ibi qui actus tenent, & qui nõ. Item fidelitas vasallorum durante excommunicatione in domino, est suspensa. can. nos sanctorum. 15. quaestio. 6. ver. Apostasia. §. 1. Item excommunicatus non potest contrahere matrimonium sine mortali: si tamen contrahit, tenet. Potest etiam exigere, & reddere debitum sine mortali. Et sic excommunicatus moriens non debet sep-

bet sepeliri in fero, & si fuerit sepultum corpus, debet exhumari, si potest discerni. Et est infamis. 6. quaestio. 1. can. infames. Multa alia mala generat excommunicatio, quæ propter prolixitatem omittuntur.

10. Excommunicatio quantum sit iniusta, dum tamen nõ sit nulla, & si sit annullanda, debet tameri, secundum Pet. de palu. 4. sentent. d. 8. quaestio. 1. art. 3. siue sit iniusta ex parte excommunicati, qui est innocens, siue ex parte excommunicantis, non ferentis eam zelo iustitiz, sed vel ex odio, vel alia mala causa, vel ex parte ordinis, quia processit vel per falsos testes, vel sine monitione, vel sine scriptis, vel huiusmodi. Et qui eam conteneret, mortaliter peccaret, propter inobedientiam ad ecclesiam, & pœnas iuris incurreret, & tunc sic iniusta, & est feruanda. Si autem est omnino iusta, & non seruando illam, non sequitur scandalum, non est neque timenda, neque seruanda. Si autem non seruando sequitur scandalum astantium, ratione scandali est seruanda. Quando autem est iusta, sed secreta, quomodo se debeat habere, dictum est supra, in secundo effectu excommunicationis. Vide supra.

11. Excommunicatione debet præcedere trina monitio, vel vna pro tribus, coram personis idoneis facta, cum interuallo dieru, nisi aliud suadeat necessitas, aliter est iniusta, & iudex per mensem suspensus ab ingressu ecclesie. cap. sacro. de sententia excommunicationis. Et hanc pœnam non incurrit episcopus, vel superior. cap. quia periculosum. eod. tit. in 6. Et quantum sit iniu-

sta, tenet. cap. Romana. eod. tit. libro 6. & excommunicator condemnatur ad expensas, secundum Panor. ca. reprehensibilis. de appella. glo. 2.

12. Ista monitio potest fieri sine scriptis coram personis, vt supra. Potest fieri etiam scriptis, sine presentia dixerum personarum, secundum Panormi. in d. cap. sacro. Secus de sententia, vt dicemus. Et quando ius excommunicat propter aliquod delictum, iudex potest pro eodem excommunicare sine tali monitione, secundum Panor. in dicto cap. reprehensibilis, quia nõ est noua excommunicatio, sed pronuntiatio iuris, secundum Hoff. Eodem modo si Papa committat alicui, vt excommunicet Titium, quem constat Papam iam excommunicasse: secus si solum committat quod excommunicet, requiritur monitio tunc, & ratio quod requiritur monitio in excommunicatione, est quia cum sit maxima pœna, vt dicit Tho. in 4. sentent. d. 18. sine monitione fieri non conuenit.

13. Quando fertur excommunicatio pro contumacia de presentia, vel præterito, debet præcedere monitio, nisi aliter necessitas suadeat, vt supra. Si verò sit de futuro, & sit per modum statuti generalis, vel municipalis, secundum Panor. in c. excommunicationis. de rap. post Innocent. quando statutum infert sententiam de re futura negatiue, vt cum dicit, nisi quis restituerit sursum, & requirit monitionem, & terminum, videlicet infra tot dies, vel horas: aliter non incurrit excommunicatio. Quando verò infert affirmatiue, vt discido quicumque aperuerit apothec-

eam tali die, vel hora, sit excommunicatus, non requiritur monitio. Si verò sit de futuro per modum sententiæ affirmatiuæ, vt dicendo, omnes soluant decimas, non debet fieri sine monitione, vt supra, nisi ex causa rationabili præcedente, vt supra, quæ in sententia debet exprimi. Vel negatiuè, vt dicendo, nemo blasphemet, &c. Et tunc secundum quosdã potest fieri sine monitione, quia committens actum prohibitum habet contumaciam annexam, sed quia hoc videtur esse contra text. & glo. dicti cap. Romana. Ideo tutius dicitur, quòd iusta hoc modo: monemus, vel præcipimus, primò, secundò, & tertio, peremptoriè, ne quis faciat tale, & cætera, sub pœna excommunicationis, &c.

14. Excommunicatio siue fiat contra certam personam siue incertam, debet fieri in scriptis, vt dictum est, & requisitus infra mensem à die sententiæ, loco, & tempore debito, tenetur tradere exemplum, de qua requisitione fiat instrumentum, vel literæ cum sigillo authentico, aliter excommunicator est suspensus per mensem, ab ingressu ecclesiæ, & diuinis officiis: eodem tit. cap. primo, libro sexto. & si se ingerit, efficitur irregularis, & non absoluitur nisi à Papa. & similiter seruetur in suspensionis, & interdicti sententia. Episcopus tamen, & superior, non incurrit, dict. cap. quia periculosum. pœnam. Religiosi quoque excusantur ab hac pœna, quia cum continuè habeant corrigere, oportet semper habere notarium, vel quia alium modum corrigendi habent, vel ex vi constitutionibus, vel ex consuetudine,

vel ex ignorantia iuris excusantur, secundum Lapum. Gemi. autem in capit. cum medicinalis. in 6. de sentent. excomm. contrarium tenet, dicens dictum capit. omnes excommunicatores astringere ad dictam formam. Et Lapidatio nihil vel parum valet, quia prælati nõ habet continuè corrigere de criminibus, quæ requirit summam pœnam. Potest igitur limitari, quòd talis forma non teneat quæ ad omnes, quando seruando eam periculum esset in mora, vide Sil. ibi, Excommunicatio. 1.

15. Excommunicatio ad hoc quòd iusta sit, requirit expressiõnem causæ, in scriptis, vt dictò, quia fuisse peremptorie citatus, & noluit comparere coram nobis, &c. alius est locus pœnæ dicti c. primi. Igitur ad hoc quòd fiat iusta, quantur requiruntur, videlicet monitio competens, & præcedens. Secundo causa rationabilis. Tertio, quòd causa sit manifesta, non tantum prælato, sed & aliis. Quarto, quòd fiat in scriptis modo supra dictò, & sine istis sententia siue excommunicationis, siue suspensionis, siue interdicti, est iniusta.

16. Excommunicationis sententia in multis casibus est nulla, & consequenter nõ seruanda. Primo, quando lator eius non erat iudex excommunicatus, nec habebat potestatem super eum. capit. ad nostram. de consue. Secundo, quando est à iudice proprio, sed excommunicato publicè, ca. audiuimus. 24. questio. 1. vel intruso. c. alienationes. 12. questio. secunda. vel suspensio aut interdictio à iurisdictione, c. quia. de concessio. præbend. Secus si ab ordine tantum, tunc enim potest ea quæ

lunt

sunt iurisdictionis, sicut suspensus vel interdictus à iurisdictione, potest quæ sunt ordinis. Tertio, si ille qui tulit, est violator interdicti hominis, & non tuit absolutus. c. tanta. de concessio. præla. Quarto, si excommunicauit subditum contra eius priuilegia. c. capella. de priui. Quinto, quando fertur à delegato imperato, in casu non permisso, in 6. de refer. cap. 1. Sexto, cum quis excommunicatur à delegato contra delegantis intentionem. c. si de præbend. Septimo, quando quis excommunicatur post legitimam appellationem. c. venerabilibus. eodem tit. in sexto. quod fallit, secundum Panor. in c. venerabili. de cen. quòd prælatus procedit extra iudicialiter, vt pars, ad confirmationem iurium suorum. Octauo, quando sententia continet intolerabilem errorem. c. per tuas. eodem titu. quod multis modis contingit, vt si præcipitur illicitum, vt dicendo, excommunico te nisi fureris, &c. vel prohibetur bonum absolute, vt colere Deum, & huiusmodi. in dicto cap. venerabilibus, vel si præcipitur impossibile, secundò gloss. c. per tuas. eo. vel non pronuntiat contra ius scriptum, vt si pronuntietur excommunicatio post legitimam appellationem. 2. questio. 7. diffinitiuæ. & error debet esse expressus in sententia. aliter tenet secundum gl. in dicto c. per tuas. Nonò, quòd quis excommunicat participantes excommunicato in illis casibus, in quibus participando incurreretur tantum excommunicatio ipso iure est nulla, nisi trina monitione, vel vna pro tribus præmissa. c. constitutionem. eod. tit.

in sexto. Decimo, quando prælatus suos subditos excommunicat si exponat ius superioribus, aut legatis, aut inquisitoribus, statum suorum ecclesiæ, monasteriorum, personarum, & rerum suarum. c. quia plerique. de officio. ord. lib. sexto. Hos casus ponit Ioan. Andr. in c. present. de sentent. excommuni. in sexto. Vnde cum quòd prælati excommunicant nolentes procurare vltra eiuersionis, & personarum numerum taxatum, c. cum Apostolos. de cen. dum eos visitant. Duodecimo, quando sententia profertur generaliter contra nõ scientes aliquod, vt contra non soluentes, & aliqui non potest, non ligatur, quia secundum Pan. in c. 1. & gloss. de officio. deleg. verba generalia debent intelligi modo ciuili, & impossibilium nulla est obligatio. ff. de re. iu. l. impossibilium. &c. Tertio decimo, si mandatur sub pœna excommunicationis, vt absoluat 10. aureos infra decem dies B. & B. prorogate terminum, non currit excommunicatio, quia est facta in fauorem creditoris, secundum vtiorem opinionem, & Pan. & casus videtur expressus c. de loca. Quarto decimo, quando iudex ferens sententiam non intendit ligare, quia excommunicatio ab intentione vires sumit, secundum Pan. in c. ex parte. el. 1. de officio. ordi. Quinto decimo, quando profertur sub conditione, non ligat antequam extet cõditio, secundum Hostien. c. à nobis. eodem titu. In omnibus prædictis casibus quando notoriè constat de casu, non est timenda excommunicatio. Si verò non constat, timenda est, quo ad ecclesiã, & contemnens mortaliter

5

ter peccat, vt supra dictum est.
 17 Non est aliqua forma verborum excommunicationis determinata, secundum Archiep. flo. 3. par. tit. 25. c. 74. oportet tamen quod vtatur talibus verbis, quae expriment intentionem iudicis volentis excommunicare de praesenti, vnde si dicat habeo talem pro excommunicato, vel denuntio talem excommunicatum, quem prius non excommunicauit, non est excommunicatus in foro contentioso, si autem constaret de eius intentione, quia sic consuevit excommunicare, esset excommunicatus: & tenet sententia siue proferatur ore iudicis, siue per literas, secundum Panor. & c. nullus. 3. quaestio 4. sicut & absolutio per literas fieri potest. c. quarto. 2. quaestio 5. & facit ad hoc practica.
 18 In excommunicatione siue à iure, siue ab homine, non est lata sententia, quando dicitur sub poena excommunicationis, vel anathematis, sed est comminatio, secundum Pa. c. vnic. de saggit. Quomodo autem cognoscitur quod sit lata sententia? Dico secundum Panor. c. si diligenti. de foro competenti. Si promulgatur per participium praeteriti temporis, vt dicendo sit innodatus, sit excommunicatus, sit suspensus, & huiusmodi, est lata sententia. c. cupientes. de electio. nisi appareat per aliud ius, quod sit ferenda, vel secundum materiam subiectam. Sic intelligitur glo. c. nullus. de for. competenti. Quandoque non sunt verba praeteriti temporis, sed declaratoria & est canon latens sententia, vt dicendo decernimus viribus carere, vel excommunicatoni subiacere, & tunc ligat. ca. nouit. de

his quae sunt à praela. iuncta glo. Si verò sunt dispositiua, & tonant in futurum, vt dicendo priuatur, excommunicatur, & huiusmodi, est sententia ferenda, nisi addatur aliquod verbum, per quod appareat, quod sit lata, vt dicens ipso facto excommunicatur, ipso iure, vel eipso, & similia. De hoc in regula, in penult. de regul. iur. libr. 6. Idem dicit de hoc verbo subiacet excommunicatus, secundum Pan. in c. clericus, ne cleri. vel mona. & per aliqua verba excommunicationi non tenentis te subiacere, fertur sententia ipso facto. c. non minus. de immu. eccle. De hoc verbo, sicut excommunicatus nitetur, dicit Panor. in c. super Specul. ne clere. vel mo. Secundo not. debet ponderari materia, si à iure proferatur si ab homine. De se non sunt verba latae sententiae. Hae dictio prorsus, & penitus, tantum valent, quantum ipso facto, vel ipso iure: ideo quantum iungantur verbis futuri temporis, tamen est lata sententia. de penis. c. penul.
 19 Excommunicatio cognoscitur quod sit maior, quando simpliciter fertur siue à iure, siue ab homine c. penult. de sentent. excommu. quia in concernentiis periculum animae, tutior interpretatio est fenda, secundum Panor. ibi, & secundum eundem in c. illa quotidiana. de electio. in prima gloss. excommunicatio minor potest fieri à iure, & ab homine, & potest cognosci per verba excommunicantis, vel suspendentis, quando importat effectum maioris, vel minoris, in dubio tamen semper praesumitur maior. in d. c. illa.

20 De excommunicatione minori vltra ea, quae dicta sunt supra,

55.

§. 5. dico quod existens in tali excommunicatione, potest absolute ab excommunicatione, non autem à peccatis, quia priuatur à participatione sacramentorum, non autem ab vsu iurisdictionis, secundum Panor. in c. excommunicato. in glo. 1. de rescript. Idem dicit de suspensio ab ingressu ecclesiae, quod potest absolute ab excommunicatione. Vnde si essent duo excommunicati minori, & uellent inuicem confiteri, vnus potest alterum absolute ab excommunicatione, & absolutus alterum potest absolute ab excommunicatione, & à peccatis, & postmodum facere se absoluti à peccatis.

- 21 Excommunicatus minori, mortaliter peccat si se immisceat participationi sacramentorum actiue, vel passiuè, licet non efficiatur irregularis etiam celebrando. Et licet sacramenta per eum collata, non careant virtutis effectu, mortaliter tamen peccat scienter conferens, & suscipiens per eum carent effectu vltimato, id est, executione, ex S. Thoma. sup. Sil. Excommunicatio. 4. circa prin.
 22 Excommunicatio, & absolutio possunt fieri ad tempus, quia est poena, & non culpa, licet supponat culpam, & sic de consuetudine curiae fit, secundum Panor. in c. veniens. secundo. de resti. in glo. fi.
 23 Excommunicari non potest collegium vel communitas, vt in c. Romana. eod. titu. & Archiepiscopus. floren. 3. par. tit. 25. c. 7. circa fin. sed bene possunt excommunicari singuli de collegio, secundum Hostien. Et quia quidam dicit, quod sic, quidam quod non, ideo not. vt elicitur ex Sancto Thoma 4. sentent. d. 18. q. 2. 3. quol. 2. quae

do dicitur, excommunico talem vniuersitatem, vel collegium, non tenet excommunicatio, quia sic animam non habet: vel dicendo, excommunico singulos de tali collegio, vel omnes, nil aliud addendo, non tenet, quia contingere aliquid irretiri innoxios, quod est contra d. c. Romana. vel dicitur, excommunico priorem, vel abbatem propter talem culpam, & omnes alios, qui commiserunt, vel consenserunt. & haec est sententia illius c. circa c. vi. dicit, fed in illos dicitur de collegio, vel vniuersitate, quos culpabiles esse consiliter, promulgare. Non est sic de interdicto, vel suspensione, secundum Thoma. quia non tam graues poenae sicut excommunicatio sentit. Ad hac Pet. de Pal. in 4. sentent. adducit rationes optimas. Concor. Richard. in 4.

24 Papa potest committere poenam laico, & mulieri quod excommunicat, quia est de iure positio, secundum Archiepiscopus. floren. 3. par. titu. 25. c. 7. & Panor. in c. decernimus. de iud. col. 1. supra, Abbatissa. 4. 5.

25 Nullus potest seipsum, & qualem, vel superiorem excommunicare, secun. Tho. 4. sent. supra, & per eum inferior. 2. d. Ideo quando Episcopus excommunicat omnes, qui fecerit furtum, si ipse fecit furtum, vel aliqui alij non ei subiecti, non sunt excommunicati.
 26 Excommunicationes à iure facere possunt omnes iudices ecclesiastici, qui possunt facere ius vt Papa in vniuersali ecclesia, legatus in sua prouincia, Episcopi in suis dioecibus. c. visis. 16. q. 2. & multo fortius concilium prouinciale. Qui verò non possunt facere ius, vel statuere, nec etiam

etiam excommunicare. Excommunicationem verò ab homine potest facere omnis iudex ecclesiasticus, potens constituitur. Facere excommunicationem maiore propriè pertinet ad episcopum. in d. c. visus. In furto autem, & rapina, vt dicit Tho. in 4. sent. con. c. de iur. archidiaconi excommunicare. Excommunicare etiam possunt de iure communi omnes ecclesiarum prelati, vt in e. necessarium. de off. ord. c. 1. de ele. nisi episcopi prescripserint contra eos, nec hoc possent. Abbates confirmari, etiam non benedicti. in cap. tuis. de si mo. priores etiam in omnes de collegio, & in alienos, si in eos aliquo iure speciali habent iurisdictionem. in c. cum ecclesiarum. de off. ord. Idem de Archidiacono, licet non sit presby. ar. in c. perlectis. d. 25. nisi cõsuetudo obstat. Vide tamen Pan. in c. cum in cunctis. de electio. Vide multa alia, quæ prætermittuntur. Sil. excommunicatio. notabili. 2.

27 Excommunicari nõ potest Papa nisi propter hæresim, de qua & iudicari potest, & deponi. c. si Papa. d. 40.

28 Excommunicari non potest mortuus, quia non est homo, nec potest esse cõtmax, neq; peccare, pro quibus fertur excommunicatio, vt s. patuit. in quibusdam tamen casibus excommunicatur ratione præcedentis vinculi ad errorem, propter quod ei sepultura negatur, & communio orationis, sicut in hæresi, & in notorio crimine morientes, & hi etiam quorum scripta continent hæreses, nisi seipios correctioni ecclesie subiecerint, vt fecit Abbas Ioachim. cap. damnatus. de sum. tri. & si. ca. Et qui hæreticos

instituunt hæreses. c. sanè. 24. q. 2. Infideles non possunt excommunicari. 2. q. 1. cap. multi. neque pueri, vel furiosi, & quicunque carent vsu rationis, quia peccare non possunt, neq; fratres mendicantes ab episcopis, vel aliis prelatibus ecclesie, nisi ex speciali licetia, & auctoritate Papæ, vt patet in priuilegiis suis, quæ sunt notoria infra, priuilegium. s. 7. Nec non subditi ordinariorum ab eis possunt excommunicari, eõ q; participent cum exemptis. c. quanto. de priuilegiis ratione delicti cõtractus, vel rei, de qua agitur. c. 1. de priuilegiis. 6. Neque Imperator, neque principes ab episcopo suo. 2. q. 7. s. Balaam. Imperator & rex post monitionem pro notoriis tantum excommunicantur. d. 66. c. Valentinus. De hoc vide Tab. Excommunicatio. s. 4. Excommunicari non potest, qui cõsistit bonis, quia quo ad bona quasi desinit esse subditus. c. 3. de solu. Petr. de Palu. vbi supra. Ar. flo. pariter.

29 Statum ordinarij, vel synodale, ligat omnes factos subditi ratione delicti (& hoc dico quia non omnes delinquentes sunt subditi, vt archiepiscopus secundum aliquos, & mendicantes, qui ex sua exemptione habent, quod ratione delicti nõ fiunt subditi) in c. a nobis. el. 1. de sententia excommunic. quia lex semper loquitur. l. Arriani. C. de hæresi. Si autem feratur per modum sententia generalis, sic videtur quod non liget nisi subditi sententiantis tunc, quando sententiam profert, respectu delicti committendi. Hanc distinctionem ponit Pan. post Inno. in d. c. a nobis.

30 Subditi delinquentes extra

territ

territorium statuentis, secundum Pan. in d. c. a nobis. non efficiuntur pœna statuti, licet Innoc. ibi tenuerit q; sic: hoc tamè verius, per c. vt animarum. de cõstit. lib. 6. quia statutum est lex territorij, nec vires vltra extendere potest. Si episcopus precipit, vt qui acceperunt tales res restituerit, &c. & subditus illius accepit res huiusmodi in territorio, sed tempore sententiæ extra territorij, secundum Gem. in d. cap. vt animarum, ligatur. Si episcopus excommunicat non facientes resistentiam, clerici existẽtes extra, & habentes noticiam de hoc ligantur, quia habent initium in proprio territorio, vel sine Episcopus subditum suum existentem extra suam dioccesim potest excommunicare per speciale sententiam, secundum doct. in cap. 1. de foro compet. vide ibi Pa. qui multa ad propositum ponit. Subditi committentes in loco exempto nõ ligantur, quia locus exemptus æquiparatur loco extra diocesis existentis, secundum Io. An. in c. vt animarum. in nouella. Si episcopus precipiat q; nullus accedat ad monasteria monialium, sub pœna excommunicationis, & cetera, qui accedunt ad monasteria exemptarum non incidunt, quia delictum committitur in loco exempto. Sed si diceret ad monasteria extra, posset dici quod incidunt, quia delinquent in via, qui est locus nõ exemptus.

31 Si episcopus in excommunicatione dicat, excommunico omnes seculares fecisse tale quid, nisi reuelauerint, &c. sciens non tenetur reuelare hoc iniuriam passo, quia hoc est nutrire odia, nec sic debet intendere iudex. Item si

hoc mandatum est generale, non tenetur reuelare iudici, quando non potest probare, secundum Ange. intellige publicè, bene tamen secretè ad correctionem. Si autem exprimat quod vult sibi dici in iudicio, debet intelligi saluo ordine Evangelico, & si fecit correctionem, nec ipse debuit suum fecit, debet comparere in iudicio, & dicere se scire, sed non posse probare, sed si non facit correctionem, dicat se scire, sed velle prius facere correctionem, iuxta Christi mandatum. Quod si vult iudex, vt probet cum non possit, vel denuntiet ante correctionem sententiã, continet intolerabilem errorem. Si potest probare, non tamen tenetur suis expensis facere, tamen si precipiat, vt faciat sub pœna excommunicationis, tenet excommunicationem, licet sit iniusta: sed debet petere dispensationem. De hoc vide infra, inquisitio. s. 3. clarius. Denunciatio. s. 2.

32 Si iudex apponat in sententia de furto &c. etiam si quis teneat sub titulo recompensationis, quod seruat stylos Roma, curiæ, ideo potest fieri, qui habet tale quid sub titulo recompensationis tenetur manifestare, quia excommunicatione non continet intolerabilem errorem. Vide tamen J. latus in verbo fursum. s. 15.

33 Quæ sunt per modum statuti mortuo statuentis semper durat, donec reuocentur. Est text. in c. fin. de offic. legat. & quod statuit capitulum sede vacante, durat etiam creato episcopo, secundum Fed. in consil. suis. Sententia autem quod ad effectum productum remanet, vt si iudex excommunicauit Titium, remanet excommunicatus, donec absoluarur,

etiam

etiam q̄ iudex moriatur. c. p. e. de cle. nō re. post glōf. sed quo ad effectus producidos non, quia hoc pendebat ex sua iurisdictione, quæ non remanet.

34 Si episcopus precipiat, vt qui habet librā Titij, infra sex dies restituat, & post sex dies fulminat sententiam, Plato habens librum, & ignorans monitionem, quia absens, venit, & post illos dies sex, intelligit latam fuisse excommunicationem, etiā quod non restituat, non incurrit excommunicationem, quia sententia ultra terminum statuentis nullum habet vigorem.

35 Socrates Placentinus deliquit in dicecesi Lauden. & post recessit veniens Placentiam, nunquid episcopus Lauden. potest eū excommunicare? Dicitur quod nō, nisi citasset eum antequam recessisset de suo territorio, vel per requisitionem episcopi Lauden. citaretur per iudicem Placentinum, vbi manet, ad quod etiam tenetur de iure, vt notant doct. de foro competen. c. fina. vt iret ad comparēdum, in respondendum, &c. quod si nō faceret, posset excommunicari etiam extra suum territorium, & puniri secundum statuta loci vbi deliquit, secundū Pan. in c. de rapt. in gl. Non tamen sic sequitur in foro poenitentis, vt qui deliquit in aliena parochia, teneatur confiteri illi parochiano, secundum Panor. in d. c. de rapt. Ratio autem diuersitatis est, quia in foro contentioso oportet satisfacere populo scandalizato, in foro autem animæ, sufficit Deo fieri factus, cuius proprius sacerdos vicarius est.

36 Quis possit ab excommunicatione minori absoluerē, supra,

Absolutio. s. 37. & potest talis secundum maiorem opinionem intercessere diuini, quia tantum à facramentis separatur, secundum Pe. de Pal. supra.

37 Participans cum excommunicato minori excommunicatione, neque peccatum, neque sententiam aliquam incurrit, quia excommunicatio maior in tertium personam non tranfit, vt communiter dicitur. can. quoniam multos. t. q. 3.

38 Excommunicatus maiori separatus est à tribus in comuni. Primo, à communione sacramentorum, quod est commune omnibus fidelibus, vt supra dictum est, & in hoc semper peccat mortaliter contrahendo. Secundo, est separatus à communione ecclesiasticorum actuum, in quibus communicant Christiani, & quantum ad hoc secundum Caiceta. supra, non semper peccant mortaliter contrahendo, sed quādo in huiusmodi actibus admiscetur aliqua iniustitia, aut aliquid aliud quod ex suo genere mortale est, vt quando excommunicatus iudicat, mortaliter peccat, quia vsurpat sibi iniuste hanc potestatem, vel si eligat, vel electione de se facta consentiat, quia per tales actus alii iniuriatur. Aliis venialiter peccat, vt si ferat testimonium verum, si petat debitum sibi, & huiusmodi. Tertio, est separatus à communione operum humanorum, quæ sunt communia omnibus hominibus, non solum Christianis, quibus in hoc versu continentur. Os, orare, vale, et communis mensa negatur. Et in his non est peccatum mortale cōmunicare, nisi fieret per cōtemptum. Sed quia hæc possunt esse obscura, ideo declaro per singula, vt clarius intelligantur.

declaro per singula, vt clarius intelligantur.

39 Os negatur, id est, osculum, secundum Thom. & consequenter locutio, quæ solet esse inter amicos, & literæ missæ, vel receptæ, nuntij, munera, & secundum Gul. & Hug. in d. e. quoniam multos. Nec pudor, vel scandalum timor excusatur. Orare scilicet cum eo negatur, id est, participare non tantum in sacramentis, sed etiam in diuini, audire orationes cum eis, vnde si excommunicatus veniret in ecclesiam tempore officij, alij tenentur vel exire, vel eius exitum procurare, secundum Rayne. in can. sicut Apostoli. t. q. 3. intellige tamen si intrat causa orandi, vel audiendi diuina, & si est publice excommunicatus. Secus quando est occultus, vel à paucis scitur. Nihilominus qui sciunt, cautè si possunt exhibent, ne illius manifestatio sequatur, aliàs non exhibent. c. si tantum. 6. q. 2. Si autem incepta missa intrat, & est oculus, sacerdos nō debet missam dimittere. c. nihil. 7. q. 1. Si publicus sacerdos publice eum moneat, qui si nolit exire, vel expelli non possit commode, & canonem sacerdos non inchoauit antequam eum viderit, dimittatur missa. arg. in c. omnis. 24. q. 1. Et canon incipit ibi, Te igitur, &c. secundum ar. de con. d. 2. c. de hymnis. Secundum autem Inno. incipit à consecratione. Quod si incipit canonem, sequatur vique ad summationem facramenti, & antequam finiat post communionem moneat, vt supra. de consec. dist. 2. c. relatum. & si expelli commode sine effusione sanguinis proprij, vel alieni non potest. arg. eodem c. veniens. recedat ad sacrificium, & quod reli-

quum est perficiat, secundū Hostien. & Gof.

40 Vale, id est, salutatio, & resalutatio, vnde si scribatur excommunicato in casu concessio non debet poni salutatio conuicta, sed loco eius potest poni spiritus consilij sanioris, secundū Archi. floren. & quando salutat quempiam excommunicatum, potest respondere, Deus vos emendet, & huiusmodi, secundum eundem.

41 Si saluatus ab excommunicato nihil respondet, sed mouet caput, vel assurgat ob reuerentiam, non per hoc incurrit aliquam censuram, secundū quosdam, quia potest vultu restringere, sed fecerit alios & præcipue Innocent. in cle. si. de sententia excommuni. incurrit, quia hæc sunt quædam salutatio operis, & quædam participatio, quæ prohibetur generaliter. in d. c. sicut Apostoli.

42 Communice, ne scilicet quis ei cōmunicet in aliquo exercitio, vel habitatione in domo eadem. Not. tamē quod si quis sit in eadem domo, vel camera cum excommunicato, pro diuerso negotio, non dicitur participare cum eo, secundum Innocent. in c. nuper. eodem titulo, & eodem modo in alijs exercitijs, & cum eo quis contrahere non potest, licet si contrahat, contractus teneat aliquid.

43 Mensa, id est, cōmestio in eadem mensa, vel dormitio in eodem lecto, ideo si superueniat excommunicatus, & non potest expelli commode vt supra, tenetur surgere quæ de mensa, ne cum eo comedat. Potest tamen in alia mensa, etiam in eadem domo comedere, & in eadem camera, dummodo non fuerit inuitatus ad conu-

ad conuiuium, secundum Gul. quia omnes sic venientes communicare dicuntur. Si autē quis exeat de domo, & venienti excommunicato relinquit clauem, & domum ad comendandum, incidit nihilominus, quia hoc in fauorem excommunicati facit: secus si in casu necessitatis cum protestatione, secundum Guliel. Non enim excommunicati vt fame pereant, relinqui debēt, contra charitatem esset, contra quam necio potest præcipere.

44 Casus liciti in participando cum excommunicato maiori extra diuina ponuntur in hoc versu. Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse. Hæc quinque faciunt ne anathema possit obesse. in d. e. quoniam multos. Vtile, id est, propter utilitatem participatis, vt petat, vel recipiat, quod sibi debetur ab excommunicato. e. si verò. eodem titu. aliter commodum de suo delicto excommunicatus reportaret. Et propter utilitatem ipi sunt excommunicati, vt loquendo de eius salute, dando ei consilium, & etiam petendo ad eo non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, si necessitas adit, & alius ita idoneus inueniri non possit. Facit capitulum cum voluntate. eodem titu. & e. cum excommunicato. r. questio. 3. Moderatè tamen hæc sunt secundum Rayne, & non in fraudem.

45 Lex scilicet matrimonialis, quia vir potest reddere debitum vxori excommunicate, & conuerso, si tamen confitetur matrimonio. in dicto capitulo. quoniam multos. r. questio. 3. potest etiam exigere, & in aliis participare secundum omnes, non autem participare cum excommunica-

to, cum quo alter coniux participat, secundum Veruer. Quidam autem dicunt, quod non est eadem ratio viri erga vxorem, quæ est vxoris erga virum, & quod vir incidit communicando cum vxore excepto debito matrimoniali, quia & si vir & vxor iudicantur ad paria, quantum ad debitum carnale, vt in cap. gaudeamus. de diuor. non tamen quo ad alia, ideo in tali casu vir debet interpretationem, vel dispensationem recipere a superiore. & hoc videtur magis verum, quia ad ipsum pertinet vxorem corrigere, & non contra.

46 Humile, id est, hi qui sunt in subiectione, vt filij non emancipati, vel emancipati, sed commensales patris, vel recipientes ab eo necessaria, a monachi erga Abbatem, secundum Guliel. quia quasi de familia eius sunt, clerici erga pontificem, cuius fructus sicut deputati, non autem alij. c. miratus. 93. d. Et seruus, ac ancilla seruili conditionis, rustici seruientes, & qui sunt de familia: non tamen si de eorum consilio scelera perpetrent, in d. capitulum. quoniam multos. Intelligit tamen prædicta si ante sententiam tales personæ erant astrictæ ad familiare obsequium, & inter alia. eod. titu. & massarij colentes terras, in quantum exigit cultura, & de omnibus aliis idem dicas, secundum Host. qui cõtraxerunt societatem, vel alio modo erant obligati per contractum, & sine incommodo non possunt abstinere. ar. in capitulo. si verò. eodem titu. Conuerso communicant superiores inferioribus excommunicatis licet, in his ad quæ tenentur. Similiter iudicæ de omnibus, qui aliter vi-

uere

uere non possunt: sic enim communicando non incidunt.

47 Res ignorata, id est, ignorantia facti probabilis. c. apostolicæ. de cle. excommu. mi. non autem iuris, nisi eis quibus licet ignorare, vt sunt non capaces doli, & rustici. Non autem qui scit tantum per confessionem sacramentalem, tenetur vitare. Necessitas enim tam excommunicatum qui im participat, licet ab excommunicatis recipere elemosynam, secundum Innoc. & in dicto c. quoniam multos. & generaliter omnis participatio pro damno vitando communicantis, excusatur, nisi sit in crimine, vel in diuinis, quia si possum petere de bita, à fortiori vitare damna. ar. in c. nos sanctorum. r. questio. 6. quanta autem debeat esse necessitas, iudicium superioris arbitrabitur. ar. de offi. delega. c. de causis, quem si non facile possit adiri, vnusquisque per se iudicabit. c. quod præcessor. n. q. 3.

48 De participante in crimine damnato, vel propter quod quis est excommunicatus, infra excommunicatio. 25. dicitur.

49 Participans scienter cum excommunicato in diuinis, vt recipiendo ad officia diuina, vel ad sacramenta, vel ecclesiastica sepulturam, vltra excommunicationem minorem, quam incurrit, mortaliter peccat, & est ei interdictus ecclesie ingressus, si excommunicatio erat publica, donec satisfecerit competenter ad arbitrium eius, cuius sententiam cõtempserit. c. episcoporum. de priuileg. in 6. & si post illud interdictum ingerat se diuinis in suo officio, cõstitit irregularis, & sic moriens in sacro

non sepelietur. c. is cui. libro 6. & hoc secundum Gemi. habet locum non solum in sententia hominis, sed etiam iuris. Si verò participat cum excommunicato non in diuinis, neque in crimine damnato, vel mortali, sed in humanis actibus, de quibus supra, non peccat mortaliter, secundum Thom. 4. sent. d. 8. nisi in cõtempsum ecclesiasticæ disciplinae hoc faceret, vel contra præceptum prohibitionem fu perioris factam nominatim, vt in c. constitutionem. eodem titu. libro sexto, vel quando ex tali communione credit sententiam venire debere in contemptum, secundum Bona. in 4. His casibus exceptis, est veniale, nec obstat cap. satis. quod metus causæ, quia intelligitur quando participatio est in his, quæ de se sunt peccata mortalia.

50 Circa participationem huiusmodi facta est modificatio in consilio Constantiensi, & confirmata in consilio Basiliensi. ante scissuram, de qua supra, Abolutio. 5. 30. vide Sil. excommunicatio. 5. notabili 4. ibi ponitur tota constitutio de verbo ad verbum. Ex hac sequitur, quod nullus tenetur vitari in diuinis, vel extra quantumcunque excommunicatus, nisi sit publicè, & nominatim denunciatus, excepto percussore clericis, ita notorio, quod non possit aliquo tergiversatione elari, nec aliquo iuris suffragio verò, vel apparenti, licet falso (vt exponit Sil. supra,) excusari. Vnde si Papa excommunicat Petrum cum suis participibus, Petrus debet vitari, alij autem non, quouque nominentur, facta fide de eorum participatione, vel notorie confiter de co-

rum participatione.

- 51 Papa participando cum excommunicatis non incidit in minorem, secundum gloss. in capit. nulli. eod. tit. quia hoc vinculum iure postico trahitur, quia Papa non ligatur. cap. proposit. de concess. præb. Peccat tamen si sine causa participat, quia est contra ius diuinum, vbi dicitur, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, secundum Pa. in e. c. si desideres. eo. ti. sed quilibet inferior Papa prælati bene incidit, secundum Pa. ibidem, etiam si talem vellet haberi pro absoluto, quia non potest illo modo absolute.
- 52 Delegatus potest excommunicare maiori excommunicatione omnes participantem excommunicatis ab eo, & non possent absoluti nisi ab eo, vel ab eius delegante. c. præterea. de officio delegat.
- 53 Non potest quis contrahere emendo, vel vendendo cum seruo excommunicati, si agit nomine ipsius excommunicati, secundum Veruer. neq. accipere aliquid à familia excommunicati, quando dant nomine ipsius, secus si nomine proprio, nisi fuerit in fraudem, vt quando daretur nomine excommunicati, tamen dicunt nomine proprio, quia aliter credunt non recipi. Intellige prædicta extra casus necessitatis. In dubio autem non est accipiendum, nisi necessitas urgeat.
- 54 Prædicatores possunt elemosinas ab excommunicatis recipere, etiam extra casum necessitatis. c. cum voluntate. eod. tit. quæ constitutio propter prædicatores specialiter est facta, secundum Hosti. Intellige tantum causa prædicationis, & confessionis, vel necessitatis, aliàs ne-

quaquam. 90. d. c. oblationes.

- 55 Legatum factum ab excommunicato licet recipere, etiam si sit factum, vt oretur pro anima eius, quia debet intelligi eo modo quo potest orari in priuato, vt supra, dictum est, & sic cessat ratio Inno. in d. c. cum voluntate, qui dicit, quod licet recipere, dummodo non sit factum vt oretur pro anima eius.
- 56 Episcopus participans in crimine damnato, vel criminoso cū excommunicato à se, secundum Inno. & Hosti. incurrit excommunicationem, nõ illam, quam ipse tulit: quia nemo seipsum ligare potest. ar. ff. de arbit. l. pe. sed incurrit sententiam iuris latã contra participantes taliter, de qua infra, Excommunicatio. §. 25.
- 57 Obligatus alicui cū iuramento soluere certam summam pecunie infra mensem, si creditor isto interim superueniat excommunicatio, obligatus adhuc tenet, nisi à superiori absoluetur, secundum veriorẽ opinionem, & præcipit S. Th. 4. vbi 5. quam etiam sequitur Ar. flo. & Sū. Pif.
- 58 Si clericus participet in diuinis cum excommunicato sententialet, & nominatim à Papa, incurrit eandem, vt 7. Excommunicatio. §. 24. non autem si ab inferiori à Papa erat excommunicatus, licet mortaliter peccet. laicus autem non sic, sed mortaliter peccat, & minorem incurrit (vt dictum est) excommunicationem.
- 59 Participans cum excommunicato etiam in diuinis ex metu cadente in constantem virum, secundum veriorẽ opinionem excusatur tam à peccato, quam ab omni censure, nisi participaret in crimine, vel teneretur non parti-

participare propter fidem. In hoc serẽ omnes conueniunt, secus quando non est metus cadens in constantem, &c.

- 60 Si episcopus mandet alicui parochiano vt denūtiẽ Titium pro excommunicato, ante denuntiationem non tenetur vitare Titium, licet præsumat eum excommunicatum, nõ autem denuntiatum, sed bene post denuntiationem.
- 61 Qui notoriẽ Venetiis est excommunicatus, & publicatus, si eum inuenio Genue, non teneor illum vitare in publico, cum ibi sit occultus, sed bene in priuato, quia maior est ratio de isto, quam de eo, qui nullibi est notus, excommunicatus, secus si possem probare sufficienter per testes, vel instrumenta, ipsum fore excommunicatum, secundum Veruer. & sum. confes.
- 62 Si scio A. anno elapsõ fuisse denuntiatum, nunc autem nescio an fuerit absolutus, non teneor ipsum vitare, si cognosco ipsum virum timorati, vel aliàs seruantem excommunicationem, nunc autem non. ar. in c. ex parte. de offi. ordi. aliàs debet euitari, donec probabiliter cõsiterit de eius absolutione, per regulam, semel. de reg. iur. lib. 6.
- 63 Qui intrat domum excommunicati accipiendo aliquid, cõsistens de illo, quod gratum habebit, quando sciuerit, incidit in minorem, quia quod modo contrahit eum eo, secus si non credit ipsum habere gratum, tunc enim non incidit, sed factum committit, quia rem alienam trahat inuito domino.
- 64 Vt autem excommunicatio, quæ multat sunt, facilius possint inueniri, infra ponemus

canones excommunicationis breuiori modo; & meliori ordine quo sit possibile, quantum non credam omnes posse comprehendere, & primo ponemus tabulã, siue rubricam, deinde sigillatim excommunicationes per ordinẽ, incipientes à Papalibus, & inde alias sequendo. earum materiam quam breuius potero perscringam.

Ordo excommunicationum.

Prima, Contra percutientes clericos.

- 2 Cõtra insectatores cardinaliũ.
- 3 Cõtra aggressores episcopum.
- 4 Contra inuadentes Romperas.
- 5 Contra percutiens in curia.
- 6 Contra offendentem litigantes in Romana curia.
- 7 Contra impediens ne obediatur literis Papæ.
- 8 Contra remouentes sc ab obedientia Papæ.
- 9 Contra hæreticos.
- 10 Contra non obediẽtes inquisitoribus cum sex aliis annexis.
- 11 Contra exigentes pedagã, & gabbellã.
- 12 Contra falsarios.
- 13 Contra pyratas.
- 14 Contra portantes arma Saracenis, & mercas Alexandria.
- 15 Contra impediens victualia Romane curiæ.
- 16 Contra inuadentes terras ecclesiæ.
- 17 Contra inquisitores si odio, vel amore procedant, &c.
- 18 Contra afferentes Rom. ecclesiã non esse caput.
- 19 Contra impediens executionem litterarum apostolicarum.
- 20 Cõtra inquisitores, vel eorum vicarios exortantes pecunias.
- 21 Contra impediens sed. apost. in cognitione causarum.
- 22 Contra factores locorum sã

- erorum.
 23 Contra incendiarios.
 24 Contra participantes in diuinis excommunicatis à Papa.
 25 Contra participantes in crimine.
 26 Contra oligentes fenatores.
 27 Contra impugnantes literas Papæ electi.
 28 Contra appellantes ad futurum consilium.
 29 Contra non seruantes constitutionem Iulij secundi, de electione Papæ.
 30 Contra grauantes eos, qui tulerunt sententiam excommunicationis.
 31 Contra statuentes contra libertatem ecclesiasticam.
 32 Contra concedentes repræsentationes.
 33 Contra submittentes bona ecclesiæ laicis.
 34 Contra grauantes nolentes eligere.
 35 Contra impediendes litigare.
 36 Contra mandantes ne vendantur ecclesiasticis.
 37 Contra occupantes bona ecclesiarum vacantium.
 38 Contra imponentes angarias ecclesiasticis personis.
 39 Contra cogentes reuocare sententias.
 40 Contra cogentes celebrare in loco interdicto.
 41 Contra impediendes sequestrationem fructuum ecclesiasticorum.
 42 Contra impediendes visitatores monialium.
 43 Contra sepelientes hæreticos.
 44 Contra sepelientes tempore interdicti, vel excommunicatos, &c.
 45 Contra contrahentes in gradibus prohibitis affinitatis, & consanguinitatis, alisque.
 46 Contra relig. usurpantes decem.
 47 Contra inducentes eligere sepulturam.
 48 Contra religiosos exeuntes vt

- audiunt Physicam.
 49 Contra absoluentes excommunicatos, vel ministrantes sacramenta.
 50 Contra retrahentes à solutione decimarum.
 51 Contra non facientes conscientiam de decimis.
 52 Contra non seruantes interdictum.
 53 Contra dimittentes habitum, euntes ad studia, & magistratos.
 54 Contra monachos intrantes curiam.
 55 Contra monachos tenentes arma.
 56 Contra usurpantes præsulatum.
 57 Contra non presentantes se post absolutionem.
 58 Contra exenterantes corpora mortuorum.
 59 Contra simoniacos in ordine vel beneficio.
 60 Contra simoniacos post ingressu religionis.
 61 Contra transeuntes ad alios ordines.
 62 Contra alienantes bona ecclesiarum.
 63 Contra impugnantes literas Papæ.
 64 Contra facientes libellos in fratres, & multa alia.
 65 Contra intrantes monasteria ordinis prædicatorum & S. Claræ.
 66 Contra derincentes apostatas.
 67 Contra minores recipientes fratres prædicatorum ad habitum.
 68 Contra aristas Parisienses, &c.
 69 Contra accedentes ad sepulchrum Christi.
 70 Contra conspirantes in personam Papæ.
 71 Contra prædicantes de peccato originali, &c.
 72 Contra impediendes legatos apostolicos.
 73 Contra officiales Papæ accipientes munera cum iudicant.
 74 Contra impugnantes montem pietatis.

Contra

- 75 Contra impressores librorum sine licentia, & reuelantes dicta in consistorio.
 76 Contra prædicantes falsam miracula.
 77 Contra interficientes per assassinios.
 78 Contra spoliantes naufragatas.
 79 Contra facientes solui viuras.
 80 Contra locantes domos vsurariis, & non expellentes.
 81 Contra non seruantes seruanda in electione Papæ.
 82 Contra mitrentes nuntios cardinalibus, in cœclauis existentibus.
 83 Contra medicantes, loca de nouo accipientes.
 84 Contra fingentes casum, vt iudex mittat pro muliere, &c.
 85 Contra cõseruatores si se inro-mittant vltra id quod possunt.
 86 Contra sacerdotes facientes officium vice comitis.
 87 Contra absoluentes in casibus contra sextinam.
 88 Contra dirigentes moniales in electionibus.
 89 Contra principes non facientes iustitiam clericis.
 90 Contra inuenientes nouam religionem.
 91 Contra doctores conducentes domos sine licentia, Bononiæ.
 92 Contra tenentes ordinationes Otrauiani, &c.
 93 Contra electum tantum à tertia parte Cardinalium, si se pro Papa gesserit.
 94 Contra perseverantes in secta fratricellorum binarum, &c.
 95 Contra inquisitores procedentes contra minores, & contra, Excommunicationes plures particulares à pontificibus, & diuersis prælatis diuersarum diocesium ecclesiarum, & religionum, sunt factæ, quas referre neminem posse arbitror, Alia enim

sunt in ordine fratrum prædicatorum, alia minorum, alia monachorum, alia in diocesi Mediolanensi, alia in aliis. Curet ergo cõfessor scire locorum, & religionum in quibus est, censuras, prout melius potest, quoniam hic, que in iure communis, & in quibusdam Extrauagantibus reperitur collegi, licet fortè sint alia, que ad manus nostras non uenerunt, & que in viridi obseruatiõ non sunt. Sit insuper cautus ne absolundo à quibus non potest, se, & penitentem illaqueet. Bene etiam canones inspiciat, ne excommunicatos iudicet, qui sine dolo, temeritate, aut presumptione contra canones materialiter commiserunt. Nam in penis stricte interpretatio fieri debet. Propterea cum per se nescit, peritos consulat. Accedendum igitur nunc est ad cuiuslibet excommunicationis declarationem, iuxta scripti canonis interpretationem, in qua nõ multum me à Reuerendissimo Cate. elongabo, quoniam ipsum circa hoc negotium valde diligentem & solertissimum reperi, cum omnina ferè canonum verba scrupulose examinaret.

EXCOMMUNICATIO. I. vna habetur. c. si quis. 16. quæst. 4. & est Innocent. 2. si quis suadente diabolo, huius sacrilegij vitium, vel crimen incurrit, quod in clericis, vel monachum manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subiiciatur, & nullus episcoporum præsumat illum absoluerè, nisi mortis verge periculo, &c. Not. quia canon est vniversalis, comprahendens omnes doli capaces. Not. quod per manum violentam, venit non solum quæcunque percussio, sed

pulueris, luti, aquae, spuiti, & huiusmodi iniectio, violenta acceptio rei cuiuscunque de manu eius, captio, detentio, carcer, non autem praecipuum exilii, vel confinementis, quia haec violentia praecipue est exterior.

2. Per inferentem manu violentam intelligi non solum executores, sed mandantes, consulentes, auxiliantes, fauentes, consentientes, & ratum habentem factum nomine suo, & potentum impedire cum debet, & non obuiantem, e. quant. de senten. excom. si tamen ex intentione non sunt, cum sine eorum periculo possint. Tales enim dicuntur consentire, etiam quod non sint officiales. Violentas. Si quis acciperet furtive aliquid, quod est in manu, vel circa clericum, vel bursum, vel cingulum, &c. non incidit, quia violentiam non infert. Item violentam, i. iniuriosam. Nam si quis seipsum verberaret, vel ab alio verberari permitteret, quoniam non esset manus violenta, esse tamen iniuriosam, & sic tam ipse, quam verberatus incidere. Vnde si monialis procurans aborium per incisionem venae, vel alio modo, licet haec manus sit violenta naturae, non tamen iniuriosa statui ecclesiastico, nec violenta personae, ideo non incidit. Item manus violenta, quae absolute est iusta, potest esse sacrilega, quia contra ius, vt si clericus malus, & homicida, percutiatur à laico, sacrilegium est, quia hoc iure prohibetur, licet talis malus iuste mereatur, e. vniuersitatis, de senten. excomm. tales ergo percutientes clericum, etiam zelo iustitiae, incidunt.

3. Permittitur tamen laico offi-

ciali clericum inuentum in crimine patratore, vel patratore, capere, praesentandum quam citius suo praetore. Permittitur etiam cuiunque posse violenter res sibi sublatas à clerico accipere, dum est in via affortandi, antequam ad alia diuertat, & sit quasi in quera possessione. Similiter licet creditori clericum debitorem fugientem capere, vel fugam praerantem detinere, praesentandum suo praetore, quia hoc non ad iniuriam, sed ad iustitiam tendit, & in iure non prohibetur.

4. Item percutiens clericum inuentum turpiter operatorem cum vxore, matre, filia, vel sorore, non incidit, licet mortaliter peccet, e. si vero, de senten. excom. nisi ad sit dolus, vt quia vir consensit vxori ad percutiendum clericum. Item quando percutitur clericus ab eo, qui habet potestatem, non ex odio, vel vindicta, sed causa correctionis discretae, non incurrit, vt si praetori subditus verberatur, vel desinat magister discipulum clericum, pater filium, & senes pueros, &c.

5. Item non incidit quis, si percutit defendendo se, sua, aurarios, quia licet vim vi repellere, cum moderamine, & cetera si possit fugere, quando fuga esset sibi ignominiosa. Similiter si mulier, vel puer impetatur à clerico, & defendendo honorem ne violenter percutitur, mordet, & cetera, clericum, non incidit, quia si pro rebus hoc licet, multo magis pro honore.

6. Item percutiens clericum in primo motu irae, non aduertens quid faciat, ex subita passione, & sine deliberatione, non incidit, quia adus est imperfectus, nec etià mortaliter peccat, ideo non est

non est suadente diabolo. Et idem dicas quando exceditur modus in defensione non ex deliberatione, sed ex ira impetu, vel in correctione.

7. Item quando percussio est ita leuis, quod si esset in laicum, non constitueret peccatum mortale, non est locus huius poenae, quia non est sacrilegium completum, vt sic supponitur. Item si non ad est intentio percutiendi iniuriosae, etiam quod fiat grauis percussio, non est locus poenae, vt cum ignoranter clericus percutitur, nisi ignorantia esset culpabilis, vel cum accretur turba aliquis grauius percutitur praeter intentionem, ex aliquo casu. Ex hoc multos casus solues, vt cum quis inualis ab inimico vi ensem à clerico aufert, vt se defendat, non ad iniuriandum clericum, & huiusmodi.

8. In clericum, appellacione clericum, vel monachi, veniunt omnes habentes ordines, etiam primam tonsuram, omnes vtriusque sexus professi religionem aliquam approbatam, nouitii, & conuersi earundem religionum, hoc est, hi qui se, & sua, murato habitu alicui religioni perpetuo dedicauerunt, nisi tales fuerint priuilegio clericali priuati, vel degradati, & secundum quosdam haeretici, bigami, vel coniugati sine habitu, & tonsura, & apostatae, seu vacantes leuis enormitatibus. Illi de tertio habitu alicuius religionis, & Iesuati, non veniunt de iure, nomine clericum, nec gaudent hoc priuilegio, nisi ex speciali concessione habeant. Inspicienda ergo essent singulorum priuilegia. Haec quasi omnia ex Caieta, in summa. ibi, sed pro regula generali sit tibi,

quod omnes qui obligantur ad seruendum Deo perpetuo, in seruicio ecclesiae, vt possint vere dici perfectè obligati, gaudent hoc priuilegio, alias non, secundum Panor. in c. nullus, de foro competentium.

Nullus episcoporum, & cetera, referatur Papa. Primò, ex qualitate facti, videlicet si percussio sit grauis, vel enormis, Papa, vel legatus de latere absoluit. Si leuis, episcopus. Declinat autem episcopus an sit leuis, vel non. Et grauis iudicatur primò, ex magnitudine facti, vt esset mutilatio membri, vel graue vulnus requirens medicinam chirurgiae, & cetera, vel vbi est abundans effusio sanguinis. Secundò, ex persona laeta, vt si episcopus, vel praetore percutitur, etiam quod simpliciter percussio sit leuis, tamen grauis iudicatur. Tertio, ex persona laedente, vt si laicus officialis auctoritati percutiat clericum. Quarto, ex scandalo, vt si regularis clericum saecularem percutiat. Quintò, ex irreuerentia, vt si percutiatur sacerdos indutus sacris vestibus, vel percussio fiat coram praetore. Sextò, ex loco publico, vt si in platea, vel in ecclesia. Septimò, ex loco vulneris, vt si vulnus fiat in oculo. Octauo, ex tempore, vt si tempore magna festiuitatis. Nonò, ex qualitate personarum, quia excessus puerorum infra annos pubertatis, & mulierum, ab episcopo possunt absolui semper, & religiosorum in claustris se inuicem percutientium, & ad religionem transuentium, nisi difficiis, & enormis fuerit excessus, capitulum illorum, de sententia excommunicationis. Qui etiam sui iuris

non sunt, vt serui, filii familiâs, & huiusmodi, possunt absolui, ab episcopis in duobus primò, si deliquerint in fraudem, vt scilicet se subtraherēt ab obsequio dominorum eūdo ad Papam. secūdo, si domini propter hoc sine sua culpa graue damnus incurrerēt, nisi excessus sit talis, quòd ad tollendum scandalum, & ad aliorum exemplum, debeant ad sedem ap. mitti.

10 Ex impedimento interueniente, possunt absolui citra Papam. Primò, in mortis articulo. Secūdo, impediti ex infirmitate, vel impotentia corporali, vt senes communiter, habentes capitales inimicitias, qui sunt inopes, & quicumq; impediti ne possint se presentare Papæ, vel delegato, possunt per episcopum absolui. Cum hac moderatōe. Primò, vt læsis satisfaciant. Secūdo, vt iurent cessante impedimento se presentare sedi ap. & parere illius mandato. Si autem sint magis domini secūdo iuris dispositionem, prius excessus sed. apo. significabitur, & secundum illius determinationem fiet, nisi periculum sit in mora. Hæc quæ omnia iuxta determinationem Caiet. vbi supra, sunt dicta, prætermisiss ob breuitate tot capitulis, & allegationibus quæ citari possunt.

11 Personæ priuilegiatæ, secundum Pan. in c. cum illorum. de senten. excomm. sunt 17. quæ continentur in his verbis. Regula, mors, sexus, hostis, puer, officialis. Deliciosus, inops, æger, senex, atq; sodalis, lanitor, altricus, dubius, cause, leuis icus. Debilis, absolui sine summo assistite possunt. Regula, id est, religiosi. per d. can. cum illorum.

Mors, id est mortis in articulo. per c. non dubium. eod. tit. Sexus, id est mulieres. per d. c. mulieres. Dubius, per d. c. cum desideres. Cause, scilicet iustæ ad non eundem, per c. quòd de his; Hostis, per c. de cætero. eodem tit. Puer, per c. primùm. eod. tit. Officialis, per c. si verò. el. c. tit. Deliciosus, per d. c. mulieres. Inops, per c. quòd de his. c. Aeger, ibidem. Sodalis, per c. quoniam. de vi. & ho. cleri. lanitor, per d. c. si verò. Astrictus alterius potestati, per d. c. mulieres. Leuis icus, per c. peruenit. eod. tit. Debilis, per c. ea noscitur. eod. tit.

12 Persequens iniuriòs clericum, si ipse fugiēdo proiciat se in aquam, vt euadat mortem, & submergatur, vel cadens grauiter offendatur, incidit in canone, violentiam enim iniuriòs ei infert. Secus quando non animo iniuriandi, & clericus cadit sine percussione, secūdo Veruer. Qui verò proicit lapidem animo percutiendi clericum, nò tamen illum tangit, non incidit, secundum Host. & Io. And. in ca. perpetuæ. de elec. lib. 6. quia licet attentauerit, nò tamen ad eum consummatum peruenit, ætiam si tangat, nò tamen vim vel læsionem infert, secūdo Pan. in c. cum in cunctis. de elec. s. clerici sanè. vbi dicit, quòd cum pœna apponitur à iure ipso facto, propter aliquod delictum, nunquam est locus illi pœnæ, nisi illud delictum sit consummatum, licet fit inchoatum.

13 Accipiens clericum per corrigiam, caputium, vel capillos animo iniuriandi, & dicens, si nò es clericus percuterem te, &c. incidit, secundum Veruer.
 cl. enim

est enim inferens violentiam, & iniuriandi animum habet.

EXCOMMUNICATIO. 2. ponitur in sexto, de penis. c. factio. Si quis in hoc sacrilegij genus irreperit, qui sanctæ romanæ ecclesiæ cardinales hostiliter fuerit infectus, vel percussus, vel ceperit, vel socius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factum habuerit ratum, aut consilium dederit vel fauorem, aut postea receperit, vel defensuserit scienter eundem, sicut criminis læsæ maiestatis reus, perpetuò sit infamis. (Et in frâ) ex infestatione prædicta, sicut ex infestatione manuum violenta, ipso facto, sententiam excommunicationis quis incurrat, tam ipse infector, quàm alij supradicti tanti mali participes. Nec ab alio, quam à Rom. pon. possit absolutio beneficium obtinere, nisi in mortis articulo. Si princeps, senator, consul, potestas, vel alius dominus, siue rector, contra præsumptos prædictos præsentis constitutionis tenorem nò fecerit obseruari, tam ipse, quam officialis eius, infra mensum postquam res ad eorum notitiam venerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Horum absolutio est Papalis, quo ad primum canonem, de infectoribus, &c. quo ad secundum, de non facientibus obseruari, est episcopalis. Simili pœna plectendi sunt facientes prædicta clericis, & religiosis familiaribus Papæ, vel cardinalium. Nota de mandante, hic & alibi, quòd nunquam est excommunicatus, si non sequatur effectus, nisi in vno casu, qui ponitur in sexto de ho. c. pro humani. videlicet mandans Christianum per Assassinos

interfici, etiam quòd non sequatur effectus, est excommunicatus secundum veriorum opinionem, vt tenet ibi gl. Rursus not. quòd dantes consilium, auxilium, & c. nudò. quòd nihil ad maleficium operatur, vel adiciunt, tunc non incurrunr. per tex. d. c. felicitas. & per glo. in clem. i. de pœ. secus quòd dolose ad actum aliquid operatur. per d. text. & gl. tunc enim sunt communicantes in crimine, ideo pari pœna debent puniri. de offi. deleg. c. i.

EXCOMMUNICATIO. 3. ponitur in clem. i. de pœ. vbi sic dicitur. Si quis suadente diabolo in hoc genus sacrilegij properit, quòd quemuis iniuriòs, vel temere pontificem (intellige consecratum) percusserit, acceperit, seu bannierit, vel hoc fieri mandauerit, aut facta ab aliis rata habuerit, vel socius in his fuerit facientis, aut cõsilium in his dederit, vel fauorem, seu scienter defensuserit eundem, in illis casibus de prædictis, in quibus excommunicatione per iam editos canones nò subiret, fit huius nostræ constitutionis authoritate anathematis mucrone percussus, ac non queat nisi per summum pontificem, (preterquam in mortis articulo) absolui. Potestas verò, consiliarij, balij, scabini, ad uocati, retores, consules, & officiales ciuitatis, quæ in episcopium suum commiserit aliquid prædictorum, in præmissis culpabiles existentes, similiter excommunicationis sententiæ à qua (nisi vt præmittitur) valeant beneficium absolutiois obtinere, sicut subiecti. Est Papalis. Præter istum canonem est alius canon in cœna domini, ita loquens, Excommunicamus, & anathematizamus.

mus omnes temere mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, incarcerationes, & detinentes Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, eorumque mandatores. Et hæc est etiam Papis, sicut cæteræ, quæ sint in cœna domini. Not. quod tunc ciuitas dicitur culpabilis, vt debeat puniri, vel interdici, vel alia pœna secudum Panor. in e. dilectus. el. 2. de simo, post Barto. quando prius vult deliberatum in ipsa vniuersitate pulsata campana, & aliis requisitis ad congregationem vniuersitatis. Vnde si omnes homines ciuitatis certum delictum committerent, & insurgerent, non diceretur factum per vniuersitatem, sed per singulos de vniuersitate, etiã si facerent pulsari campanam, & leuari vexillum vniuersitatis, oportet enim prius quod fiat deliberatum in vniuersitate. Ex quo patet etiam quod omnia ista requiruntur, ad hoc quod ciuitas, vel populus dicatur rebellis, vt possit in prædam concedi.

EXCOMMUNICATIO, 4. contra inuadentes Romipetas, & est in cœna domini, vbi dicitur sic Excommunicamus, & ana thematizamus omnes militantes, vulnerantes, & interficientes, seu capientes, & detinentes, seu deprædantes Romipetas, & peregrinos ad urbem causa deuotionis, seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipsa, & in his, dantes auxilium, consilium, vel fauorem. Et est Papis, & tenet etiã si curia Pape ibi nõ sit, quia causa huius est deuotio. Not. quod capiens eunt Romam non causa deuotionis, vel peregrinationis, non incidit, neque capiens

habitantem Romæ, etiam quod causa deuotionis illuc fuerit peregrinatus. Aliud est enim habitare, & aliud morari.

EXCOMMUNICATIO, 5. in cœna, contra percipientes in curia, vbi excommunicantur omnes, qui non habentes iurisdictionem ordinariam, vel delegatam, morantes in curia (vbicumque sit, siue Romæ, siue alibi) temeritate propria, capiunt, spoliant, detinent, aut ex proposito delibenter, verberare, mutilare, vel interficere præsumunt, & qui talia fieri mandant, seu faciunt. No. quod si quis ex ira, vel rixa, aliquid occidat in curia, non incidit in hunc canonem, quia non est ex proposito delibenter, licet peccet mortaliter. Hęc etiam est Papis.

EXCOMMUNICATIO, 6. in cœna, contra offendentes litigantes in Romana curia, vbi dicitur, Excommunicamus, & ana thematizamus omnes illos, qui per se, vel alium, seu alios, quacunque personarum ecclesiasticarum, vel secularium, ad Romanam curiam super suis causis, & negotiis recurrentes, illaque in eadem curia prosequentes, aut procuratores negotiorumque gestores, aduocatos, vel procuratores ipsorum, vel etiam auditores, seu iudices super diuersis causis, seu negotiis deputatos, occasione causarum, vel negotiorum huiusmodi verberant, mutilant, vel occidunt, seu bonis spoliant. Vel qui per se, vel alium, seu alios, directè, vel indirectè prædicta exequi, vel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem præstare non ventur, cuiuscunque præsentie, dignitatis, &c. fuerint. Etiam est Papis.

Not.

Not. quod si alia ex causa, quim hic exprimitur prædicta agerent, non incurrerent sententiam.

EXCOMMUNICATIO, 7. in processu curiæ, contra omnes illos, qui ne pareatur literis, aut mandatis apostolicis, vel legatorum, vel nuntiorum, vel iudicum delegatorum, eorundem gratiam, vel iustitiam concernentibus, decretisque super eis & re iudicata, seu processibus executoribus, non habito prius eorum beneplacito, & assensu, nēue turbationibus, & notarij, super huiusmodi literis, & processibus executoribus, instrumenta, seu acta conficere, aut contenta parti cuius interest tradere, sub grauissimi pœnis prohibere, statuere, & contra mandata præsumunt, & contra dantes consilium, auxilium, seu fauorem, quive iurisdictiones, fructus, redditus, & prouentus ad ecclesiasticas personas, ratione ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum per eas obtentorum pertinentes, usurpant, vel arripunt, seu quauis occasione, vel causa absque Romano pontifice expressa licentia sequestrante, vel qui per se, vel alium, seu alios, directè vel indirectè prædicta exequi, vel procurare, aut eisdem consilium, auxilium, seu fauorem præstare non ventur, cuiuscunque præsentie, dignitatis, & cætera, fuerint. Est Papis.

EXCOMMUNICATIO, 8. in processu cœnæ, contra omnes, qui se ab obedientia Romani pontificis, pertinaciter subtrahere, vel quomodolibet recedere præsumunt, & contra dantes consilium, auxilium, &c. Et est Papis. Materiam huius canonis est schisma.

EXCOMMUNICATIO, 9. Honorij 4. de sen. ex com. c. nouerit. & in processu cœnæ. Excommunicamus omnes hereticos vtriusque sexus, quocunque nomine censeantur, & fautores, & receptatores, & defensores eorum. Ite ex processu. Excommunicamus omnes hereticos, garzoros, patrenos, pauperes de Lugduno, aralditas, iperonitas, passagerios vnicuersales, seu vfitas, fraticellos de opinione nicipato, nec non Martinus Lutheri heresim sequentes, ipsique Martino quominus puncti positæ quomodolibet fauerit, & quolibet hereticos alios, quocunque nomine censeantur, ac omnes fautores, &c. Est Papis. Nota, quod fauere heretico, vel eum defendere, intelligitur inquantum hereticus, quia qui in alio defendit, non incidit in hunc canonem. Not. etiam quod hereticus hic proprie accipitur, qui pertinaciter, perseueranter, & malitiose dubitat de his, quæ pertinent ad fidem, secundum Feli. non solum in mente, sed cum aliquo actu exteriori, siue manifesto, seu omnino occulto, secundum Tho. quia ecclesia nõ ligat, quæ sunt in mente rãtuna, sed quæ foris sunt, etiã quod sunt occulta.

EXCOMMUNICATIO, 10. ponitur extra, de hereticis, in 6. c. v. inquisitionis. vbi multa per sonæ excommunicantur, videlicet omnes potestates, domini temporales, rectores, quibuscumque dignitatibus, vel officiis, & nominibus censeantur, & eorum officiales, balliui, quid iocesanis, vel Episc. vel inquisitoribus heretice prauitates non obediunt in hereticorum, vel ipsorum credentium, vel defensorum, recepta

coru,

torum, fautorum inuestigatione captione, & custodia diligenti, cū ab eis fuerint requisiti. Oðie feruntur excommunicationes. Prima contra prædictos, si non obediunt in inuestigatione, captione, custodia, prædictorum hæreticorum, & aliorum defensorum, &c. Secunda in omnes prædictos rectores, & officiales, si prædictas personas pestiferas nõ duxerint, vel duci fecerint sine mora, postquam fuerint requisiti, in prelatem, in seu carcerem episcoporum, seu inquisitorum, vel ad quem alium locū de quo ipsi, vel aliquis ex ipsis mandauerint, infra eorum dominorum, vel eorum districtum, vbi per viros catholicos, à prelati, episcopis, vel inquisitoribus, vel eorumdem aliquo deputatos, sub acta custodia, & diligenti teneantur, donec eorum negotiorum pro iudicio ecclesie terminetur. Tertio, omnes supradicti rectores, & officiales eorum, & nuntii, si de hæresi ab episcopis, vel inquisitoribus condemnatos, & eorum brachio derelictos, non statim ceperint, iudiciale in aduersatione debita puniendo, non obstantibus appellacionibus ipsorum prædictorum, sunt excommunicari. Quarto, omnes supradicti rectores, & officiales, si captos pro crimine hæresis abque dictorum episcoporum, seu inquisitorum, aut fãltem alterius eorū licentia, vel maledo à captione, vel carcere liberauerint, simili innodantur censura. Quinto, omnes prædicti rectores, ipsorumque officiales, si de crimine hæresis (cum merè sit ecclesiasticum) cognouerint quoquomodo, vel iudicauerint excommunicantur. Sexto, omnes supradicti, si exco-

tionem pro huiusmodi crimine à diocæsani, vel inquisitore, iniunctã promptè prout suum spectat ad officium facere detractet vel si diocæsani, vel inquisitoris iudicium, sententiam, seu processum, directet, vel indirectè impedire præsumant, excommunicatione simili ligantur. Septimo, omnes supradicti, qui prefato fidei negotio, Episcopo, vel inquisitori incumbenti se eponere presumpserit, vel ipsum aliquo modo impedire. Oðauo, omnes etiam alij, sunt excommunicati, si faciunt prædicta, vt fauente hæreticis, vel auxiliantur, aut defendant, aliàs est episcopalis, secundum Caic. quantum est ex isto canone, sed per processum cœne est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, II. de cens. lib. 6. c. quanquam. nunc verò in processu curie, contra exigentes, (scilicet coactè) per se vel per alium, pedagia, vel gabellas, à personis ecclesiasticis, pro rebus suis, vel ecclesiarum, quas non negotiationis causa deferunt, ipso factu sunt excommunicari. Canon talis est.

Constitutionem se. re. Alexã. Papæ 4. prædecessoris nostri, qui statuit ecclesias, & personas ecclesiasticas, & personas ecclesiasticas nõ teneri, nec ad exhibendum ad soluendũ talis pro rebus suis propriis, quas non causa negotiandi deferunt, vel deferri faciunt, seu transmittunt, volentes propter multorum insolentiam, & abusum, pœne adminiculo ad iuuare, adiciendo districtius inhibebimus (contraria consuetudine quoruncumque non obstantè) vt nec collegium, nec vniuersitas, nec aliqua etiam singularis persona, præfatis personis, seu

eccl

ecclesis pro personis ipsis, aut rebus prædictis, talia exigat, vel extorqueat per se, vel per alium suo nomine, vel etiam alieno, aut eas ad huiusmodi persoluenda compellat. Qui verò contrafecerint, si personæ fuerint singulares, excommunicationis, si autè collegium, vel vniuersitas ciuitatis, castri, seu loci alterius cuiuscunque, ipsa ciuitas, castrum, vel locus, interdicti sententiam ipso factu incurrant, nec ab excommunicatione huiusmodi absolutionem, vel interdicti relaxationem obtineant, donec exacta plenariè restituerint, & de transgressione satisfecerint competenter. Not. nomine pedagiorum intelliguntur vti gabilia pro transitu, siue passu, infra gabella. s. 2. Si quis autem petat nõ tanquam debitum, sed rogando, & nõ aliquo modo cogit, non incidit, secundum Panormita in cle. quoniam. de immunita. ecclie. Et hæc censura erat episcopalis. Nunc verò est in processu cœne, vbi dicitur, quòd non solum exigentes prohibita, sed etiã noua imponentes ligantur. Sic enim inquit, Excommunicamus omnes, qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt. Augentes etiam pedagia, & huiusmodi, secundum quosdã, hanc censurã videtur incurrere, quia augere, & de nouo ponere, par ratio censetur, vt in cap. prohibemus. de cen. verum ali j sanus op postum tenet, quòd textu quadrare videtur. Not. Quòd si negotiationis causa deferunt, tenentur, & exigentes censuram non incurrit. Item & coloni eorum, de his quæ colligunt in terris clericorum, tenentur soluere pro parte sua, secundum Cardi. post

Feli. Quando autem vniuersitas dicitur delinquere, vt merito huic interdicto supradicto supponi queat. Vide supra, Excommunicatio 3.

EXCOMMUNICATIO, II. Innoc. 3. de cri. fal. c. ad falsarium. & c. dura. Contra falsarios literarum apostolicarum, qui per se, vel per alium, vitium falsitatis exercent, cum defensoribus, & fautoribus suis. Not. subreptitiam literæ, falsæ non dicuntur. Item non comprehenduntur hic videntes falsis, sed exercentes falsas. Secundo, subiungitur alius canon contra laicos videntes literas apostolicas falsas, non contra clericos, quia alia pœna. pro hoc crimine pleantur, scilicet priuationis ab officijs, & beneficijs, secundum Panor. ibidem. Neutra harum excommunicationum secundum ius antiquum seruatur. Tamè quia est in processu cœne, nunc referuntur prima, quæ prima etiam extenditur ad bullas, gratias, supplicacionum signaturas, &c. secundum Cater. ibi. Et est hæc excommunicatio 2. in dicto capitu. falsarium. & interdicti de videntibus literis ab alijs falsificatis, & est episcopalis.

Aduertendum est etiam, quòd absolutio tenentis literas Apostolicas falsas post 20. dies, si episcopus tulit contra tales in communis excommunicationem seruatur. Papæ, per dict. capi. dura. non autem tenendo simpliciter falsas, dummodo non vtratur, nõ incurrit, cum non falsauerit, nisi per episcopum feratur sententia. Nullus etiam potest abraderè, corrigere, addere saltem vnam figuram, nec complere literis Apostolicis sine licentia illius, ad quem

ad quem spectat, secundum Hoffman. & doG. in cap. ex literis. de fide instr. & Panor. m. l. ibi. Vide Archi. floren. 3. par. titu. 25. c. 16. aliter sunt excommunicati, & est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 13. ex processu curiæ, contra piratas. Excommunicamus, & anathematizamus omnes piratas, curiosos, Iarrunculos maritimos, & illos præcipue, qui mare nostrum à monte argentario vique ad terracinam discurrere, & nauigantes in illo deprauidari, mutilare, interficere, ac rebus, & bonis suis spoliare, præsumpserunt haestenus, & præsumunt, ac omnes receptatores eorundem, & eis auxilium dantes, consilium, vel fauorem, & est Papalis. Si autem aliqui bellando spoliarent, non dicerentur piratae, sed non incidere in hunc canonem, sed tantum illi, qui hoc officium exercent, huc illicque discurrerent.

EXCOMMUNICATIO, 14. de Iuda. & Sara. cap. ad liberandum. in extrauaganti Gregorij, Nicolai. & in processu cæne. Excommunicamus, & anathematizamus illos, qui contra Christum, & populum Christianum, Saracina deserunt galeas, & lignamina deserunt galeas, eos etiam qui galeas eis vendunt, vel naues, quique in piraticis Saraceno nauibus curam, vel gubernationem exercent, aut machinis, aut quibuslibet aliis aliquid eis impendant consilium, auxiliumque in dispendio terræ sanctæ, ipsosque rerum suarum priuatione multari & capientium seruos fore censensus, &c. Nor. quod deferendo quicquid sit illud, quo possit impugnari Christiani, vel de Christianis tueri infideles, di-

cta excommunicatio incurritur. Et deferendo merces tempore belli, vt patet in c. quod olim. de Iuda. & sar. & deferendo omni tempore victualia, & qualibet merces in Alexandriam, vel ad alia loca Saracenoꝝ terræ Aegypti, vt patet in extrauaganti Cle. 5. que incipit, Multa nimis. Hæc tertia cum priua sunt Papales. Aliqui habent gratiam, vt possint portare merces etiam tempore belli, vt dicitur de Genue. sunt tamen eorum priuilegia inspicienda. quomodo stat. In cæna Domini sic dicitur, Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita deserunt saracenis, turcis, & aliis Christi nominis inimicis, quibus Christianos impugnant. Tempore autem belli, excommunicati sunt deferentes quodcumque mercimonium, vt patet in dicto cap. olim. Tertia vero excommunicatio, quatenus ab aliis duabus separatur, seruatur episcopo. Appellatione armorum, veniunt, secundum Caicetanum non solum offensiuas, sed & defensiuas, ex quacunque materia sint. Per ferrum vero, & lignamina, præcipuum materiam armorum intelligit, & nauium, ac galearum. Et per alia prohibita accipit non solum naues, ac galeas, sed quacunque secundarias proprias materias armorum, galearum, & nauium, vt sunt sacæ, vela, &c. & breuiter quæcumque ad hoc sunt, vt Christiani impugnetur ex eis. Sic enim processus cæne explicat. Victualia autem, & comminatus visus merces, vt panni lineti, vel lanci, & alia huiusmodi, non veniunt appellatione prohibitorum. Ex quo sequitur, quod excommunicatio

cæne,

cæne, non extenditur ad deferentes victualia, & merces communes. Vnde deferentes has merces extra tempus belli, non sunt excommunicati, sed in tempore belli, aut nisi in Alexadriam, vel partes Aegypti deferat, cum excommunicatio nõ inuenitur contra illos, nisi vbi dictum est, & ultra penam excommunicationis, est alia poena, vt patet in canone allegato, quem bene notabis.

EXCOMMUNICATIO, 15. in processu cæne. Excommunicamus, & anathematizamus omnes impediētes seu inuadentes victualia, seu alia ad usum Romanæ curiæ necessaria adducētes, vel qui ne ad Romanam curiam ipsa adducantur, vel deferantur impediunt, seu perturbant, & qui talia fieri faciunt, vel defendunt, cuiuscunque fuerint ordinis, præzentioniæ, &c. Est Papalis. No. quod si quis non, vt impediatur, vel perturbetur ea, que ad curiam deferenda sunt, sed vt consulari propria provincia, vel ciuitati, prohibeat ne quis extrahat fragmenta, & alia victualia de provincia sua, propter hoc non incidit in hunc canonem, quia non ex proposito impedit. Item si quis tempore pestis prohibet ne quisquam vadat ad curiam Romanam, reuersurus, non incidit. Per se enim quærit salutem patriæ, sed per accedens sequitur damni curiæ, iuxta quod per accedens censuræ non intelliguntur.

EXCOMMUNICATIO, 16. in processu cæne. Excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per se, vel alium, seu alios, directè, vel indirectè sub quocunque titulo, vel colore

occupant, detinent, vel hostiliter destrunt seu inuadunt, aut occupare, detinere, vel discurrere, vel inuadere hostiliter præsumunt in totum, vel in partem, aliam urbem, regna Sicilia, seu Trinacria, insulas Sardinia, & Corsicæ, terræ citra phatum, patrimonij beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanum, comitatum Venayinum, Sabinesem, Marchiam Anconitanam, Massiam, Trebariam, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimæ provinciarum, ac terras specialis commissionis, Arnulforum, ciuitatésque nostras Bononiæ, Ferrariæ, Beneuentum, Perusium, Auinionem, ciuitatem castelli, Tudertæ, & alias ciuitates, terras, & loca, vel iura ad ipsam Romanam ecclesiã ipsèstantia & adbergentia, ac fautores, & defensores eorum, seu in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem. Est Papalis. Not. quod quando vna pars ciuitatis est extrã, & vult intrare, & alteram expellere, de facto intrat, quãuis non intendat auferre dominium à Papa, quia tamè hostiliter inuadunt partem, incidunt in canonem istum. Caic. ibi, licet sub colore manendi in domo sua hoc faciant. Sic liberum ecclesiæ regimen videtur auferri.

EXCOMMUNICATIO, 17. contra inquisitores & inferiores episcopos, quibus officium inquisitionis committitur, si odio, gratia, vel amore lucri, vel commodi temporalis obtentu contra iustitiam, & contra conscientiam suam miserent contra quem preces procedere vbi fuerat procedendum. Episcopi verò, & superiores, incurunt suspensionem. Et est in c. multorum in clem. de hæret. Item excommunicantur

pzd

prædicti, si eodem obtentu præteritatem ipsam hæresis, vel impedimentum sui officij alicui imponendo presumpserint aliquid quoquo modo vexare. Absolutio referatur Papæ, nisi in mortis articulo, & tunc præmissa satisfactione potest absolui. Not. contra iustitiam, & conscientiam copulatiuè, sine enim utroque non incurritur sententia hæc. Not. quod dimittentes propter timorem, vel scandalum, non sunt excommunicati, secundum gl. quia non odio, nec gratia, nec amore hoc faciunt.

EXCOMMVNICATIO, 18. c. nulli fas. Cõtra asserentes contumaciter, ecclesiæ Romanam non esse caput omnium ecclesiarum, & non posse condere canones, vel sibi tanquam capiti non esse obediendum, & est Papalis, eum tales sint hæretici, & schismatici, & consequenter in processu cenzæ. Qui peccant transgrediendo præcepta Papæ, etiam ex contemptu, dummodo recognoscant ipsum pro capite, non incurrunt.

EXCOMMVNICATIO, 19. In processu cenzæ, contra omnes illos, qui sub quibusvis pœnis, quibuscunque personis in genere, & in specie, ne aliquas literas Apostolicas, etiam in forma breuis, tam gratiam, quam iustitiã conerentes, & citationes, & executorias, quæ à sede prædicta emanarunt, & pro tempore emanabunt, sine eorum, vel principum benedictione, & examine executioni mandent, inhibet, ac notarios executores vel subexecutores literarum, monitoriorum, citationum, & inhibitionum huiusmodi capiunt, incarcerant, & detinent, vel capi, vel incarcerari

ri, & detineri faciunt, & qui ex eorum officio, vel ad instantiam quorumcunque, personas ecclesiasticas, & capitula, conuentus, & collegia ecclesiarum quatuordecimque coram se ad iudicium tribunal, audientiam, cancellariam, consilium, vel parlamentum trahunt, ac præter iuramentum communis dispositionem trahi faciunt, vel procurant directè, vel indirectè, quouis quæstro ingenio, vel colore. Hæc est Papalis, tam ecclesiasticis, quam dominos temporales contrafaciens includens.

EXCOMMVNICATIO, 20. de hære. in cle. nolentes. Contra inquisitores, & vicarios ipsorum, vel episcoporum, seu capitulorum sede vacante super hoc deputatos, si prætextu inquisitionis officij quibusvis modis illicitis ab aliquibus pecuniã extorqueat, aut scienter attentant ecclesiæ bona ob clericorum delictum prædicti occasione officij, sicut ecclesiæ applicare, nec absolui possunt, præterquam in mortis articulo, donec illis à quibus extorserint, plene satisfecerint de pecuniã sic extorta. Hæc est Papalis ante satisfactionem, sed post episcopalis. Not. quod nomine pecuniæ venit quodcunque pecuniã potest estimari, vt frumentum, vinum, pannus, & cetera. Not. etiam quod si quid accipiunt inquisitores debito modo, vt per viam muneris, non est locus huic cenzæ, quia ad hoc quod incidant, oportet quod extorqueat, & illicitè.

EXCOMMVNICATIO, 21. in processu cenzæ, cõtra omnes, & singulos vice cancellarios, & cõsiliarios, ordinarios, & extraordinarios quorumcunque regum, & principum, ac cancella-

riorum,

riorum, conciliorum, & parlamentorum: nec non procuratores generales eorumdem, vel aliorum principum secularium, etiam si Imperiali, regali, ducali, vel alia quacunque præfulgeat dignitate, nec non archiepiscopos, & episcopos, abbates, & cõmendatarios, eosque vicarios, & officiales, qui per se, vel alium, seu alios, quorumcunque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & literarum apostolicarum, nec non decimarum, & beneficiorum, ac alias spiritualium, & spiritualibus annexarum causas, ab auditoribus, & commissariis nostris aduocant, ac executionibus monitoriorum, citationum, inhibitionum, sequestriorum, executorialium, & aliarum literarum apostolicarum, tam gratiam, quam iustitiã cõcernentium, à nobis, nec non à camerario, & præfidentibus camera apostolicæ, ac auditoribus, & commissariis apostolicis in eisdem causis pro tempore emanatarum, illarumque, cursum, & audientiam, ac personas, capitula, conuentus, & collegia, causas ipsas prosequi volentes auctoritate laicali impediunt, & de illarum cognitione, tanquam iudices intronittere, ac partes aditricas, quæ illas committi fecerunt, & faciunt, ad reuocandum, seu reuocari faciendum, citationes, vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, à censuris, & pœnis in illis contentis absolui ordinant, vel compellunt. Hæc est Papalis. Aduertendum est, quod in processu cenzæ Domini sæpe dicto, sub Adriano 6. excluduntur excommunicationes principum, vel huiusmodi, qui excusant se dicentes, quod pontifex

tolerat ista prædicta. Hæc excommunicatione non valet, quia Papa post omnes cõsuras subinfert hæc verba, Declarantes nihilominus, ac protestantes prout tenore præsentium declaramus, ac expressè protestamur, abolitionem, hodie, vel alias etiam solènter, per nos faciendam, præfatos vicecancellarios, consiliarios, & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, nisi prius à præmissis cum verò propius vltimus similia non committendi desisterint, non comprehendere, nec illis aliter suffragatam esse. Ac insuper in præmissis omnibus, & singulis, ac aliis, quibuscunque iuribus, sedi apostolicæ, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ vndeque, & quomodolibet quaesitis, seu quaerendis per quoscunque actus contrarios, aut quomodolibet præiudicantes, rancios, vel expressos, à nobis, vel sede apostolica, quomodolibet factos, aut faciendos, aut quemcunque temporis fluxum, seu patientiam, vel tolerantiam nostram nullatenus quomodolibet præiudicari debere, ac sic nostræ incommodabilis intentionis semper fuisse, fore, & esse.

EXCOMMVNICATIO, 22. in c. conuultus, de sent. excom. Contra expoliates ecclesias cum exfractione, vel portarum, vel parietum, vel clausurarum, aut discoloperendo teclum, vel huiusmodi. Tales enim sunt excommunicati, & post denuntiationem etiam in communem factam, à Papa tantum absoluntur. Not. quod tantum non est excommunicatus, sed faciens vtrunque, vel cum furto incidit ecclesiam. Nota etiam quod non infertur sententia, sed

5

supponitur lata. Sed ubi? In decretis à Lucio Papa. in ca. omnes ecclesie. 17. q. 4.

EXCOMMUNICATIO. 23. in c. tua. de sent. exco. Contra incendiarios locorum ecclesiasticorum, & religiosorum, siue quocumque locorum, secundum commune opinionem, ut etiam intelligit Caie. ibi. Hi per hoc factum, non sunt excommunicati, quia nullibi inuenitur, sed si per prelatos ecclesie excommunicentur, & publicentur, tunc post publicationem absoluitur reseruat Papæ, secundum Caie. ibi. Alij autem dicunt vt Tabu. ibi. q. qui incendunt ecclesiam, ipso iure sunt excommunicati, & ante publicationem episcopus potest absolueret, sed qui alia loca incendunt, non sunt excommunicati, sed excommunicandi, & tunc à Papa tantum absoluentur, secundum commune opinionem. Nota, q. incendiarij dicuntur, qui malo animo, & studio incendunt domos, segetem, huiusmodi. Et dicit Caie. q. diligenter quæ sunt canones, & non inuenit incendiarios ecclesiarum esse excommunicatos, & præcipue per c. canonica. 12. q. 3. quia ille canon non est Papæ, nec concilij vniuersalis, sed particularis synodi, videlicet Aurisfac. quæ ad vniuersas Christi ecclesias non extenditur. Dantes etiam fauorem, auxilium, vel consilium scienter, & propria auctoritate, sine causa, hic comprehenduntur. Opinio Caie. satis confusa videtur, cum finis in penis, propter sequenda videtur.

EXCOMMUNICATIO. 24. in c. significauit. de sen. exco. Contra clericos, qui scientes sponte participat in diuinis officiis ex-

communicato à Papa, & absolutio reseruat Papæ. Intelligitur secundum Pet. de Pal. de excommunicatis nominati, non autem per canones, vel sententias generales, nisi essent tales circumstantie, quibus proprium nomen exprimeretur. Item per diuina officia, intelligit tam de his, quæ in ecclesia dicuntur quam extra. Item quia canon dicit, Et ipsos in officio recipiunt. dicit Caie. ibi. quod si clericus intereret diuinis cum talibus excommunicatis, scit vt de populo non tamquam recipienti ad diuina non esset excommunicatus.

EXCOMMUNICATIO. 25. in c. nuper. de sen. exco. Si quis nominat excommunicato scienter communicat in crimine criminoso, ei consilium impendendo, auxilium, vel fauorem, cum ratiõ damnaei criminis videatur in eum delinquere, qui dicitur, ab eo, vel eius superiore, merito erit de iure absolutio requirenda. (Et h.) verum si distit sit ex aliqua iusta causa, quod ad ipsum excommunicatum absoluentus accedat, concedimus indulgentiam, vt præstita iuxta formam ecclesie cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, à suo absoluator episcopo vel proprio sacerdote. Nota, quod quis dicitur participare in crimine criminoso cum excommunicato, quando participat in eo pro quo quis fuit excommunicatus, & aliquis mulier fornicetur cum eo, dicitur participare in crimine criminoso, quia pro tali crimine fuit damnatus. Si autem fuit excommunicatus quia fornicatur est cum Berta, & postmodum

Anto

Antonia cum illo fornicatur: Antonia non erit excommunicata, quia propter hoc crimen scilicet cum Antonia non fuit excommunicatus, sed pro crimine cum Berta. idem si Berta iterum fornicetur cum eo, erit excommunicata. Item qui participat cum aliquo in crimine, propter quod talis incurrit excommunicationem, quam ante non incurrerat, non propter hoc participans est excommunicatus, nisi excommunicato esset. Lata contra facientem tale quid cum participibus, vel quando esset lata contra dantes auxilium, consilium, & fauorem, vel quando extenderetur ad omnes cooperantes, vt de percussione clericorum supra est dictum. Absolutio huius reseruat illi, qui intulit sententiã regulariter, vt Papæ, si Papa tulit, nisi ex aliqua causa, vt supra dicitur in canone. Itẽ no. q. si Papa excommunicat ret aliquem, & ei participans quomodocumque; (quod potest facere) tunc omnes participantes etiam loquentes cum eodẽ essent excommunicati. Vide in c. si cõbuniz. de sen. exco. vide etiam supra, quomodo excommunicatio incurratur, exco. catio 49. 50. 51.

EXCOMMUNICATIO. 26. in c. fundamenta. in 6. de cle. vbi excommunicantur omnes cuiuscunque nobilitatis, præminentie, &c. qui sine licentiã sedis apostolicæ, nominationi, electioni, vel assumptioni in tenentorem, capitaneum, paritium, aut regentem, vel ad regimen vrbis Romę assentiunt, vel se intronitunt, per se, vel per alium. Excommunicantur Romani, ex ipsa vrbe natura liter oriundi, vel ibi continuè habitantes, qui licet sint prædictorum fratres, filij, vel nepotes,

aut sub comitatus, vel baronia nomine extra territorium vrbis iurisdictionem perpetuam, vel temporalem obtineant, possunt tamen in senatoribus Romanis assumi ad vnum annum, dummodo non habeant extra territorium tale potestatem, q. possent euacuare rationem huius constitutionis. scilicet ecclesie libertatem. Itẽ excommunicati omnes alij à prædictis, qui assentiunt ad prædictum regimen vltra annum, sine licentiã sedis apostolicæ. Et incedentes, vel obediẽtes illis sine assumptis, & dantes auxilium, consilium, & fauorẽ, publicẽ, vel occultẽ, tam nominatoribus, & assumptoribus, quam nominatis, & assumptis, & est reseruatã Papæ, secundum veriorẽ opinionem, quantum aliqui dicant, q. est episcopalus. Caie. dicit quod est Papalis, vt patet in fine canonis.

EXCOMMUNICATIO. 27. in extrauaganti Benedicte vnde cimi, vt refert Archi. flo. 3. parte. tit. 34. c. 68. contra impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur, qui iusto facto excommunicati.

EXCOMMUNICATIO. 28. in extrauaganti Julij 2. subcepti regimini, & Pij 2. vbi precipitur sub excommunicatione late sententiæ, & interditi penis, ne qua persona cuiuscunque dignitatis, siue etiã vniuersitas, aut collegiũ, quouis quæsto colore ab ordinariõibus, sententiis, seu maledictis quibuscunque iuris, & successorum suorum appellacione huiusmodi interponere audeat, & contra facientes vna cõ fautoribus suis, & consilijs, auxilijs, & præstantibus, siue tabellatões sint, siue rebelles, siue aduocati, siue aliquicunque; non solum penis præ-

diſtis, & cenſuris, ſed etiam his, quæ læſæ maiſtatis, & hereticæ prauitatis reis imponuntur, obnoxios eſſe ſtatuit. (Et infra.) Diſtāsque pœnas, & earum quamlibet, omnes illos ipſo factō incurere volumus cuiuſcunq; conditionis exiſtant, & gradus prærogatiua præſulgeant, qui in ſenatu, conciliis, parlamentis, cōgregationibus etiam ſynodalibus, & prouincijs, vel alijs quomolibet, tacite, vel expreſſe, voce, vel ſcripto, per ſe, vel per alium cuiuſcunq; timoris, vel reuerentiæ velamine, vel præſentia excuſatione, & ſuperioris mandato non obſt. decreuerint, conſuluerint, ſeu deliberauerint, vel aliorum diſta approbauerint, cōſilium, aut vocē dederint, vt ad futurum vniuerſe conſilium à nobis, vel ſucceſſoribus noſtris, Romanis Pontificibus cōtra prædictam cōſtitutionem appellare liceat, poſit, vel debeat, diſtās pœnas ad ipſos, & eorum quemlibet contrauentorem in præmiſſis, tenore præſentium extendentes, & locum habere declarantes, omni ambiguitate ceſſante.

EXCOMMUNICATIO, 29. in extrauaganti Iulij 2. Cum tam diuino, approbata in cōcilio Lateranē. Inhibemus omnibus, & ſingulis ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus, qui pro tempore erunt, & eorum ſacro collegio, ne apoſtolica ſede vacante, prædictis ſcilicet de Romani pontificis, præter ſimoniam faciendā electione conuenire, vel contra præmiſſa, vel aliquid præmiſſorum ſtatuerē, diſponere, ordinare, vel aliquo modo facere, ſeu attentare præſument, quocūque exquifitio colore, vel cauſa ſub excommunicationis lætæ ſenten-

tiz pœna, quam ipſo factō incurrant, & à qua non niſi per Romanum pontificem canonicè electū, abſolui poſſint, niſi in mortis articulo. Ex hoc habetur, q̄ cardinales contrauentores contra ordinata de electione Papæ præter ſimoniam, vel ſtatutes, ſunt excommunicati, & eſt Papalis. Et not. q̄ poſt hanc conſtitutionem, electūs ſimoniacè, non eſt in veritate Papa, & Cardinales ſede vacante, iurant ſe ſeruatuos hanc Conſtitutionem.

EXCOMMUNICATIO, 30. in c. quicunq; de ſen. excom. in 6. Quicunq; pro eo q̄ in reges, principes, & barones, nobiles, & balliuos, vel quolibet miniſtros eorum, aut quocunq; alios excommunicationis, ſuſpenſionis, ſue interdicti ſententia fuerit promulgata, licentiā alicui dederint occidendi, capiendi, ſeu alias in perſonis, aut in bonis ſuis, vel ſuorum grauandi eos, qui tales ſententias protulerunt, ſive quo loco occasione ſunt prolata, vel eadem ſententias obſeruantes, ſeu taliter excommunicatis communicare nolētes, niſi licentiā ipſam re integra reuocauerint, vel ſe ad bonorum captionem, occasione ipſius licentię ſit proceſſum, niſi bona ipſa fuerint, infra ſeptē dierum ſpatium reſtituta, aut ſatiſfactio pro ipſis impenſa, eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrant. Eadem quoque ſententia ſunt innodati omnes, qui auſi fuerint prædicta licentiā data vt, vel aliquid præmiſſorum ad que committenda dari licentiā prohibuimus alijs committere ſuo motu. Qui autem in eadem ſententia permanſerint, duorū menſium ſpatio, ex tunc ab ea non poſſunt niſi per ſedem

ſedem apo. abſolutionis beneficium obtinere. Ante duos meſes eſt episcopalis, poſt verò Palis. No. quòd nomine ſuorum, veniunt omnes, ſue propinqui, ſue remoti, qui quacunq; relatione, vt ſui, grauati ſunt. Item not. q̄ grauati dicuntur aliqui, quando contra iuſtitiam agitur contra eos, ſecus autem ſi ſecundum iuſtitiam, licet ex malo animo, vel propter hoc ageretur.

EXCOMMUNICATIO, 31. in c. nouerit. de ſen. exco. Excommunicamus omnes, qui de cetero ſeruati fecerint ſtatuta edita, & cōſuetudines, vel potius abuſiones introdudas contra eccleſiaſticam libertatem, niſi ea de capitularibus ſuis infra duos meſes poſt huiusmodi publicationē ſententię fecerint amoueri. Excommunicamus quoque ſtatuarios, & ſcriptores ſtatutorū ipſorum, necnon & poſteſtates, & cōſules, reſtores, & conſiliarios eorum, vbi de cetero huiusmodi ſtatuta, & conſuetudines edita fuerint, vel obſeruata, necnon & illos, qui ſecundum ea præſuſpenderint iudicare, vel in publica forma ſcribere iudicata. Sec. 10. And. hæc eſt episcopalis, ſed ex proceſſu curiæ eſt Papalis. Not. quòd illud eſt cōtra libertatem eccleſiæ, quòd vniuerſaliter eſt contra omnē eccleſiam, vt quòd non ſoluantur decimæ. Et dicit Caiet. hic, quòd iſte canon reſpicit ſtatuta, & cōſuetudines tunc tēporis edita, & introducta, ſcilicet tempore Honorij tertij, & faciens prædicta ſeruati eſt excommunicatus, & nō faciens deleri, dummodo non faciat ſeruati, non eſt excommunicatus. Item quo ad ſecundum canonem, not. q̄ ſi conſules, reſtores, &c. non

cōcurrunt ad alteram partē dum actionem, videlicet ad eadem huiusmodi ſtatuta, vel ad ſeruandum, non incurrit hanc ſententiam. Secus ſi concurrunt. Item ſtatuarij, & alij nominati, ſi pura mente prædicta faciant, non intendentes aliquid contra libertatē eccleſiæ, ſed ſecundum quòd à doctōribus conſulti fuerint, ita ſtatuerint, propter hoc non incidunt, & excuſantur etiā in peccato, quia conſuluerunt, & fecerunt quantum in ipſis fuit. Item not. q̄ facere contra libertatē eccleſiæ, eſt eam arctare in his, in quibus nō ſubiicitur, ſue hoc habeat iure naturali, ſue ſpirituāli, ſue ex dono naturali vel gratuito, ſue ex iure cōmuni, ſue ex priuilegio vnde cunq; habeat, ſue à Deo, ſue à Papa, ſue ab Imperatore: & ſic canones intelligunt in c. libertatis. in 6. de immu. ecclie. Et nomine eccleſiæ intelligit de libertate cōmuni omni eccleſiæ, & non vni tantum, vel pluribus, ita vt qui facit contra libertatem alicuius eccleſiæ, vt monachori, vel prædicatorum, nō incurrit hunc canonē. ſuprà. E. munitiones. §. 26. Not. hic ſecundum Caiet. q̄ ſtatuentes circa mortaria, imponendo modum ne fiat exceſſus in luminarijs, veſtibis, indumentis eorum, multitudo nec crucū, religionum; &c. non incidunt in hunc canonem, quia hæc per ſe ad temporalem honorē ordinantur, & ſi tangant clericos, & eccleſias, quæ priuātur elemoſynis, hoc eſt per accidens. Nec obſtat c. ſi de reb. ecclie. nō alie vbi decernitur eſſe cōtra libertatem eccleſiaſticam ſtatuerē de mortuarijs, tanquā de annexis eccleſiaſticæ libertati, ſue iuriſ-

dictioni, quia vt ipse Cai. glofat de mortuariis intelligitur ordinari per se ad ecclesiam, ad salutem defuncti, seu cultu diuini, secus de ordinari per se ad temporalem honorem. Determinationem huius questionis vide infra, Exequit. per totum. Tab. excommunicatio. 5. casu. 20 quia cōmuni opinio est contra Cai. quia tamen ex vtrique parte ferre rationes sunt, nullū volo damnare opinionem.

EXCOMMUNICATIO. 32. in c. vnicō. de iniur. & dā. in 6. Illi qui repræsentant aduersus personas ecclesiasticas, seu bonā ipsorum cōcedunt, vel extendunt ad ea, nisi præsumptione huiusmodi reuocauerint, à concessionis vel extensionis tempore infra mensē, si persona singularis fuerit, sententiam excommunicationis incurrat, si vniuersalis ecclesiastico subiaceat interdictioni, & est episcopalis. Quid si ante mensem processerint ad aūd? Dicit Gem. q. incidunt. Cai. autem dicit quod nō, & rationabilis dicere videtur: tamen bona clericorum infra mensē debent restitui in integrum reuocando, &c. Si cōceduntur repræsentatī clerici debitoris solum contra eius bona, præmissis, ac seruatis his, quæ de iure præmittenda, & seruanda sunt, non est locus huic panæ, quia non propriè sunt repræsentatī illa, in quibus vnus pro alio grauari non potest.

EXCOMMUNICATIO. 33. in c. hoc consultiſſimo. in 6. de reb. eccle. non alie. Illi qui prælatos, vel personas ecclesiasticas, ad submittemdum ecclesiasticas, bona immobilia, seu iura ipsarū laicis, non cōcedendo bona ipsa, vel iura in emphyteosim, seu a-

liis alienando in forma, & cassibus à iure præmissis, sed constituendo, vel recognoscendo, seu proficiendo, à laicis ea, tanquam à superioribus se tenere, seu ab ipsis eadem aduocando, vel ipsos patronos, vel aduocatos ecclesiasticum seu bonorum ipsorū perpetuo, aut ad tempus non modicum statuendo compulerint, euasione; conditionis sint, aut ista ex contractibus super præmissis, cōsensu capituli, & licentia apostolica interuentibus initis, seu occasione illorum vnū ultra id quod ex natura contractū ipsorum, vel adhibita in illis lege permittitur aliquid vsurpantes, nisi legitime moniti ab huiusmodi vsurpatione destiterint, restituent etiam, quæ taliter vsurparūt, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Ista duæ excommunicationes ambæ sunt episcopales. Causa huius canonis fuit, quia prelati oppressi aliis quādo inuocabant nobiles, tanquam suos dominos defensores, qui aliquando procurabant talem oppressionem, vt ad eos confugerent, tanquam ad ecclesiasticos, vel dominos, & huic per hunc canonem prouisum est, secundum Gul.

EXCOMMUNICATIO. 34. in c. sciant cuncti. lib. 6. de elec. Sciant cuncti, qui clericos, vel quascūque personas ecclesiasticas, ad quos in aliquibus monasteriis, aut in aliis piis locis spectat electio pro eo quōd rogati, seu alias inducti, eū pro quo rogabantur, seu inducebantur eligere noluerunt, vel consanguineos eorum, aut ipsas ecclesias, monasteria, seu loca cætera, beneficiis,

beneficiis, seu aliis bonis suis, per se, vel per alios spoliando, seu aliis iniuste persequendo, grauare præsumperint, se (ipso facto) excommunicationis sententia innodatos. Est episcopalis, includens etiā ipsos episcopos, secundum glo. Not. quōd siue spoliati auferendo publice, vel occulte, siue per vim, siue per dolum, quomodocūque hoc faciant, secundum Arc. & Gem. incidunt. Not. etiam quōd per consanguineos, hic non veniunt affines, secundum Ge. Item si quis debet habere sententiam incurrere, oportet quōd ad sint omnes conditiones positæ in canone, quæ bene debent notari hic, & in aliis. Et hic nomen electionis non extenditur ad electiones, quæ fiunt in cōfraternitatibus, vel huiusmodi, quæ non sunt ecclesiastica personæ.

EXCOMMUNICATIO. 35. in c. quoniam. de immo. eccl. Sta tumus ne quis impetratores litterarum nostrarū ad nos, vel ad forum ecclesiasticū recurrentes, super causis quæ ad idem forum de iure, vel antiqua consuetudine pertinere noscuntur, per se, vel per alium, ad desistendum, vel in foro seculari de questionibus huiusmodi. litigium per eorūdem iudicium ecclesiastico vel impetrantium, aut litigantium, seu uolentium litigare, aut propinquoꝝ ipsorum, seu rerum illorum, seu ecclesiasticarum suarū, etiam captione modis ne aliis quibuscūque compelli, seu compelli faciat, vel procuret, nec per se, alioſue impediatur, quo minus corā iudicibus ecclesiasticis delegatis, seu ordinariis, querelates de causis quæ (vt præmissum est) ad cognitionem pertinent eorūdem possint

liberè iustitiam obtinere. nec ad præmissa faciendā det cōsiliū, auxilium, vel fauorē. Si quis verō contra præsumperit, se (ipso facto) excommunicationi noverit subiacere, à qua nisi tam iudici, cuius cognitio fuerit impedita, vel iurisdicatio vsurpata, quam parti, quæ in prosecutione sui iuris turbata fuerit, de iniuria, dàmis, expensis, & interesse, prius per eundem fuerit intere satisfactū, nullatenus absoluitur. Iste canon nō arduatur ad curiam Romanam tantū, sed in omni diocesi foveat libertatē ecclesiasticam, & est episcopalis præmissa satisfactio. Si quis tamen ante satisfactioē absolueretur, esset absolutus, secundum communionem opinionis, vt dicit Tab. Absolutio 2. §. secūdo. licet esset male factum. Nota, quōd pro quantum quis literas apostolicas impedit contra processum curiæ, est fet Papalis.

EXCOMMUNICATIO. 36. in c. fin. de immo. eccle. Eos qui temporale dominium obtinentes, suis subditis, ne prelatos, aut clericos, seu personas ecclesiasticas quicquā vident, aut emanant aliquid ab eisdem, ne ipsi blandum molant, coactū panem, aut alia obsequia exhibere præsumant, aliquando interdiciunt, cā talia in derogationem ecclesiasticæ libertatis præsumantur, eo ipso excommunicationis sententia decernim subiacere. Est episcopalis. Tamē per processum curiæ aliter est. Nota si tales nō habent dominium, licet mandent, non incurunt. Non enim panæ vltra limites extendi debent.

EXCOMMUNICATIO. 37. in 6. de elect. c. generali. Vniuersis, & singulis, qui regalia,

custodiam, siue guardiam, aduocationis, seu defensionis titulum, in ecclesiis, monasteriis, siue qui bullibet aliis piis locis vacantibus, de nouo vsurpare canantes, bona ecclesiarum, monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium occupare presumunt, clericosq; ecclesiarum, monachos monasteriorum, aut personas ceteras locorum eorundem, quæ hoc fieri procurant, eo ipso excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Est episcopalis. No. quod qui canatur vsurpare huiusmodi dicta, non tamen presumunt occupare prædicta bona, non incurrunt, sed oportet vt rursus fieri. Item qui procurant, si non sequitur effectus, non incurrunt, secundum Caie. Item nota, secundum gl. Ly. de nouo, id est, à 40. annis citra.

EXCOMMUNICATIO, 38. in c. aduersus de immu. eccl. Excommunicantur omnes officiales laici, vel habentes regimen quoruncunq; locorum, qui angarias, collectas, & exactiones indebitas, ecclesiis, vel ecclesiasticis personis imponunt, vel eos pro huiusmodi affligunt, & qui auctoritatem, & iurisdictionem (scilicet temporalem) prælatorum quam habent in suis hominibus euacuant (ita vt nihil prestatum videatur eis remansisse in suis) supradicti, si moniti competenter non desistant, ipso facto rursus ipsi, quam fautores eorum, & iure sunt excommunicati, nec debent absolui, donec satisfecerint. Et si successores prædictorum officialium, qui succedunt in honore, & onere, infra mensem excessum suorum prædecessorum non purgauerint, & satisfecerint, incurrunt in hinc canonem. Et est episcopalis præ-

missa satisfactio, & in cap. non minus de immu. eccl. No. quod hic sunt duo canones, & secundus supponit primum, & supponit quod officialis, cui alter succedit, sit excommunicatus, tanquam primi canonis transgressor. Ad incurrendum primum canonem requiritur monitio: ad incurrendum secundum requiritur lapsus mensis. Item no. quod iste cano differt à canone de pedagiis, gabellis, & c. quia ibi ipso facto incurrunt sententia, hic aut tamen nõ nisi præmissa monitione. Aduerte etiam qd constitutio Bonifacii in 6. c. clericis. de immu. eccl. cum tot cõsursus in hac materia est totaliter reuocata. in cle. quoniam de immu. eccl. & reditur ad ius hoc antiquum.

EXCOMMUNICATIO, 39. in c. si de his que vi met. ve. ca. & c. vnico. in 6. Absolutionis beneficium ab excommunicationis sententia, vel quamcunq; reuocationem ipsius, aut suspensionis, siue etiã interdicti (siue sententia sit sit iusta, vel iniusta) per vim, vel metum (siue sit magnus, siue parus) extortam, præsentis constitutionis auctoritate, omnino viribus euacuamus. Ne aut sine vindicta violentiæ crescat auctoritas, eos qui reuocationem, seu absolutionem huiusmodi, et, vel metum extorqueant (saliter quod sequatur effectus) excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Et est episcopalis. Nota quod siue excommunicatio talis sit contra reuocantem, siue contra alios, siue lata ab homine, siue à iure, canon iste locum habet, & ligat extorquetes, & metus debet esse illatus, & nõ innatus. Et dicitur metus sufficienter mortis, vel grauis corporis cruciatus,

ciatus, vel qui possit in constantem virum cadere, secundum Pet. de Ancha.

EXCOMMUNICATIO, 40. in c. grauis. de sent. excom. in cle. Præsumptores præfatos, qui in locis interditi suppositis, quæquam decetero diuina celebrare officia quomodolibet cogere, aut qui modo prædicto ad officia audienda aliquos excommunicationis præsertim, vel interditi ligatos sententia euocare, seu quin excommunicati publicè, aut interditi, de ecclesiis, dum in ipsis missarum aguntur solennia, ac à celebrantibus moniti vt exeant prohibere, nec non excommunicatos publicè, & interdictos, qui in ipsis ecclesiis nominatim à celebrantibus vt exeant moniti remanere præsumperint, excommunicationis sententia, à qua per sedem duntaxat apostolicam, possint absolui, sacro approbante cõcilio inmodum. Et est Papalis, primò contra Dominos temporales cogentes celebrare, & cætera, contra vocantes excommunicatos, vel interdicos ad diuina, voce, campanis, præconizatione, & cætera, prohibentes ne exeant dum missa celebratur particulariter. Alius casus communis est omnibus vtriusq; sexus, qui publicè sunt excommunicati, vel interditi, & nominatim moniti à celebrantibus, vt exeant.

EXCOMMUNICATIO, 41. in clemen. vnica. de seque. post. Distinuit, vt vna contra posset forem diffinitiuam sententiã super beneficio apud sedem apostolicam, duntaxat in pretorio, vel possessorio promulgata, beneficium ipsum a possessore huiusmodi, dum tamen triennio pacificè

antea possessum ab eo nõ fuerit, per loci ordinarium apud idoneam personã sequestraretur, & c. Si quis autem sequestrationem huiusmodi impedire, vel fructus sequestratos quouomodo præsumperit occupare, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto, à qua nisi impedimento prius amoto, & occupatis per eum fructibus restituitis, nã latenus absoluetur. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 42. in c. attendentes. de statu mona. in cle. Si quis visitatores monialium, aut mulierum, quæ vulgò dicuntur canonicæ seculares, in præmissis, seu in aliquo præmissorum impedire præsumperit, nisi monitus (post impedimentum) resipiscat, ipso facto excommunicationis sententiam se noverit incursum, priuilegiis, statutis, & consuetudinibus quibuscunq; in contrarium non valituris. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 43. in ca. quicunque. de hæret. lib. 6. Quicunque hæreticos, credentes, receptatores, vel fautores eorum scienter præsumperint ecclesiasticæ tradere sepultura, vique ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se noverint iubiace, nec absolutionis beneficium mereantur nisi propriis manibus extulerit publicè, & proiciant huiusmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetuo careat sepultura. Censura hæc est episcopalis, saluus tamen conditionibus in litera positus. Nota quod credentes hæreticos dicuntur illi, qui plus credit hæreticos, quam ecclesie etiam si nesciunt quid credant hæretici, secundum Cai. delib. rat.

tamen cōsensu. Iste canon omnes personas comprehendit, actionē vnam circa quatuor hominum genera punit.

EXCOMMUNICATIO, 44. in cle. de sepultu. Eos qui proprie temeritatis audacia, defunctorum corpora non sicut contemtu clauium ecclesie, in cæmeteriis, tempore interditi, in casibus non concessis à iure, vel excommunicatos publicè, vel nominatim, vel manifestos vsurarios, scienter sepelire præsumunt, ipsos excommunicationis sententiæ decernimus subiicere, à qua nullatenus absoluitur, nisi prius ad arbitrium diocesani episcopi, eis, quibus per præmissa fuerit iniuria irrogata, satisfactioem exhibuerint competentem. Est episcopalis, præmissa satisfactioem, vt dicitur in litera. Not. Primo, quod si non sepeliunt in loco sacro, non est locus huic pœnæ. Secundo, per excommunicationem publicè, intelligit manifestacionem rei, & noticiam publicam, & non secundum fictionem iuris, aut iudici, secundum Caie. Tertio, tantum sepelientes vsurarium publicum, & scienter & præsumptuose, incidunt, non autem mandantes vel consulentes, quia pœnæ non sunt extendendæ secundum Caie. licet aliquid dicant, quod etiam mandantes, infra, interdictum, §. 52.

EXCOMMUNICATIO, 45. in cle. vnica. de cōsan. & assi. Eos qui diuino timore postposito, scienter in gradu consanguinitatis, vel affinitatis constitutione canonica, interditi, aut cōmortalibus, contrahere matrimonialiter non verentur, necnon religiosis, moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos, ma-

trimonium contrahentes, & inter eos scienter eadem celebrantes, ipsos excommunicationis sententiæ, ipso facto decernimus subiicere. Est episcopalis. No. quod ignorantia facti excusat. Itē per sponsalia, vel simplicem coitum, non incurritur hæc sententiæ, nisi coitus post sponsalia sequeretur. Si autem ante contractum cōsan. uinitas, vel affinitas erat ignota, postmodum ante copulam sit nota, si simul coeant, sunt excommunicati: debent enim se quæcūque separare. Item sacerdos dicens verba, V. g. placet tibi, &c. est excommunicatus, non autem si secularis. Item qui contraxerunt, & consummauerunt ignoranter, si in commixtione matrimonialis affectu perseverant, non minus sunt excommunicati, quam si à principio scienter contraxissent, si tamen scienter perseverant, secus si adhuc ignorant impedimentum, secundum Caie. Dantes auxilium, consilium, &c. ad hoc non incidunt, quia nō veniunt nomine contrahentium, licet mortaler peccent: neq; qui hortatur, ne à tali matrimonio recedat. Facit glo. in ea. clem. in ver. scienter. quia clem. non punit nisi solum contractum, nec is dicitur participare in crimine, pro quo est excommunicatus qui contraxit.

EXCOMMUNICATIO, 46. in cle. de deci. cap. religiosi. vbi excommunicatur omnes religiosi non habentes administrationem, vel officia, habentes verò officia sunt suspensi ab officiis, si decimas ecclesie debitas sibi usurpant, vel appropriant, aut si de animalibus, quæ in fraudem ecclesiæ emunt, emptaq; venditoribus, vel aliis ab ipsis

tenend

tenenda tradunt, seu qui animalibus familiarum, aut pastorum suorum, vel aliorum etiam animalium immiscitionem eorū gregibus, seu qui de terris quas tradunt aliis excolendas decimas soluere non permittunt, aut prohibent, si post requisitionem factam ab eis, quorum interest non destiterint, infra mensem vel infra menses non fecerint sufficientem satisfactionem ecclesie, vel damnis. Hæc non extenditur ad animalia, quæ ipsi religiosi habuerunt per eos, qui vere se & sua obulerunt, qui dicuntur oblati. Not. q. nomine religiosi hic veniunt etiam femine. Est episcopalis, satisfactioem præmissa.

EXCOMMUNICATIO, 47. in clem. vltima. de pœnis. §. vlt. Contra cogētes eligere sepulchram. Sanè temerarios violatores constitutionis illius, que religiosi, & clerici secularibus prohibet, ne aliquos ad vouendum, iurandum, vel fide interposita, seu aliis promittendum inducant, vt sepulchras apud eorū ecclesias eligant, vel tam eorū vterius non immutent, similē sententiam non immutent, similē constitutione contenta in suo perduranti robore incurere volumus ipso facto, ab alio quàm à sed. apo. præterquam in mortis articulo nullatenus abolendos, nullis priuilegijs, aut statutis cuiuscūque tenoris existant in contrarium super his valituris. Est Pæp. Not. quod si quis incidat ad prædiciā, tamen non sequitur effectus, non incurrit, similiter, si non ex malitia hoc facit. Item si hortatur, non tamen incidit ad illa tria, scilicet vouendum, iurandum, vel promittendum, promissione nuda, vel fide vallata,

non incidit. que autem pœnæ sequuntur contrafactores si sepulchra defuncti corpora contra dictam constitutionem, vide in ca. plerique. de pac. & de sepultu. c. ex parte. el primo. & cap. vlt. de sepult. in 6.

EXCOMMUNICATIO, 48. in cap. super Specula. ne cle. vel mona. contra religiosas personas de claustris excentes ad audiendum leges (scilicet ciuiles) vel physicam (id est, medicinam) Alexan. prædecessor noster olim statuit in cōcilio Turonē. vt nisi infra duorum mensium spatium redierint ad claustrum, sint excommunicati, & ab omnibus eui tentent, & in nulla causa, si parocinium præstare vulerint, audiuntur. Reuerſi autem in choro, mensa, capitulo, & ceteris locis, vltimi fratres existent, & nisi fortè ex misericordia sed. apo. totius spem promotionis amittant. Verum quoniam nonnulli ex talibus propter quorundam opinionones diuersas excusacionis aliquid assūbebant, nos volentes decetero, vt excommunicationis sententiam incurrant ipso facto, districte præcipiendo mandamus, quatenus tam à diocesani & capitulis ipsorum, quàm à ceteris Episcopis, in quorum diocesis huiusmodi student tales excommunicati, & prædicitales penes obnoxij, publicè nuntentur. Ad archidiaconos, plebanos, decanos, prepositos, cantores, & alios clericos personatos habentes, & nec non presbyteros, nisi ab his infra spacium præscriptum destiterint, hoc extendi volumus, & appellatione postposita firmiter obseruari. Est episcopalis. Not. quod si audiant in claustris huiusmodi, vel

causa,

extrâ, dūmodo reuertantur quotidie ad claustrum, nō incidunt; & includuntur omnes professi quouomodo, & omnes sacerdotes, & omnes in dignitate constituti, siue curata, siue non curata, & qui stallum honorificum habent in ecclesia, etiam sine iurisdictione, vt sunt cōtores, secundum Care.

EXCOMMUNICATIO, 49. in cle. religio. de priuileg. Religiosi, qui clericis, aut laicis, sacramentum vñtionis extremae, vel eucharistiae ministrare, vel matrimonium solemnizare, non habita super his parochialis presbyteri licentia, aut quomque excommunicatum à canone, praterquam in casibus à iure expressis, vel per priuilegia sedis apostoli, concessis, eisdem, vel à sententia per statuta provincialia, aut synodalia promulgatis seu si à culpa, & pœna absolueret quom præsumpserint, excommunicationis sententiam incurant ipso facto, à sede apostolica dumtaxat absoluenti. Nota, quod si quis ex ignorantia, vel ratiabitione faceret prædicta, non incidit, quia non præsumpsit. Item si religiosus alium religiosum exemptum communicet, non incurrit, quia in canone mentio fit tantum de clericis, & laicis, & per hoc non fit iniuria parochia non presbytero, in cuius fauore hic canō est editus etiam q̄ sint alterius religionis: licet Archiepiscopus florentinus videatur tenere oppositum, tertia parte titulo vigesimoquarto, & capitulo quinquagesimoquarto, tamē hoc magis est conformē textui, in qua nomine clericorum in materia odiosa, vt hic, non veniunt religiosi, vt notat Panor. in rubrica,

de vita & honestate clericorum. In articulo tamen necessitatis, quando non est alius, qui ministrat, & non potest haberi licentia, communiter tenetur, quod ista pœna locum non habet. secundum Innocen. & Hostien. in c. omnis. de pœni. & remis. & per cap. quod in te. de pœni. & remis. licet Archiep. floren. vbi supra, dicat, quod non debent ministrare. Primum tamen verius, secundum, tutius. Not. quod qui absoluit excommunicatum ab homine siue sit Papa, siue alius, nō incidit, quia hic non est excommunicatus à canone, nam canonis nomine intelligitur proprie, quod à Papa promulgatur, & de maiori tantum excommunicatio ne intelligitur. Est papalis.

EXCOMMUNICATIO, 50. in c. cupientes. de pœnis cler. Religiosi qui aliqua, vt audientes à decimarum ecclesiarum solutione retrahant, in suis sermonibus, vel alibi profere præsumpunt, excommunicationis sententia subiace decernimus ipso facto. Est episcopolis. Not. quod si desit intentio retrahendi à dicta solutione, licet verba proferat religiosus, non incurrit hanc pœnam. Item tantum religiosi ligantur proferentes verba quomodocunque, siue in predicacionibus, siue aliter, & facit præsumptuosē cum malitia, & intentione.

EXCOMMUNICATIO, 51. in cle. cupientes. de pe. Religiosi qui scienter postposuerint consentibus conscientiam facere de soluendis decimis ecclesiis debitis, ab officio predicacionis tandiu maneat ipso facto suspensus, donec consentibus ipsis, si hoc ipsum eis dicēdi cō-

modē

modē facultatem habuerint, conscientiam fecerint, excommunicationis incursum sententiā ipso facto, si predicare præsumpserint, prædicta negligentia (vt præmittitur) non purgata. Ad religiosos tamen monasteriorum, vel ecclesiarum, decimas percipientes volumus extēdi. Est episcopolis. Not. quod ligat tantum confessores religiosos predicantes, quia si non prædicent, nō est locus huic pœne, secundū Caie. Item intelligitur quod negligat requisiri, quod si non requirantur, non possunt incurrere. Tempus verò quo debent requiri, est determinatum, videlicet, prima, quarta, & vltima dominica quadragesimæ, dies Ascensionis, Pentecostes, Natiuitatis Domini, Ioann. Bapt. Assumptionis beatæ Mariæ, & Natiuitatis eius. extra hoc tempus si requirantur, & negligant, non incurunt. Vide tamen bene illam decretalem totam.

EXCOMMUNICATIO, 52. in cle. de sent. excom. Circa interdictorum obsequiantium generalium, auctoritate sed. apo. vel à locorum ordinariis posteriorum, de fratrum nostrorū consilio districte præcipiendum mandamus, quatenus religiosi quicunq; tam exempti, quam non exempti, cuiuscunq; ordinis, vel conditionis existant, cum cathedralē, vel matricem, seu parochialem loci ecclesiam, illa viderint, vel sciuerint obseruare, non obstantibus quibuscuque appellationibus antea etiam ad eādem, vel aliu, seu alios interdictis, & aliis obiectonibus quibuscuque, absque dolo, & fraude, cū moderatione tamen decretalis, Alma, iniuriabiliter ea obseruent, alioquin nō

obseruentur, excommunicationis sententiæ hoc ipso volumus subiace. Quod etiam in interdictis, & in cessationibus à diuinis iudiciis per provincialiū concilio statuta, vel ipsorum auctoritate, volumus obseruari. Est episcopolis. Ligat etiā quod interdictum sit nullum, si interdictum sit verū & matrix ecclesia non seruat. debent tamen religiosi seruare, quando sciunt id seruandum. Leo tamē decimus, cōcessit congregationi Lombardie fratrum prædicatorū, quod quando matrix ecclesia non seruat, etiam quod sit verum interdictum, quod nec dicti fratres teneantur seruare. Not. quod si matrix ecclesia seruat, quia ipsa spicialiter est interdicta, non est locus huic pœne religiosi. Licet ecclesiam matricem secundum Pa. & Ioann. An. vocamus baptesimalem, vel loci maiorem. Quod si in aliquo loco non est ecclesia cathedralis, sed plures matricēs, si omnes seruat, est locus huic pœne non seruantibus. Secus quando vna seruat, alia non.

EXCOMMUNICATIO, 53. in cap. periculosa. in 6. ne clericis. vel mon. Vt periculosa religiosi vagandi materia subtrahatur, districte inhiibemus, ne decetore aliquis quicunq; religionem tacite, vel expresse professus, in scholis, vel alibi, temere habitus suæ religionis dimittat, nec accedat ad quousq; studia literarum (etiam theologice, vel iuris canonici) nisi à suo prælato, cum consilio sui conuentus, vel maioris partis eiusdem, sibi eundem ad studium licentia primitus sit concessa. Si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis sententiam ipso facto in-

ciō in s

do incurrit. Doctores quoque, siue magistri, qui religiosos habitum suo dimisso, leges, vel physicam, (id est, leges civiles, vel medicinam) audientes scienter docere, aut in scholis suis præsumpserint tenere, simili eo ipso sint sententia innodati. Est episcopalis. No. quod dimittens habitum, vel occultans ex aliqua licita causa, non incidit, si autem sine causa dimittit, vel occultat habitum, & incidit taliter, quod non cognoscatur religiosus ab his eum quibus conueriatur. Incidit, secundum Caiet. quia sic non auster materia vagandi, ob quam factus est ille canon. Et quia formaliter dicitur dimittere habitum, & si non materialiter, licet aliqui canonistæ teneant, quod occultando non incidit, quia pena non est extendenda vitæ literarum, tu tamen tene primum: licet hoc in ratione literarum includitur. Item si dimittat suum habitum, & assumat habitum alterius religionis sine causa, incidit, nisi ad aliam religionem transfundat. Itē doctores huiusmodi tenentes tales religiosos, duplici iure sunt excommunicati. Primò, per istum canonem. Secundò, quia participant cum excommunicato in crimine criminoso, siue damnato, quod si dicti religiosi nolēt exire, violententer possunt expelli sine metu excommunicationis. Not. etiam quod religiosus non incurrit audiendo, nisi habitu dimisso, secundum Caiet.

EXCOMMVNICATIO. 54. in cle. de stat. mona. Hoc editio perpetuo prohibemus, ne monachi, aut regulares canonici, administrationem aliquam non habentes, ad curias principum absolute specialiter licentia prælatorum

suorum se conferant, quod si ve damnum aliquod inferant suis prælati, vt monasterio, se conferre præsumpserint, excommunicationis sententiam eos incurere volumus ipso facto. Prælati eorum nihilominus districtè iniungentes, vt ipsos à curiarum prædicationi accessu, & aliis quibuscunque vagationibus, & discessibus diligenter compescere, ac super hoc non parentes eidem, se fecerit corrigere non omitant. Est episcopalis. Siue ergo tales intrent cum licentia prælati, siue non, dummodo intendant dampnum (vt præferunt) incurere sententiam, siue sequatur dampnum intentum, siue non, secundum Caiet. Quid si habentes administrationem animo damnificandi intrent? Tabu. ibi, credit quod incurrant, quia videtur esse duæ prohibitiones, vna ne intrent sine licentia, & huic non apponitur sententia, alia ne intrent animo damnificandi, siue habeant administrationem, siue non, siue licentiam, siue non, & huic ponitur sententia excommunicationis, concordat Caiet.

EXCOMMVNICATIO. 55. in cle. de stat. monach. Præfate quoque sententia monachos, infra septa monasterij siue licentia abbatum suorum arma tenentes, decernimus subiicere, (siue sint inuasiua, siue defensiva.) Est episcopalis. Monachos quoscumque includit, siue albos, siue nigros. Item si tenēt formaliter, scilicet male animo, & nolunt abbatem scire. Secus autem si materialiter tantum, siue malo animo, vel ex ignorantia huius canonis, vel quia credunt abbatem contentum, & vel quod accipiunt vt exeant extra claustrum, tunc non incidit

incidit, & solos ligat monachos, non autem alios religiosos, qui monachi non sunt.

EXCOMMVNICATIO. 56. in c. quoniam in perisq. de officio. ordi. contra eos, qui vsurpant præfatum in ciuitate, vel diocesi, vbi est alius episcopus, propter diuersitatem linguarum. Sed quoniam canon iste, parum, vel nihil videtur feruari, quia sed. apost. prouiderit, ideo non vltra extendo. Est episcopalis.

EXCOMMVNICATIO. 57. in c. eos. de sentent. ex lib. 6. Eos qui à sententia canonis, vel hominis, cum ad illum, à quo aliàs de iure fuerant absoluiti, nequeuerunt propter imminētē mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, pro absolutiois beneficio habere recessum, ab alio absoluitur, si cessante postea periculo, vel impedimento huiusmodi, se illi à quo his cessantibus absolui debebat, quam cito commode poterunt cōtempserint præsentare, mandatum ipsius super illis pro quibus excommunicati erant humiliter accepturi, prout iustitia suadebit, decernimus in eandem sententiam recidere ipso iure. Idem statutus de his, quibus cum à se, apo. vel legato ipsius absolutiois beneficium à quibusvis sententis consequantur, iniungitur, vt ordinariorum suorum, vel aliorum quorumlibet susceperunt penitentiam ab eisdem, (se consecutus representent, & passis iniuriis, seu his quibus propter hoc ligati existunt satisfactionem exhibent competentem, si hæc cum primum poterunt nõ curauerint adimplere. Est episcopalis, vel Papalis, secundum quod erat illa à qua fuerat absolutus. Not. quod

si non præsentat se corporaliter, sed vel per procuratorem, vel per scripturam, nõ videtur incidere in canonem, quia nõ contrahit illi, secundum Caiet. Not. secundò, quod si impedimentum est perpetuum, non habet locum ista pena, quia cessare nõ potest, quæ autē sint legitima impedimenta, vide Tab. ab solutio. 1. & 2. 5. 15. & 5. excommunicatio 5. casu 40. 53.

EXCOMMVNICATIO. 58. in extrauaganti Boni. de sepul. quæ incipit, Detestandæ. Si defuncti executor, vel excoutores, aut familiares eius, seu quiuic alij cuiuscunque gradus fuerint aliquid contra nostri statuti, & ordinationis tenorē præsumpserint attentare, defunctorum corpora sic inhumaniter, & crudeliter pertractando, vel faciendo pertractari, excommunicationis sententiam, quam ex nunc in ipsos profertimus, ipso facto se nouerint incursum, à qua nisi per ap. se præterquam in mortis articulo possint absolutiois beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus sic inhumane tractatum fuerit, ecclesiastica careat sepultura. Est Papalis. Hæc non ligat, nisi mortuus sit in loco vbi cultus fidei viget, & si exenterant, incidunt in frusta, elixant, excutiant carnes ab ossibus, & cum animi præsumptione contra huiusmodi statutum, ad hunc finem, vt huiusmodi corpora transferantur ad alia loca, si autem alia de causa fieret, nõ habet locum excommunicatio, vt si fieret propter vindictam, vel chirurgiam, vel anatomiam, vel vt corpora minus forent, vel huiusmodi, secundum Caiet.

EXCOMMVNICATIO. 59. in extrauaganti Pau. in qua ex-

communicantur omnes quacun- que dignitate præfulgeant, qui quomodolibet dando, vel reci- piendo simoniam commiserint, aut qui fuerint mediatores, vt ipsa fiat in ordine, vel beneficio tantum. Vnde omnes simoniaci in ordine, aut beneficio, siue in curia, siue extra, sunt ipso facto excommunicati. Aliæ extrauagan- tes fuerunt circa hoc factæ, sed quia sunt reuocatae, ideo transeo. Et sic non inuenitur in iure ex- communicatio contra simonia- eos, nisi in ordine, & beneficio. Ad idem est Sixtus in extrauagan- te quæ incipit. Et si domini- ci gregis. Et vult quod sit Papa- lis absolutio. Cætera extrauagân- tes, vt illa Marti, damnabile, & Eugen. detestabile, sunt omnes abrogatæ per non solum, videlicet quod scientes in curia aliquem commisisse simoniam reue- lent, & cætera. Papa namque scit quod non seruat, & tolerat, & illa Boni, in qua statuitur, quod qui facit, vel recipit provisionem de aliqua re recuperatâ pro gra- tia impetranda, vel iniustitia con- sequenda in curia Ro. est excom- municatus, &c. est reuocata, se- cundum Ioan. Cal. & Io. de Lig. in lectura super c. nemo, de sumo. Et Pet. de Pa. dicit, quod Cle. 5. reuocauit. Nullationem autem beneficii, hic veniunt etiam præ- lationes, vt prioratus in ordine mendicantium, & officia pasto- ralia, & guardianatus, & similia quouis nomine vocentur, quan- uis non computentur inter ec- clesiastica beneficia, secundum Caiet.

EXCOMMUNICATIO, 60. in extrauaganti Vrba. s. sanè. ne in vinea Domini, & cætera. Con- tra singulares personas, tam vi-

ros, quàm mulieres, quocunq- ue nomine censentur, qui tã à ma- ribus, quàm à feminis religionè ingredi volentibus, si ante vel post, ex pacto præsumunt dare, vel recipere quocunq-ue pactus, prandia, cenas, pecunias, loca- lia, aut res alias ad ecclesiasticũ vsum, seu alium deputatas, vel deputandas, à qua excommuni- catione citra Papam absoluti non possint, nisi in mortis articulo. Et si collegium est, suspensio subiaceat. Not. qd si pactum non interueniat, licet sit mala inten- tio aliquid habendi faciendõ, nõ habet locum iste canon. Item si aliquid petatur, non contra alia iura edita circa hoc, non incurritur. Itẽ si petatur aliquid seculum laudabiles consuetudines, non incurritur, quia non præsumitur contra hoc ius. Vnde moniales prætes dari solitas dotes, lectifernia, vestes, & huiusmodi, instantes vt parentes faciant sicut alij, etiam quod monaste- rium non egeat, non incurrit sententiam, cum ibi non currat pactum. Sed instantia faciendũ sicut faciunt alij. Si autem monaste- rium eget, possunt pacifici vt portet secum vnde possit sustentari, quoniam ius naturæ hoc requirit. Hæc secundum Caieta. ibi.

EXCOMMUNICATIO, 61. in extrauaganti Mart. s. Viã ambrosiõ, &c. in futurum nullus ex professibus alicuius ex ordi- nibus mendicantium quocunq- ue in aliquem monasticum ordi- nem, tam San. Benedicti, quàm Cisterciens. Camadul. vallis ym- brosiæ, canonicorum regularium S. Aug. vel aliorum monasticorum ordinum, Carthusien. danti- taxat excepto, possit, aut debeat

per

per quemcunq-ue recipi, vel ad- mitteri virtute alicuius licentiæ, vel indulti, absque sed. apo. licen- tia speciali sub didis præns (sci- licet excommunicationis latæ sen- tentiæ, referuatæ Papæ) quas tam recipientes, quàm recepti, ipso facto incurrant, & nihilominus secus facta non teneant ipso iure. est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 62. in extrauaganti Pau. 2. Ambrosiõ, &c. Omnium rerum, & bonorũ ecclesiasticorum alienationem, omnèq-ue pactum per quod ipso- rum dominium transfertur, concessiõnem, hypothecam, locationem, & conductiõnem vltra triennium, nec non infeudationem, vel contraq-um emphyteuticam (præterquã in casibus à iure permis- sis, aut de rebus, & bonis in emphyteosim ab antiquo concedi solitis, cum ecclesiario, eui- deti vtilitate, ac de fructibus, & bonis quæ seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigentia) ac perpetuo vilitate constitutiõnem præserti fieri prohibemus. Si qui autem contra huius nostræ prohibitionis feri- erit, de bonis eisdem quicquid alienare præsumperit, alienatio, hypotheca, concessio, locatio, conductio, & infeudatio huiusmodi, nullus sit momenti, & tam qui alienat, quàm is, qui alie- natus res, & bona prædicta rece- perit, sententiam excommunicationis incurrat. Et est episcopa- lis. Nota, quod in locis vbi aliter habet consuetudo, vel decretalis hæc non est acceptata, non ligat, si autem est recepta quo ad aliquid, & quo ad aliquid non, quo ad receptum tenet, quo ad non receptum non tenet, quia nisi consensu vtentium lex fue-

rit firmata, pro non lege habe- tur, secundum Caiet ibi. Totus iste canon recitatur à Sil. in fine sue summæ, de verbo ad verbum.

EXCOMMUNICATIO, 63. in extrauaganti Benedicti. 11. Quia nonnulli, &c. vbi excommu- nicantur illi, qui literas Papæ im- pugnant, hæc occasione, quæ ante coronationem suam potest offi- cium suum exercere, vt in c. in nomine Domini. 23. d. Hanc ex- communicationem ponit Ar. flo. 3. par. ti. 24. c. 68. videas si placet.

EXCOMMUNICATIO, 64. in extrauaganti Alex. 4. Ex alto, &c. Contra eos, qui libellos fa- mosos, cantilenas, aut rithmos faciunt, detinent, vel publicant, in infamiam status ordinis præ- dicatorum, vel minorum. Item contra predicantes, docetes, vel defendentes, quod prælatorum ordinum fratres, nõ sunt in statu perfectionis, vel nõ sunt licet eis de elemosinis viuere, aut qd non possunt predicare, siue con- fessiones audire de licentia Roma. Ponti. fici aliorum prælato- rum ordinariorum, sine consensu curatorum, à quo non possunt absolui, nisi præsentem se sed. apo. Item contra eos, qui faciunt violentiam damnabilem in locis prædicatorum ordinum, & non possunt absolui nisi à Papa, vel consuatore priuilegio ditorũ ordinum. Item est excommunicatio 9. Sacre religionis, &c. idem habetur, in quo etiam excommuni- cantur impediẽtes eosdem fra- tres, ne possint in suis ecclesiis celebrare, recipere elemosinas, vel predicare.

EXCOMMUNICATIO, 65. in bulla ordinis prædicatorum contra intrantes monasteria monialium ordinis præ. in casu non

v

concesso à constitutionibus earum, vel sine licentia magistri oratorum, vel alterius ab ipso magistro habentis super hoc potestatem, sunt ipso facto excommunicati, à qua excommunicatione nisi in mortis articulo, citra Papam, vel magistrum ordinis, possunt absolui, minime. Intrañtes autem monasteria S. Clare seu monialium ordinis minorum in casibus non concessis in regula ipsarum, vel sine licentia eorum, qui dare possunt, ipso facto sunt excommunicati, & Papa, vel earum generalis reuocatur.

EXCOMMUNICATIO, 66. in priuilegio Bonifacii, Virgute, & c. contra omnes, qui in monasterio, vel ecclesiis suis derident apostatas ordinis prædicatorum, nisi eos eiecerint, postquam eis per fratres præ. ne detineant fuerit denunciatum.

EXCOMMUNICATIO, 67. Clementis ad minores. Quosnos, & c. Contra fratres minores, qui presumunt recipere, ad habitum fratres or. prædicatorum professos, sine licentia summi Pontificis, faciente expressum de huiusmodi indulto mentionem, vel nisi prius suorum priorum licentia fuerit petita, & obtenta. Idem eremiticis, Alex. ad eremitas, Vestrarum, & c.

EXCOMMUNICATIO, 68. Ale. Ex alto, & c. contra rectores artistarum, & scholarium, & magistrorum studij Parisiensis, qui publice, vel occulte fratres prædicatorum, vel minores, à obitorio vniuersitatis Parisiensis excludere mouentur, ipso facto sunt excommunicati, nec possunt absolui nisi personaliter se apostolo presentent.

EXCOMMUNICATIO, 69. que est in libro penitentiæ (vt referret Archid. flo. j. par. tit. 5. c. 30.)

contra accedentes ad sepulchrum Domini, etiã causa deuotionis, sine licentia Papæ, cui absolutio reseruatur, vel summo penitentiario.

EXCOMMUNICATIO, 70. Sixti. Et si Dominici cõtra conspirantes in perniciam, aut statum Rõ. Pon. seu cuiusvis offensa, inobedientia, seu rebellionis eiusdem Papæ, & dicitur sedis, & est Papalis. Item contra prohibentes deuotionem causarum ad curiam Rõ. & est Papalis, & confirmata per Inno. vium. Item violantes interdictum ab apostolica sede positum, & est Papalis.

EXCOMMUNICATIO, 71. in extraganti Sixti 4. Graue nimis, & c. cõtra omnes cuiuscumque status sint gradus, & conditionis, qui decetero ausu temerario presumptum in suis sermonibus ad populum, seu aliis quomodolibet asseruare, quod tenentes bea. Vir. Ma. cõceptam esse in peccato originali in sua conceptione, polluatũr labe hæresis, vel mortalis peccati, neque tenere libros, vel legere, aut habere per veris hoc tenentes. Similique sententia etiam ligatur, qui ausu fuerint asserere tenentes contrariam opinionem, scilicet quod ista concepta sine originali peccato, incurant hæresim, vel peccati mortale. Et est Papalis. Si qui autem huiusmodi assereret simpliciter sine temeritate, vel ignoratẽ, nõ ligaretur, quia non ausu temerario noc facit.

EXCOMMUNICATIO, 72. in extraganti lo. 22. Super gentes, & c. contra quocumque impediens presumptuose legatos, seu nuntios apostolicos ne recipiantur, & faciant ea, ad quæ missi sunt, eo ipso sunt excommunicati.

stannicati. Est episcopalis quantum ad hunc canonem.

EXCOMMUNICATIO, 73. Pauli 2. in extraganti. Muncra, & c. in qua excommunicantur omnes officiales, & ministri Papæ, etiam si pontificali fulgeant dignitate, præter cardinales, qui in terris ecclesiæ exercent officium quocumque, & accipiunt munera quocumque, præter comestibilia, & potabilia, que in biduo, id est, duobus diebus consumi possunt, & similiter dicitur, & est Papalis, & tenetur illud, quod acceperunt, restituere. Nam cõtra prohibitionem accepta sunt.

EXCOMMUNICATIO, 74. Leonis 10. in concilio Lateranensi, circa motũ pietatis, vbi dicitur, Declaramus, & diffinimus monachos pietatis per respu. institutos, & autoritate sed. apo. hæcenus approbatos, & confirmatos, in quibus per eorum impensis, & indemnitate aliquid moderatũ ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum ad illorum considerationem pertinentium per eorum indemnitate duntaxat, vltra sortem absque lucro eorundem montium recipere, nec pecuniam mali præferre, neque peccandi incentiuum præstare, neque villo pacto improbari, quinimo meritorij esse ac laudari, & probari debere tale munũ minime usurarium putare, licet eorum illorum pietatem, & misericordiam populis prædicare, etiã cum indulgentiis. Multo tamen perferentius, multo que sanctius fore, si omnino tales montes grauitus essent, & c. Qui contra huius formam prædicare, seu diffusuræ verbo, vel scriptis aut furtiue, excommunicationis penam latente sententiæ (priuilegio non ob-

stante incurere volumus.

EXCOMMUNICATIO, 75. eiusdem Leonis ibidem, Excommunicantur imprimetres, vel imprimi facientes libros, nisi per diocesana, & inquisitores videantur, & approbentur. Quomodo autem hæc, & quædam alie si gener. dicam immediatẽ in excommunicatione, 76. Item excommunicantur omnes, qui vota in constitutionibus data, & quæcumque ibi gestis, aut dicta que in odium, aut præiudicium, aut scandalum alicuius reducere possent, verbo, vel scripto, vel quolibet alio modo reuelant, & omnes non tenentes silentium de quacunque re, de qua specialiter, & expressè Rõ. pon. dixerit esse silentium, & sunt omnes Papales.

EXCOMMUNICATIO, 76. contra omnes, qui in suis prædicationibus ad populum miracula falsa, aut incerta vel prophetias, que ex sacra scriptura non constant, prædicare, seu episcopis, aut suis superioribus (scilicet ecclesiæ prælati) decrahare aulse fuerint, vltra penas contra tales à iure statutas, excommunicatio nisi etiam sententiam, à qua non nisi à Roma. pon. præterquam in mortis articulo absolui possunt, eos incurere volumus. Multæ alie sunt excommunicationes particulares, vbi illa de asserentibus Christum non conceptum in vtero Mariæ, & non natum per gentialia, & c. que non ita manifeste sunt, de quibus dicam. Pro notitia dictarum immediatẽ excommunicationum, nõ quod excommunicationi tria genera inueniuntur, quædã sunt notie, non tamen sunt consentu vtriusque approbate, quales sunt omnes contra non reuelantes simoniam, &

contra dantes pro habenda gratia, vel iustitia in curia Rom. de quibus supra est dictum, Excommunicatio. 50. Aliæ sunt cõmunicatio ignota, quales sunt non postquam dicitur 10.22. quæ non pollent consensu vtriusque approbata esse, ex quo vt ignota aut incerta fuerunt. Et hæc duo genera non ligant, quia sunt infirma, & abrogata. Aliæ sunt notæ quidem, sed nouæ, vt sunt quæ sub Julio 2. & Leone 10. in concilio Lateranense factæ sunt, de quibus necitur aut ligant, & dicit Caic. ibi. quod est antiquum, & eas præsumere gloriare est ibi vetitum, sub pœna excommunicationis latæ. Vna est contra cardinales reuelantes, vt supra. Secunda, cõtra impressores librorum. Tertia, cõtra prædicantes miracula, &c. vt supra. hæc secundu Caic. ibi. Si tantus homo eas ambiguas habet, neque ego a sum eas ligare, asserere.

EXCOMMUNICATIO. 77. in cap. pro humani. in 6. de homicidio. Statuimus vt quicumque princeps, prælati, seu quæuis alia persona ecclesiastica, secularis, quempiam Christianorum per assiduos interfecerit, vt interfici mandauerit, quantum mors forsitan ex hoc non sequatur, aut eos receptorit, defenderit, vel occulauerit, excommunicationis sententiam, & depositionis à dignitate, ordine, honore, officio, & beneficio ipso facto incurrant. Est episcopalis. Assassini, erant quoddam genus hominum infidelium, quod genus hodie ignotum est. supra, Assassinus.

EXCOMMUNICATIO. 78. in concilio Lateranense. de rap. c. excommunicationi. Illi qui Christianos naufragii patientes spo-

liant rebus suis, nisi ablata reddiderint, excommunicationi noverint se subiacere. Est episcopalis. Qui autem capiunt, vel spoliant infideles ex iusta causa nauigantes, debent excommunicari. Tamen hodie isti piratæ excommunicantur in processu curiæ. Excommunicatio 13. Nota, quod si statim non restituunt, etiam non præcedente monitione, sunt excommunicati, quia determinatio temporis, quoad statim restituendum ipso iure est determinata, secundum Caic. ibi. Item aduertendum est, quod non obstant leges, vel statuta aliquarum terrarum determinantia, quod bona naufragantium sint capientium, quia non essent leges, sed corruptela contra iustitiam.

EXCOMMUNICATIO. 79. in cle. de vsu. Quicumque communiter potestates, capitanei, rectores, consules, iudices, consiliarij, aut alij quicumque officiales, statuta huiusmodi decetero facere, scribere, dictare, aut præsumunt vsuræ, vel quod cum solum repetuntur, non restituantur plene ac libere, scienter iudicare præsumpserint, sententiam excommunicationis incurrant. Eandem etiam sententiã incursum, nisi statuta huiusmodi hæcenus edita de libris cõmunitatũ ipsarum (si super hoc potestatem habuerint) infra tres menses deleuerint, aut si ipsa statuta, vel consuetudines, officium eorum habentes quouomodo præsumpserint obseruare, est episcopalis. Alij autem à prædictis seruant res talia statuta, & cõmunitates, non incidunt in hunc canonem, quia solos officiales exprimit. Item scribentes prædicta si non sunt officiales, non incidunt, secundum

secundum Pa. nec scribentes sententiam statuto cõformem etiam quod sit officialis, nisi in sententia statuti tenor poneretur, tunc enim fortè ligaretur hac censura.

EXCOMMUNICATIO. 80. in c. vsurarum. de vsu. lib. 6. Hac perpetua cõstitutione sancimus, vt nec collegium, nec alia vniuersitas, vel singularis persona cuiuscunque sit dignitatis, conditionis, aut status, alienigenas, & alijs non oriundos de terris ipsorum, publicè sonebrè pecuniam exercètes, aut exercere volètes, ad hoc domos in terris suis conducere, vel conductas habere, aut aliàs habitare permittit, sed huiusmodi vsurarios manifestos, omnes infra tres menses de terris suis expellant, nunquam tales decetero admittant. Nemo illis ad fœnus exercendũ domos locet, vel sub alio quocunque titulo concedat. Qui vero contrafecerint, si personæ fuerint ecclesiasticæ, patriarchæ, episcopi, archiepiscopi, suspensionis, minores vero personæ singulares, excommunicationis, si autem collegium, seu alia vniuersitas, interdicti sententiã ipso facto noverint incursum, quam si per mensem animo sustinerint indurato, terræ ipsorum quæ in eis iudem vsurarij commorantur, ex tunc ecclesiasticò subiacent interdico. Cæteri si laici fuerint, per suos ordinarios omni cessante priuilegio, per censurã ecclesiasticam compellantur. Est episcopalis. Nota quatuor casus, in quibus incurrit. Primò, permittere tales conducere domos, & cætera, ad exercendum vsurã, alijs non. Secundò, non expellere tales, &c. Tertiò, locare talibus ad hoc fœnus exercendum,

alijs nõ. Quartò, alio quouis titulo concedere domos, vel vendendo, vel impignorando, vel donando, & huiusmodi ad hoc. Item per alienigenas non comprehenduntur omnes alij geniti, secundum Caic. ibi, sed illi qui neque ipsi, neque patres eorum sunt in illa terra geniti. Item in primo, & secundo casu intelliguntur clerici habètes aliquod dominiũ, in tertio vero, & quarto, de quolibet minore episcopo, vt patet infra, V. supra. 33. De Iudæis iste canon non intelligit.

EXCOMMUNICATIO. 81. in c. vbi periculum. in 6. de cle. vbi excommunicantur omnes Domini, rectores, officiales illius ciuitatis, in qua Rom. pont. electio est celebranda, si nõ seruant diligenter, quæ seruanda sunt (maximè prout Clemes 6. modificauit) & si committant in his, vel circa ea. Et credo quod sit attendendus vsus, qui longus est, & non repræhèditur ab ecclis pontificibus. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO. 82. in c. vbi periculum. de elec. in 6. contra omnes, qui mittunt scripturam, vel nuntium, vel secretè loquuntur cardinalibus vel alij coram de existentibus in conclauo pro electione Papæ. Qui autem sunt inuisi possunt loqui adinuicem secretè. De missione litterarum quidam intelligunt secretè tantum, quidam quouomodo fiat, esse locum huic canonis asserunt. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO. 83. in c. 1. lib. 6. de excess. prælati. Trifigressores constitutionis, quæ religiosis mendicantibus prohibet ad habitandum domos, vel loca quecunque, de nouo recipere, seu hæcenus recepta mutare, vel ea

transfere in alios vsus cuiusvis alienationis, titulo quo unque, excommunicationis sententia decernimus subiacere. Nota quod non prohibetur restauratio destrutorum locorum, quin nouo iure acquiritur, neque augmentatio loci iam habiti. Item loca ante hanc constitutionem, non possunt dimitti sine excommunicatione, quae autē sunt accepta post, bene possunt dimitti, quia dicte hactenus receptae. Item nota, quod hic per domos non intelligitur, quae fratres aliquando accipiunt pro hospitio, vel ad liuellum, neque de habitantibus in deserto solitari, est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 84. in c. mulieres. in 6. de iudi. Contra singētes fraudulenter casum, per quem in iudex ad aliquam mulierē pro testimonio mittat, vel vadat, personaliter, fidor ergo, vel fraudator, sententiam excommunicationis incurrit ipso facto. No. quod si non sequitur effectus, quod vadat, non est locus huic poenae. Etia intelligitur de iudice laico secundum Io. And. mittere autem ad mulieres pro testimonio in hoc canone superius est concessum. Intelligitur etiam siue iudex sit fidor, siue alius, fidor enim hic excommunicatur, quia si iudex vadat sine malitia, & simpliciter ignorans fictione non incidit. Arcilio in 7. par. tit. 25. c. 45. intelligit quod incidit siue vadat, siue mittat, dices quod mētio legis est vitare ne phanda, quae interdum per nuntium melius procurantur, sed quia constitutio est poenalis, melius est ut intelligatur tātum si personaliter vadat, cui videretur consentire. Caie. ibi. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 85. in 6. de offic. deleg. c. Hinc constitutione decernimus, vt si conseruatores de aliis quam manifestis iniuriis, & violentis scienter se introniserint, seu ad alia quae in dictionem indagationē (id est, inquisitionem) exigunt, suam ex, tendente porrecte, eo ipso per vnum annum ab officio sint suspensi, pars verō, quae hoc fieri procurabit, sententiam excommunicationis incurrat, ad qua non possit absolui, nisi ei, quae sic fatigauit indebitē, primo satisfaciatur integraliter de expensis. Est episcopalis praemissa satisfactio. ne. Not. quod ligat tantum partem hoc procurantē, ideo si aliquis, qui non esset pars, hoc procuraret, non incideret. Item si cōseruator daretur ad tutelam, non solum de manifestis, sed etiam de aliis, post se introniere, vt communitur sit hodie, secundum Pet. de pal. & non habet locum hae sententiae. Itē incurritur, quando sequitur effectus pro quo fit satisfaciendum.

EXCOMMUNICATIO, 86. in c. clericis. ne cl. vel mo. Inhibemus sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vice comitis, aut praepositi secularis. Si quis autem contra hoc venire praesumpserit, & communionis emendare noluerit, excommunicationis subiaceat. Est episcopalis. Communitur intelligitur de omnibus in sacris existētibz, vt dicit Tab. ibi. quāuis Caie. tantum de sacerdotibus intelligat. Interdicitur ergo clericis in sacris existētibz, esse officiales principum secularium, licet non insistant poenam mortis, secundum quod not. Pa. in hoc cap. quando scilicet

scilicet vult hoc exercere tantū officialis principis, quā iniuria sit officio sacerdotis, secundum Caie. Possunt tamen tale officium exercere citra mortem, & mutilationem, quando est dignitati annexum, vel habet hoc proprio nomine, pura ratione patrimonii. Si quis autem haberet officium vice comitis, vel praepositi secularis (vt quia est potestas alicuius, & huiusmodi) & esset sacerdos, secundum Caie. vel in sacris, secundum alios, non potest hoc officium retinere. Et requiritur monitio, vt sit locus huic poenae. Cautent ergo clerici, & religiosi, qui saepe volunt officium regum, ducum, marchionum, & aliorū dominorum exercere. Nominē enim principis secularis, veniunt generaliter omnes domini.

EXCOMMUNICATIO, 87. in Extrauaganti Sixti. Et si dominici, & caetera. Auctoritate apostolica tenore praesentium statuimus, & ordinamus, quod decetero praetextu facultatū quarumcunq; concessarum a nobis, vel auctoritate nostra, & quas concedi quomodolibet continget in futurum, etiam cum clausula, quod sola signatura sufficit, etiam in fauorem fidei, & cruciate, nullus confessor quantumvis, qui offense ecclesiae liberatus, violationis, interdicitur a sede apostolica post, si huiusmodi, postquam quis fuerit de ea sententia condemnatus, delatus, seu publice diffamatus, conspirationis in personam aut statum Romani pontificis, seu cuiusvis offensis, inobedientiae, aut rebellionis eiusdem pontificis, vel dicte sedis, mutilationis membrorum, vel occisionis cuiuscun-

que in sacris ordinibus constitutus, offensa personalis in episcopum, seu alium praelatum, inuasionis, depraedationis, occupationis, aut deuastationis terrarum Roman. eccle. mediate, & vel immediate subiectorum, ac inuasionis Rompetarū, seu quorumcunq; aliorum ad Roman. cu. venientium, delationis armorum, & aliorum prohibitorū ad partes infidelium, impositionis nouorum onerum realium, vel personalium ecclesies, vel ecclesiasticis personis, si monitio in super ordinibus, vel beneficiis confectis in dicta curia, vel extra contracte, & quomodolibet reus fuerit, & generaliter in casibus contentis in literis, quae consueuerunt in die eamē Domini publicari, praetextu huiusmodi facultatum absoluerē, & per quosvis emissā peregrinationis vltimariae, visitationis liminum Apostolorum Petri, & Pauli, in Cōpostella, & castitatis, ac religiosiis vota, nisi ex specialī licentia, & certa scientia nostra (de qua demum constare censetur, cum in signatura nostra desuper manu nostra scriptum, aut in literis nostris expressum fuerit. Nos ex certa scientia, & de specialī gratia id concedere, derogatione praesentis constitutionis illius de verbo ad verbū inserto tenore, non autem per clausulas id importantes) vel in articulo mortis constitutum, & tunc in casibus vbi satisfactio fuerit impedita, facta satisfactio, vel in die praesentis cautione, commutare praesentem, et si aliqui confessorum contra praesentem constitutionem quemquam ab soluerit, aut excepta vora praedicta commutare attentauerint absoluitis,

& cōmutatio huiusmodi nullius sit roboris, vel momenti, & contrafacientes eo ipso excommunicationis sententiam incurrāt, à qua nisi in mortis articulo sit stituti, ab alio, quàm à Re. pont. absolui non possint. Est Papalis hic, & ex processu curiæ. Nota quòd in articulo, quando debet absolui satisfactio prius, si teneatur, & potest: si non potest, det pignus: si hoc non potest, det fideiussorem: si hoc etiam non potest, saltem det iuramentum de satisfactioe: quòd si non vult, nò absoluat. Hæc est forma canonis huius, caueant autem confessores, ne se ipsos laqueent.

EXCOMMUNICATIO, 28. in c. indemitatibus, in 6. de ele. Hi quos ad dirigēdas in electionibus moniales deinceps contingit euocari, ab his proflus abstineant, per quæ inter eos super faciendis ipsis electionibus oriatur possit discordia, vel exorta no trari, aliàs eo ipso excommunicationis sententia se noverint subiacere. Nota quòd non vocati ad hoc, etià quòd seminent vel nutrent discordias, non incurrunt. Et licet dicatur in masculino genere, tamē si femina ad hoc vocaretur, & nutrent discordias, & cætera, incidenter, secundum glo. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 29. in c. administratores. 23. q. 5. Administratores secularium dignitatum, qui ad ecclesiaram tuitionem, pupillorū, ac viduarum protectionem, rapaciumq; refectionem constituti proculdubio esse debent, quotiens ab episcopis, & ecclesiasticis viris cōuenti fuerint, coram quorūmonias attendentius audiant, & secundum quod necessitas expetierit, abique ne-

gligentia examinent, & diligentissimo studio corrigant, quòd si Dei timorem præ oculis non habentes, negligere post secundam, & tertiam monitionē inuenti fuerint, omni noverint communione vique ad condignam satisfactionē se priuatos. Videtur ergo quod princeps ipso iure sit excommunicatus, qui non facit iustitiam clerico, præmissa tamē monitione prædicta. Est episcopalis.

EXCOMMUNICATIO, 30. in c. vnic. de rele. do. in 6. & in extrauganti lo. 22. Sãga Romana, &c. vbi excommunicatur nouum ordinem vel religionem inuenientes, vel habitum nouæ religionis assumentes, viuentes simul, & tria vota vouentes. Nec episcopus potest super hoc licentiam dare, secundum doct. Item nomine religionis, non veniunt eremitæ commemorantes soli, assumentes quòd voluerint habitum, vel isti discipuli, licet faciāt sibi superiores, dum tamē nò faciunt tria vota solennia. Vide tamen Tab. Excommunicatio. 5. casu. 35.

EXCOMMUNICATIO, 31. in c. 1. de loca. Contra magistrōs (id est, doctores cuiuscunq; facultatis) & scholares Bononien, qui ante tempus conductionis, conducunt hospitia aliorum magistrorū, vel scholarium sine licentia, vel assensu eorum. Nota quòd nomine scholarium nò veniunt existentes in studiis pro scholaribus, vt scriptores, chartarii, &c. licet gaudeant privilegiis scholarium, secundum cōmuniore opinionē. Inquinili dicuntur scholares, tñc ibi habitates. Et sec. lo. An. hæc pœna tantū tenet Bononia, licet quidā teneat oppositū, tamen consuetudo approbat primam opinionem. Est episcop

episcopalis, & latæ sententiæ.

EXCOMMUNICATIO, 32. in c. 1. de schisma. Ordinationes ab Oñaniano, & Guidone hæresiarcho factas, & ab ordinatis ab eis irritas esse censemus, adiucentes vt qui dignitates ecclesiasticas, seu beneficia, per dictos schismaticos acceperint, careant impetrari. Alienationes quoque quæ per eosdē schismaticos, seu per laicos factæ sunt de rebus ecclesiasticis, omni carità firmitate, ad ecclesiam sine omnino reuertitur. Si quis autem contrā ire præsumpserit (dicendo, vel tenendo oppositum) excommunicationi noverit se subiacere. Est episcopalis secluso schismate. Not. hic per laicos intelligi non quoscunq; sed falsos schismaticos, quia de schismaticis est iste canon.

EXCOMMUNICATIO, 33. in c. licet. de elec. Contra eum, qui de tertie partis cardinaliū nominatione confusus, Papæ sibi nomē usurpat, & est contra eos, qui recipiunt, & in eum, qui paucioribus, quàm à duobus partibus cardinalium electus, ad apostolatus officium, nisi maior concordia intercesserit, gerit se pro Papa. Est latæ sententiæ, & episcopalis, secluso schismate.

EXCOMMUNICATIO, 34. in extrauganti lo. 22. Sancta Romana, & cætera. Contra persequentes in sc̄ga traricellorū, bisochorum, & biginarum, & assuantes dictæ sc̄gæ ritum, & prælatos quoscunq; qui prædictis personis, vel aliis ritum viuendi & habitum supradictos præter speciale apostolicæ sedis auctoritatem deinceps concesserint, & est latæ sententiæ, & episcopalis: ex qua intelligantur tres dis-

ferentes personarū, scilicet persequentes in dicta sc̄ga. Secunda, assuantes habitum, &c. Tertia, concedentes dictum habitum, &c. Item nomine biginarū intelliguntur, vel infideles, de quibus est c. 2. ad nostrum. in cle. de hæret. aut suspicis de fide, vt in cap. 1. de reli. do. non autem illæ mulieres, quæ demissæ dicuntur, manentes inuuptæ in domibus parentum.

EXCOMMUNICATIO, 35. Contra inquisitores ordi. prædici si procedant contra fratres minores, & ecotra, per extraugantem Pauli 2. Nunc autem secus est, quia possunt procedere per breue Clem. 7. quod incipit, Propter labem Lutheranam. seruat tamen ordine ibidem positum, vt primò, moneantur eorum superiores vbi dicuntur sic, Distri & præcipiendo mādamus, quatenus omnibus, & singularis, etiam Carmelitarum, & aliorum ordinum mendicantium religiosus, vel non medicantibus huiusmodi peste diffamatis, aut aliter suspectis, præcipiunt tales errores in suis sermonibus, verbis, vbi prædicationibus diffeminantibus, per censuram ecclesiasticam appellatione postposita, super huiusmodi, ac qualibet alia hæresis silentium imponant, & postquam per vos, vel vicarios vestros, aut vestrum, vel eorundem vicariorū aliquos, siue aliquem, prædentes monasteriorum, conuentuum, & aliorum locorū vbi hæresis huiusmodi, vel errores disseminati forent, aut inibi propinquorum præmoniti fuerint, nisi tales infra mensum à die admonitionis computandam, debita prouisione remedia cum effectu adhibuerint, ac di-

gna penitētia castigauerit, de quibus admonenti hęc facere te neantur. Aliter contra predictos visque ad sententię diffinitiuam valent procedere. Hęc est materia excommunicationum. Credo tamen multas alias esse excommunicationes particulares in priuilegijs studiorum, religiosorum, collegiorum, ciuitatum, & aliorum locorum, quas omnes inuenire esset impossibile. Prudens ergo confessor, quando de nouo venit in vnam diocēsim, in formet se an ibi sint aliquę excommunicationes, siue Papales, siue synodales, quę sint in vsu, & sic obseruet. Et quia multiplices sunt, & varię distictę esse singulas memoria mādare, ideo prudens confessor cum circa eas dubitat, videat bene canones, & illos diligenter examinet, & si per se ipsum intelligere nequeat peritos quęrat, ne penitentem absoluendo a quibus non potest, in precepis mittat: quem si censura ligatum inuenierit, si potest, ab ea prius absoluat, si non potest, ad inferiorē cōfessum mittat, quia sic ligatus a peccatis nequit absolui.

EXCVSATIO.

1 Excusatio peccati est maximum vitium, secundum Thomam, secunda secundę, quęstio. 13. a. 3. ad 3. quia est circumstantia quędam aggrauans omne peccatum, etiam blasphemiam Dei, quę est maximum peccatum. Diciturque maximū, quia quodlibet maius facit.

2 Nullus sequens heresim excusatur, quia in dubijs, & periculo sis nemo debet esse facilis ad credendum, & precipue pertinax, secundum Thomam in quolibet quęstio. 4. arg. 2. quę pertinacia

maxime hereticis constituit eum errore intellectus.

3 Oblitio beneficij ex negligentia, vel impotentia recompensandi beneficium, non excusat a peccato ingrati tudinis, secundum Thomam, secunda secundę, quęstio. 107. art. ad 2.

4 Quilibet audiuit de fide, excusatur a peccato infidelitatis, non autem ab alijs peccatis. Intendens autem bonum per se, excusatur a malo, quod sequitur præter intentionem, & raro, non autem quando semper, vel vt in pluribus, & sic Noe excusatur ab ebrietate, &c. Thom. 4. senten. d. 37. in expositione literę, & in causa inebriauerunt. 15. quęst. 4. Excusatur etiam coactio absoluta, cum in causa discipulos, de consecra. d. 5. Pietas quoque, cōquestus, de feri. & obedientia. can. dixit dominus. 34. quęst. 5. Non excusatur quis ab obedientia, allegans aliquos meliores, ad hoc esse. 23. q. 1. c. fina.

5 Timor qui est secundum rationem, excusat totaliter a peccato, non autem inordinatus, sed dimittit, in quantum est inuoluntarius. Thom. secunda secundę, quęstio. 142. ar. vlti. Thamar, & Iudas fornicans cum ea, a peccato non excusantur, secundum Thomam, secunda secundę, quęstio. 154. ar. 2. ad 3.

EXECUTOR.

1 Executor est proprie, qui ad effectum rem iudicatum deducit, secundum glossam, in cap. super quęstionum, de offic. deleg. vel qui factum ab alio gestum exequitur, secundum Pan. in c. no uide de appell. col. 1. Executor etiā largi acceptione dicitur delegatus, secundum glossam, in c. si superi de off.

de off. deleg. in 6.

2 Executores testamentorum possunt esse laici, clerici, & religiosi, non tamen ordinis minorum, secundum Pan. in c. tua nobis, de testa. primo notabili, & c. 2. de testa. in 6. Fratris enim minoribus est interdium hoc, in Cle. exiui. de ver. sig. Et possunt diuisim, & mixtim deputari, ea. Ioannes de testa. & etiam semine, si est constituto, secundum Ioan. An. in d. c. 2. de testa. licet quidā teneant contrarium.

3 Executor vno mortuo, vel absente, alius potest exequi, quod plures sunt, nisi testator aliter in testamento expresserit, etiam quod præsens esset alter, & nollet exequi, in d. cap. 2. de testa. & non est necesse alterum vocari, si cuit in electione, secundum gl. ibi d. intellige quādo multo distaret, secus quādo parū, tunc enim vocari debet & expectari visq; ad præfixum sibi terminum.

4 Officiū executoris non transferuntur ad heredes, etiam re non integra, secundum glossam, ibidem, in d. cap. 2. nisi testator hoc expresserit, licet quidā dicant quod tranfit, præcipue re non integra, vt in cap. in causis, de elec. led. primum est verius. Si verò eligatur sine nominis expressione, & qui non sit propinquus, tunc successor in dignitate, succedit etiam in executione secundum glossam, in d. cap. 2. & cap. quoniam requisisti de off. delega. secus quando est propinquus, vel nominatur proprio nomine, quia videtur electa persona, & non officium, in d. c. requisisti.

5 Electus in executorem non tenetur acceptare, secundum Pan. in c. Ioannes, de testa. etiam in legatis ad pias causas, nisi ta-

ciē, vel expresse acceptasset, si uero faciendo aliquid quod ad hoc pertinet, siue recipiendo literas feribatur, tunc enim dicitur tacite acceptare. an. la. ff. de procurat. Si præsens fuit quando testator ipsum ad hoc deputauit, & tacuit, non propter hoc dicitur acceptasset. Pomponius, ff. de arbit. Secus quando commisit, & episcopus in legatis ad pias causas potest ipsam compellere ad acceptationem saltem tāquam delegatam, sicut in quolibet alia delegatione. Cap. pastoralis, de off. sed. delega. C. qui pro sua iurisd. l. nica.

6 Merus executor non habet actionem contra heredem, secundum Pan. in d. ca. Ioannes, sed potest implorare auxilium iudicis contra deinde de defuncti bonis, arg. in l. hereditas, in ff. de pet. heret. nisi in legatis ad pias causas, secundum Bart. l. si quis Titio, ff. de leg. 2. Si verò non est purus executor, sed legatarius, vt in hoc exemplo, Titius reliquit Antonio centum aureos relictos, & Socrati, tunc poterit agere contra deinde rem bonam inquam legatarius. Idem cum est particeps ipsius relictus, secundum gl. in l. Lucius, & Meuias, ad Trebel.

7 Si executor sit vniuersalis, vt ad distribuendum omnia bona Christi pauperes, potest vendere bona hereditaria pro executione vltimę voluntatis, secundum Pan. in d. c. Ioannes. Secus si sit particularis, nisi testator sibi concesserit, secundum l. alio. ff. de arb. & ciba. leg. & sic hodie solet fieri, quia datur plena, & libera iurisdic. executoribus vendendi de bonis hereditatis, pro

excutor

rioritatem vendicare præsumat, districtius inhibemus, ne quispian ab ique sed. ap. ost. commiffione, & autoritate, in personas, domos, & loca dicti ordinis prædicatorum, vt ipse profusus exempta, aliquam excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententiam, specialiter vel generaliter, quomodolibet promulgare, aut in personas, domos, vel loca huiusmodi aliquâ præiudicialitatem, & in iurisdictionem quomodolibet exercere præsumant, etiâ ratione contractu, vel delicti, seu rei, de qua contra ipsos ageretur, vbi quicquid iniuriæ contractus committatur delictum, & res ipsa cõsistat. Decernimus quoque ex nunc, quafilibet excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententias, & quofcunq; processus, quafuis personas, & sententias generales, vel speciales continentes, quos, vel quas promulgari, vel haberi, & omnia que contra fratres, domos, vel loca dicti ordinis quomodolibet fieri cõtingerit, etiam eorum exemptionis, vt ipse nota, non aliter allegata, nullius roboris, vel momenti esse, & pro infectis haberi debere, &c. Vnde pater, quod nec etiam legati habent superioritatem in his. Nor. quod si fratres huiusmodi cõtrantur ab ordinario, non tenentur comparere, etiam ad allegandum priuilegium suum, vt dicit Pa. in sc. cum ordinem. de re. scripte. quia iam notorie sunt exempti, & dum tolerant in priuilegio exemptionis. Ideo etiam non tenentur comparere etiam ad allegandum eorum priuilegium. & hoc not. quia multi iudices decipiuntur.

2. Si priuilegium non est notum, & ales priuilegiati non sunt

diu tolerati in tali priuilegio, si antequam ordinarius fecerit sententiam excommunicationis contra eos, allegat priuilegium, quod iudici est notum, credit Rich. 4. tend. d. 8. q. 3. hanc sententiam non tenore. arg. in cap. si duobus, in text. & in glo. de appell. Securius tamẽ esset, si nõ potest probare hoc iudici esse notum, comparare, & ostendere priuilegium, quod si non est notum iudici, & petit sibi ostendi, tenetur secundum formam cap. cum personæ de priuile. in 6. si autem non petit, secus est, quia nõ tenebit sententia, si ante illam fuit allegatum priuilegium. Quod si non allegatur priuilegium, nec est notorium, neque notum iudici, neque diu toleratum, tunc tenet sententia. ar. in dicto cap. si duobus, nisi in dicto priuilegio esset clausula irritans sententias latis, quia tunc non teneret, secundum Richar. supra.

3. Exempta ecclesia, intelliguntur exempti, & monachi, vel canonici, vel conuersi, & perpetui oblati, non autem presbyteri, qui parochianorũ curam habet, quoad ea, que ad ipsam curam pertinent, nec parochiani.

4. Si eximantur canonici alicuius ecclesie, non propter hoc clerici sunt exempti, sed bene contra. cap. per exemptionem. de priuile. lib. 6. nec propter hoc ipsa ecclesia excepta est, vt ibi. Ex hoc habes, quod nomine canoniorum, non veniunt clerici, sed bene conuersi.

5. Per monasterium exemptum, intelligitur etiam cõuentorium, domus monasterij, orti, prata, arca, que sunt iuxta monasterij, seu ecclesiam. ar. c. necessarium. 2. qua. 1. & cap. nulla.

Pend

6. Pendente lite priuilegij super eius validudine, vel cõessione, nõ debet quis priuari, vel interdicti vsu possessionis, secundum Pa. in c. v. lite pen. etiam quod possideat cõtra ius commune nõ est turbandus, secundum Ge. in c. cum personæ de priuile. lib. 6. dummodo ad sit aliqua probatio etiam non sufficientis.

7. Exemptus litigans coram ordinario, & non allegans exemptionem, non propter hoc perdit causam, secundum Pa. in c. de sententia, & re. iur. nec tenet sententia, nec taciturnitas obstat, quia etiâ si voluisset, poterat in eum non consentire, vel in iudicem. c. cum tempore. de abi.

8. Exemptus non potest renouare exemptionis, quia tangitur nedum fauor exempti, sed etiâ superioris, qui cum exemptis, secundum Pa. in d. e. cum tempore. Intellige de priuilegio iuris communis, quia priuilegio speciali potest quis renouare, secundum Alb. in l. si quis in distribuendo. C. de epif. & cle. maxime quando ipse impetravit, non autẽ quãdo superior motu proprio exempti, in quo locum habet prima opinio. Si. in ver. exemptum. s. to. dicit, quod nõ potest simpliciter, licet in aliquo casu, quia exemptio fit gratia exempti, & exemptionis. Dic ergo, quod quãdo est solum in præiudicium exempti, potest, non autem si fit etiam in præiudicium superioris. Vide Pa. in c. significasti. de foro competi. & Sil. ver. absolutio. s. 2. m. 1.

9. Exemptus nõ potest absolui ab excommunicatione, episcopo reseruata in canone, ab episcopo, secundum Ioan. And. in regula, scienti. & Pa. in d. e. significasti, quia non est sui iurisdictionis, &

sine licentia Papæ, non potest se ei submittere, & ratione supradicta. Nec obstat. cap. legitur. de sent. ex. quia ibi loquitur de nõ exemptis, quos antea non potest absolvere propter capit. cum illorum. de sent. ex. com. Si enim de exemptis intellexerit, dixisset sicut dixit in cle. ex. de sent. ex. Et hoc verum, licet Fel. cons. 1. & Io. de Lig. oppositum teneant, sequentes iura antiqua. Ista autem sequuntur noua.

10. Exempti, oratoria, vel capellæ, in locis non exemptis non possunt edificare, nec in sic constructis celebrare, vel celebrari facere, sine licentia diocesani loci, in c. autoritate. de priuile. in 6. nisi habeant à Papa, vel in oratorijs priuatis hoc faciant, secundum gloss. ibi. Vide bened. c. auctoritate. cum licentia tamen episcopi, vel eius, qui illius loci curam habet, possunt celebrare.

11. Si Papa dedit priuilegium alicui monasterio, quod nõ teneatur soluere decimas quascunq; etiam si in literis eius diceretur, quod tam exempti, quam non exempti soluant, nisi de hoc indulto fiat specialis mentio de verbo ad verbum, & deinde Papa concedit legatum, vt possit decimas exgere tam ab exemptis, quam à non exemptis, nõ obstantibus priuilegijs quibuscunq; etiam si talia essent. de quibus specialis mentio fieri deberet de verbo ad verbum, quod voluit in istis literis profertis haberi, & expressis, constat per has literas priuilegium reuocari, quia factis apparent de intentione Papæ volentis reuocare. Altert dicens, Pa. p. potestas minueretur, quia cũ omnium memoriam habere non possit, omnia reuocare non possit, quod

fer, quod est dicere absurdum, secundum Fede. in consi. 46. licet aliis contrarium tenuisset, vt dicit Pa. in capit. cum instantia. de censu. Valet etiam hoc pro vltima voluntate cognoscenda testatoris, vt not. Car. in clem. a. de sepul. vt si testator dicit, non obstante quocunque alio testamento, etiam si in eo sint verba derogatoria, talis expressio dicitur specialis, & sufficit ad reuocandum, secundum Card. vbi supra.

EXEQUIAE.

EXequiae mortuorum pompaticae, potius sunt solatia viuorum, quam subleuatio mortuorum, secundum Thom. 4. sent. en. dist. in q. 45. quaestio. 2. a. 3. & in capitulo animae. 13. quaestione secunda.

2 An statuentes circa exequias mortuorum, vt quod non deferantur nisi tot cruces, dentur tot candleae, & tanti ponderis, vocentur tantum tot clerici, & huiusmodi, incurant excommunicationem laicam contra statuentes contra libertatem ecclesiasticam, propter cap. fin. de re. eccles. non alien. Respondeo, quod variaz sunt doct. sententiae. Caiet. in ver. excommunicatione. contra offendentes ecclesiasticam libertatem, dicit, quod aliqua sunt, quae ex sua natura sunt contra ecclesiasticam libertatem, siue quis intendat ire contra libertatem huiusmodi, siue non, vt statueret quod non soluantur decem clerici, vel elemosynae, vel statueret quod soluantur gabelas, & huiusmodi, & sic statueret est prohibium. Aliqua ex se non sunt contra libertatem huiusmodi, sed per accidens, & statueret de huiusmodi non est prohibium. Et quia sumptuosa sepul-

chra, multitudo luminariu, cruce, varietas religionum, & huiusmodi, per se ad pompam temporalem, pertinent, & quantum per accidens, vel ex intentione videantur esse contra libertatem ecclesiae, ideo moderari haec ad publicam potestatem pertinet, non sunt tales statuentes excommunicati, si quantum ista moderatio clericis sit nocua, & subtractiua elemosynarum, & diminutiua cultus diuini. Pa. vero in dicto capitulo. fina. dicit, quod circa concernentia cultum diuinum, & refrigerium animae defuncti, non valent statuta laicorum, quia illa proprie annexa sunt iuri spirituali, & ita generaliter intelligitur text. d. capitulo. fin. & specificando valent de pannis nigris passim non vendis, quia de mortuis non est multum dolendum, & Ant. quoque confertus siculus in suo reposito, sic dicit. Statutum non possunt facere laici super mortuariis, quia illa annexa sunt iuri spirituali. Nam de annexis idem est iudicium. cap. quanto. de iudic. Neque circa contingentia cultum diuinum, vel refrigerium animae defuncti statutum valet laicorum. Facit capitulo. quam prosperum. 13. quaestione secunda. Circa concernentia pompas, & c. valet. Ioann. de Imol. in dicto cap. si idem sentit, & dominus Pet. de monte ibi dicens, quod non valeat statutum ciuitatis disponens, quod circa funus non debeant portari nisi tot luminaria, seu dupleria, vel debeant indui de nigro nisi tot, vel non debeant inuitari nisi tot clerici. haec ille. Hoc videtur tenere Per. de Pa. & Thom. 4. sentent. d. 18. quaestio. 3. a. vbi dicit, videtur esse contra ecclesiasti-

eam libertatem, quod rustici statuerunt, quod nullus offerat nisi in magnis festis, aut nisi tantum, aut quod super mortuum non sit nisi talis pannus, vel tot cerei, & huiusmodi, quia liberae ecclesiae est habere liberas oblationes. haec ille. In reposito d. Pet. de Monte, episcopi Brixi in verbo, statutum, sic refert. An valeat statutum laicorum, quod pro exequiis mortuorum non expendatur nisi tantum, dico quod non, per d. capitulo. fin. & per hunc text. magister Ioan. de Tab. fecit Brixi reuocari quoddam statutum simile. Idem tenet Fel. in ca. ecclesia sanctae Mariae. de consi. & Ludo. Roma. Concludo ergo ex dictis. Primo, statuta laicorum circa illa quae immediate, & solum dantur pro elemosyna, vel in refrigerium animae defuncti, vt quod non detur clericis nisi tanta pecunia, vel nisi in magnis festis offeratur, vel nisi tantum, est contra ecclesiasticam libertatem expresse. Secundò, statutum circa ea, quae tantum ad pompam, vel ad solatium viuorum sunt, vt quod filij tantum de nigro vestiantur, quod non portentur insignia, & huiusmodi, ex quibus neque ecclesia, neque pauperes aliquid emolumentum recipiunt, valent, nec est contra ecclesiasticam libertatem, secundum Pa. & alios supra. Tertiò, statutum circa ea, quae concernunt vtrang, scilicet pompas, & refrigerium animae defuncti, vt quod non portentur nisi tot cruces, vocentur tot clerici, induantur tot pauperes, & huiusmodi. nam in his est mundialis pompa, & refrigerium animae, quia sunt plures elemosynae ex his, quae remanent apud clericos,

sunt plures orationes, ex quibus omnibus anima defuncti inuatur. non videtur valere, tum quia est de annexis iuri spirituali, tum quia indirectè saltem fit contra libertatem ecclesiasticam, secundum Fel. in d. c. nouerit, & consequenter incurritur excommunicatione, per d. capitulo. fin. de immu. ecclesie. in 6. tum quia plures doct. tenent hoc, & sic ad hanc partem paratum veriorum, & certiorum declino. Caueant igitur taliter statuentes.

EXHAEREDATIO.

Exhereditatio importat exclusionem ab hereditate. Insti. de exhere. li. per totum. Et tunc non habet locum, nisi pater habeat iustam causam, quam debet in testamento scribere. C. de inoffi. test. authen. sed hodie. Causa pro quibus quis potest exheredari, communiter 13. ponuntur: authen. vt cum. de appel. cog. 5. causas. Prima, si filius manus in parentes intulit, in ca. quitauallis. in glossa de iureiur. Secunda, pro graui iniuria contra eosdem facta. Tertia, si eos criminaliter accusauit, dummodo causa non sit contra principem, vel rempu. Quarta, si cum maleficus conuersionem habet. Quinta, si maleficus efficitur. Sexta, si parum vite infidiatur. Septima, si cum concubina patris, vel eius nouer ea carnaliter se immiscuit. Osta uia, si pro persona patris, vel debito eius incarcerationi, prout potest, fide iubere noluerit, & hoc solum de maleficus intelligitur. Nona, si prohibuit eos testari. Decima, si contra parentum voluntate inter barenos os, & nimis perseuerauerit, cum pater illius professionis non fuerit. Vndecima, si filia luxuriosam vi-

tam duxerit, parentibus volentibus cum nuptiis dare, & dotare pro posse, nec neglexerint hoc facere vique ad annum 25. Duodecima, si parentibus furiosis debet an non exhibuerint curam, quod etiam intelligitur de quolibet succedente ab intestato, & herede instituto. Tertiadecima, si parentes e carceribus liberare potens neglexerit. Item potest addi, si vltimam voluntatem noluerit executioni dare, vt in auth. amplius. C. de fideic. Item si filius est hereticus, cum pater sit catholicus, in d. s. causus, & secundum Fely. in ca. Rodulphus. de rescript. colum. 3. in principio. Si tamen pater exharedauit filium ex iusta causa, & postmodum recedidit se cum illo, videtur talis exharedatio adempta, secundum Barto. in l. si quis ita. ff. de ad. leg.

2 Filii corrccti denegata alimenta remittuntur, & proficiens aliquam religionem restituitur, secundum Fely. in capi. pastoralis. de rescript. circa principi. dicit quod in aliis causis similibus & grauioribus, idem intelligitur, secundum Alex. consilio 243. quauis non sint postea, nisi 14. vel 15. cause exharedationis.

4 Si filius penitentiam agat de iniuriis factis patri, non propter hoc pater perdit auctoritatem exharedandi filium, secundum Fely. in d. Rodulphus.

5 Si filius sit furiosus, & nepos sani tenus, pater potest filium exharedare, dummodo nepotem instituat. ff. de ca. furio. l. penult.

6 Potest filius patrem exharedare in certis casibus, vt dicit auth. cum. de appell. cog. Primo, si pater filium accusauit, de crimine, excepto crimine laesae ma-

iestatis, si vitæ filij fuerit infiducia, si vxori, vel concubina illius se immiscuerit, si testari in quo poterat, prohibuit, si cum esset furiosus, curam eius non habuit, si de captiuitate Saracenorū non redemit, & si intestatus moriatur, non succedet pater, sed ecclesia, & bona illius pro captiuitate redemptionem dabuntur. Omnes tamen istæ causæ tolluntur per religionis ingressum.

7 In illis casibus, in quibus quis potest exharedari, possunt et eisdem alimenta negari, supra, Alimentum, §. 8. limita tamen nisi agat penitentiam, pro quo facit glof. & tex. in l. si. C. de epi. & cle. Et in c. non liceat. 19. q. 3. dicitur quod per religionis ingressum omnis ingratitude purgatur. Si filius fornicetur, & pœnitat, pater non tantum tenetur alere, vt dictum est, sed etiam dotare, secundum Pa. cap. ex literarum. de eo qui du. in mat. quam pol. quia caui da dotis non minus est fauorabilis, quam alimētorum, vt no. Cy. in l. non omni. C. de admini. tut. Et Barto. in autentica, complexa. C. de ince. & inutil. nupt.

8 Nō licet filios exharedare pro ecclesia faciendā, in ea, quicunque. 17. quest. 2.

9 In tribus casibus frater a fratre potest exharedari, videlicet si vitæ alterius fratris fuerit infidatus. Si de crimine in scriptis contra eū. Si eum in bonis notabiliter laesit. & etiam locū habet, si frater ab intestato moriatur, autem. de nupt. §. ingratus. diem. quia frater non succedet, intellige si frater ignorauit fratris ingratitude, secus videtur si sciuit, in l. fina. C. de reuodona. Nec requiritur, quod frater alleget causam exharedationis. Si

nis. Similiter vir vxorē, & contra, possunt exharedare alterum coniugem, vt in d. s. causus. Mater verō meretrici, filiam meretricem exharedare non poterit, secundum Barto. in l. 3. §. iulia. ff. de testa.

EXPENSÆ ET

1 Expensæ debent fieri secundum proportionem rerū, personarum, & temporum, & tunc sunt virtuosæ. aliter ad vitium declinant avaritiæ, secundum Thio. secundum secundam. quest. 135. an. Qui aliquem iniuste verberauit, tenetur ad omnes expensas, quas procuratorie facit, & etiam de damno, quod ex hoc patitur. Vide glo. in c. si quis membrorum. 23. q. 5. & de iur. iur. cap. 1. & ff. de his qui deie. vel efful. l. vltima.

2 In æstimadis facultatibus, expensarum ratio est habenda, vt not. glof. in ca. quantum de vit. & hoc. c. leuita vt illi fructus æstimadi sunt, qui deductis expensis remanent, vt in l. prima. C. de fruct. & lit. ex.

3 Expensas factas in re aliena, possessor male fidei de rigore iuris habere non potest, nisi tantum necessarias, vt quas facit gratia colligendorum fructus, congregandorum, conferuandorum, & huiusmodi. ff. de peti. i. heredita. l. 6. §. a patre. §. fructus. Alias expensas si quas fecit, perdit. lex argenteo. ff. de condit. turri. Vitales verō voluntarias poterit portare, si sine laesione status prioris id potest fieri. l. domum. C. de rei vendit. Expensas autem quas fecit conferuando rem, vt paciscendo equum, curando animal morbosum, in conscientia poterit habere, secundum Monal. de v. iura. Item qui fecit aliquod melioramentum, propter quod

res vitiosæ est domino, quam prius, ad arbitrium boni viri in conscientia potest petere expensas, & dominus verus tenetur satisfacere, quia hoc ad iustitiam pertinet. Si fuit possessor bonæ fidei, poterit omnes expensas, quas facit, tollere, si sine laesione rei potest fieri. l. iulia. §. ius. l. 3. ff. de rei vindicatione. Si non possunt tolli, dominus fundi soluet. l. fundo. ff. de rei vendi. Idem erit quando fecit vitiose negotium proximi. ff. de neg. ge. per totum.

4 Expensæ non veniunt nomine damnorum, vel interesse, & ideo qui remittit vnum, non remittit aliud. cap. in vestra. de iniur. & dam.

5 Expensæ dicuntur necessariae, quando si non fuissent factæ, vel res ex toto perijisset, circa quantam factæ sunt, vel in deterius deuenissent. Voluntariæ verō sunt, quæ rem tantum ordinant, sed fructum nō augent. l. impensas. ff. de verbo. sign. & hoc potest tolli, si sunt separata, vt pistoria in tela, secus si in muro sit facta, quia rei status laedetur.

EXPOSITIO.

1 In expositione legis siue canonice, siue ciuilis, siue consuetudinis, seruanda est mens, siue intentio legislatoris. c. intelligentia. de verbo. sig. quia verba deseruiunt intentioni, & non contraria. c. is. antem. 22. q. 2. quæ si non est nota ex verbis, debet sumi ex causa, persona, loco, & tempore. vt in c. sciendum. 29. d. Nec quis præcepit esse debet, quando verba clara non sunt ad iudicandum.

2 Quando lex est dubia, vel contrarie opinionēs, & dubium est omnino notum, standum est cōsuetudini loci, si de ea constat, est

enim in hoc casu optima legum interpretatio in c. dilectus de con. fue. Si verò non constat de consuetudine, & verba sunt clara, non debemus recedere à significatione verborum, nisi absurditatem continerent, vt in capit. si de ver. sig. Si verò non sunt clara, & eorum intellectus est multiplex, benignior sensus est sequendus. capit. fin. de translationibus. Quòd si non appareat via benignior, de similibus ad similia procedendum est, vt in capitulo. translatio de cons. Sed si non est dare simile, & iudex nescit quid faciat, ad principem recurrendum est, quia eius est interpretari, cuius est legem condere, vt in c. inter alia. de sent. ex commu. Si autem dubium est in opinionibus doctorum, iudex non debet recedere à communi opinione si datur, nisi possit talis opinio communis conuincit euidenter, vel probabilibus rationibus. Quòd si non est dari communis opinio, tunc iudices secudum quod vult, dummodo non agat contra conscientiam, propter c. cum aeterni. de re iudi. lib. 6. Vide tamen Pa. in c. primo, circa si. de consi. per hoc enim habes quando iudex secundum sententiam suam iudicare possit. Et quod agendum, ubi opinionum varietas est.

EXPOSITI.

Expositi dicuntur infantes, serui, liberi, & languidi, si sine cura dimittrantur, vel alimenta eis à parentibus, patronis, vel dominis negentur. in cap. vnico. de infan. expositi, vt solent alii qui relegati pietatis affectu, pueros ante ecclesiam ianuam relinquere, cum tanto periculo.

2 Expositi filii à patre, vel ab alio patre sciente, & ratum ha-

AESTIMATIO.

bente, coispo à patria potestate liberantur. Idem dic de seruis, & liberis erga dominos, quoniam à potestate dominica liberantur, & de languidis. Si verò eo ignorante, vel iniuito hoc fiat, poterit expositum repetere solutus expensis, & cetera. in d. capi. vnico. & c. si. 37. d.

3 Exponentes taliter filios, vel alios prædictos, etiam ex necessitate, vt quia alere non possunt, non excusantur à mortali, quia quantum in ipsis est occidunt, nisi filii modo exponerent, quòd de morte periculum esse non potest. Potius debent tales ad hospitale mittere. C. de ca. tol. l. vnica, vel pro eis mendicare. Colligens taliter expositum, in conscientia si non intendebat donare, potest expensas repetere, ad quas non tenebatur.

AESTIMATIO.

Aestimatio rei fieri debet tempore contractus. c. cum dilecti. de vendi. & empt. & debet fieri secudum redditus, quos res aestimata affert, & debet tantum valere, quantum valet id, quod in 20. annis producit. authentici. de non alie. si. quia vero Leonis. Si autem sit res, quæ ecclesie debetur, in 35. annis computantur. authentici. de eccle. titu. si. si annuale. Quòd si res infructuosa sit, aestimata est secundum quod communiter appreciatur. Hodie enim communiter hoc locum habet in omnibus rebus, quare tantum valet, quantum vendi potest. si. ad Trebellia. l. 1. si. si hæres. Vide aliquid in ver. Emptio. §. 1. & 2.

2 Aestimatio rei in duobus casibus facit venditionem. Primo, cum eo animo fit, vt ipsa præbetur, non autem si fiat vt sciatur, quia

FACTVM. FALSARIVS. 325

quantum sit deteriorata. C. de iure dotium. l. si inter viri. & hoc cognoscitur, quando res aestimata traditur certo tempore finito restituenda. Secundus casus est, quòd res datur aestimata in contractu, de cuius natura est, vt do minium transferatur. ff. de iure dotium. l. quotiens. vt si mulier rem aestimata dedit viro suo, censetur vir emisit, secus quòd natura contractus repugnat venditioni. in l. seruis. ff. famil. erciscund. vt cum A. & B. hæres, faciunt aestimationem de hæreditate, tunc aestimatio, venditionem non efficit.

FACTVM.

Factum legitime, etiam quòd superueniat calus, quo existente non potuisset fieri, non est retractandum, vt si contractus matrimonio, & perfecto, superueniat affinitas, non propter hoc dissoluitur, secundum quod in cap. discretione. de eo qui cogn. consanguineam, dicitur. sed quòd factum est tantum inchoatum, & non perfectum, tunc retractandum esset, vt si sponsalibus superueniat affinitas.

2 Factum illegitime, dicitur non factum, in capitulo, veniens de presby. non bapti. sicut inutile, & nullum, paria sunt. capit. inter corporalia. de transla. prælat. & plus est factum, quam verbo tantum consentire. glo. in cap. in causis de ecclio.

3 Id dicitur debere fieri, si comode, & honeste fieri potest, & quod honeste fieri non potest, dicitur non posse. leg. nepos Proculo. ff. de verbo. signi. Quoniam homo totum suum posse Deo debet: de necessitate tamen ab eo non exigitur, vt totum quòd possit faciat, quia hoc secundum præ-

sentis vite statum ei est impossibile, secundum Tho. 4. senten. d. 15. Non enim legislator totum de facto exigit.

FALSARIVS.

Falsarius est, qui crimine falsi tenetur, vel qui falsariorum crimen admittit. capit. ad falsariorum, de crimi. falsi. Et ad hoc, quòd quis possit puniri de crimine falsi, oportet quòd ad finem hæc tria, videlicet mutatio veritatis, dolus, & iactura, secundum Hostien. nec in iactura, quæ si dem non facit, committitur crimen falsi. Vide Pa. in capitulo. quanto. de iureiurando.

2 Falsificantes literas apostolicas, quomodo sunt excommunicati, supra, Excommunicatio 12. Falsarius dicitur, qui absentium nomina in instrumeto ponit, vel furtiue sigillum surripit, secundum Pa. in d. c. quanto. & c. ea. de his quæ fi. à prælat. Et falsitas non solum committitur dicendo falsum, sed etiam tacendo verum, secundum Bart. in authent. presbyter. C. de sac. san. eccle.

4 Aperiens alterius literas, vt legat, debet puniri tanquam falsarius, secundum glo. in c. cum olim. el. 2. de offic. deleg. Inno. tenet, quod talis minus peccat, quam si falsificasset sigillum apponendo adulterinum, tamen falsarius est. Vide Pa. in d. c. cum olim. Concludo tamè, quòd talis aperiens alterius literas non sibi miscus, vt legato, mortaliter agit. Nisi quòd est superior, vel sub ratihabitione facit, vel inaduerterent sine malitia, vel quando non sunt alicuius importantia, cum talis sit puniendus tanquam falsarius, vel crimine stellationis. Dicit tamen Arc. flo. quòd si essent literæ alicuius, manifestè

adversarij eius, & aperirer, dubitans de aliquo gravi malo cōtra se, non peccaret mortaliter. infra, l. iter. §. i. Hoc enim non esset contra charitatē, plus enim tenetur quis sibi quam alteri.

5 Apejens literas, & ostendens adversario mittentis, potest puniri, vt falsarius. argu. in l. i. §. is qui. ff. ad leg. Cor. de fal. Qui deposita instrumenta ostendit adversario (vt solent facere mali notarii, & procuratores) incidit in crimen, vt ibi. in d. l. r.

6 Aperiens literas Pape non est excommunicatus, cum non reperiatur, quia talis neq; vitiat radendo, neque apponendo sigillum adulterinum, de quibus iura allegata loquuntur, ideo quia sumus in pōnis, non debet extensio fieri.

7 Aperiens testamentum clausum, punitur pōna falsi, secundum Pan. in d. e. cum olim. quōd est speciale in testamento, licet non ostendat, quōd in aliis non est sic, vt in d. e. olim.

8 Comburens, lacerans, vel occultans scripturas publicas, vel priuatas, quę ad alium spectant, ita quōd nō amplius appareant, punitur crimine falsi, & falsarius est. Barto. in l. Paulus. ff. de falsis, & vltra pōnam, ad restitutionē totius interesse tenetur in l. qui Tabulas. ff. de furt. quia sufficienter damni causam proximo intulit.

9 Falsificans monetam est falsarius, & mortaliter peccat, secundum Ioā. de Imo. in c. quanto. de iureiuran. & per tex. ibi. & tenetur satisfacere personę, vel communitati, vel populo damnificatis. Idem de eo, qui monetā falsam recipit, & postmodum scienter eam expendit, tenetur restituere,

tuere, &c. Si verō expendit monetam plumbeam, vel stannoeam, debet puniri pōna. l. Cor. de fal. que est deportacionis, & omniū bonorum publicacionis, &c. De pōnis falsificantiū monetas, vide Pan. in d. e. quanto. Hęc enim non pertinent ad cōfessorem. At quomodo falsificetur, & quanti ponderis debeat esse, nō est presentis consideracionis. Vide tamen Panor. in d. e. quanto. Tab. ibi. §. 7.

10 Radentes, vel tendentes monetās etiam subtilitē, sunt falsarii, & tenentur de damno, secundum Pa. in d. e. quanto. in glo.

11 Falsificans mensuras, vel pondera, vltra mortale peccatum, tenetur restituere damnū, c. 2. de emp. & ven. idem dic de venite falsis scienter, & puniuntur in c. 2. de emp. & vendi. §. l. Cornelia. ff. de fal.

12 Instrumenta cōfecta per notarium falsarium, post eius condemnationem commissam in officio Tabellionarius, non valent, secus ante condemnationem, etiam quōd esset falsus, sed non condemnandus, vel condemnandus, sed non in tali officio, secundum Pa. in c. fraternitatis. de hęc. & Bart. in l. i. ff. ad l. l. ul. repe. Quomodo autē instrumentum factum a notario reperetur falsum, vel nō, vide Pa. vbi. & an per abstractionē vit. eatur instrumentum, vide glo. in d. c. fraternitatis. & Pa. ibi. non enim multū facit ad cōfessorem. Quid debeat facere notarius, quando in margine instrumenti oportet aliquid scribere, vide Tab. ver. falsarius. §. 13. Arē. §. is itaque. §. q. r.

F A M A.

1 Ama à Bar. sic diffinitur, est cōmūnis opinio voce manifestata,

facta, ex suspitione proueniens. Intellige, probabilis, quia si non esset probabilis, sed certa, aut visa a populo, non esset fama, sed notorium, & manifestum. Nota quōd nisi sit locutio, non est fama, quia dicitur à fando, vnde ad famam quatuor requiruntur. Primō, quōd fit cōmūnis opinio. Secundō, quōd fit ex suspitione probabilis. Tertiō, quōd voce manifestetur. Quarto, sit ab omnibus, vel maiori parte. Ideo dicta paucorum nō infamant, secundum Panor. in c. tua. de spon. quāuis caulent rurem, qui in hoc differt à fama.

2 Ad probādam famam duos testes sufficiunt. ff. de testi. lege. tertia. quāuis admittitur probatio in cōtrarium, quōd si fuerit clarior, officusur effectus prima. Infamia autem est lætę dignitatis qualitas, vita, moribusque reprobata, per argumentum à contrario.

3 Quia fama non est necessaria propter nos, sed propter alios, ideo eam appetere propter se, pertinet ad inanem gloriam, sed propter alios, ad charitatē pertinet. Ex Sanct. Thome. secunda secundę. quęst. 73. artic. 2. ne scandalizentur, & peccandi occasio nem fumant.

4 Quando quis est inter tales, qui parati sunt prosequi diffamationem, & ex nō defensione fama, debet sequi magnum detrimentum, si non defendit famam suam cum positō bono modo, videtur mortaliter peccare, & sic videtur loqui. c. non sunt audien di. ii. quęstio. 2. & c. iuhemus. de cō. d. r. Si autem sumus inter tales, qui nō sunt parati sequi diffamationem, sed tantum reprehendere, sufficiat nobis cōscien-

tia nostra. Et sic intellige c. quod quilibet homini. ii. quęst. 3. Debet quiescere curare de bona fama, ne alij de eo scandalizentur, aliter peccat, maximē quando sunt tales persone, quib; ex officio spectat prouidere salutū animarum, vt sunt prelati, infra, vindictio per tertium. Vide aliquid in ver. scandalum. §. quinto, & sexto. Quomodo debeat restitui fama, infra, restitutio. §. 4. Quōd autem aliquod est certum, vel visum à populo, nō est de eo fama, sed in manifestum, & notorium dicitur, vt si quis publicę teneat mensam ad vltam.

FAMILIA.

1 Paterfamilias tenetur administrare necessaria ad vitam, & ad disciplinam, tam verbo, quam exemplo morum, & nota. §. necesse. 47. dist. aliter mortaliter peccat, nisi aliqua circumstantia exueat, vt necessitas, & huismodi, & sic intellige cap. duode. 21. quęstio. 4. & eo modo tenetur ad disciplinam morum, sicut ad educationē corporalium, & non seruans, est infidelis, vt dicitur 1. Tim. 5. Qui curam suorum, & maximē domesticorum non habet, fidem negauit, & cetera, non solum de filiis intelligitur, sed etiam de aliis, vt de vxore, & seruis.

2 Paterfamilias nō tenetur de expensis magnis famuli infirmatis, quem salario cōduxit, secundum Bart. l. si cum dote. §. su autem. ff. solu. matri. Si autem esset in extrema necessitate, teneretur ei, non vt famulo, sed vt pauperi ad precepto charitatis. Quō autem ad salariū non tenetur secundum Ioā. And. Pan. & committere dōt. in c. d. cle. agro. quia casus contingens in perso-

na que locauit operas suas, liberat conductorem a prestatione mercedis. l. si vno. §. ite cum quidam. ff. locati. Quod tamen limitat Panor. vbi supra. quando salarium debetur tantum ratione personæ, & non ratione aliorum, vt si iudex, cui debetur salarii, non tantum pro se, sed etiam ratione familiaris, quim tenet, etiam quod infirmus, debet habere salarium. l. pecunia. in prin. ff. de conditio. ob cau. Si autem esset consuetudo vt etiam infirmanti famulo daretur salarium, seruanda est, secundum Saly. in l. licet. C. loca.

3 Si promissit famulus seruire vno anno, & pro parte fuit infirmus, non tenetur transacto anno supplere tempus, secundum glo. in cap. si propter. de rescip. lib. 6. ff. de statulib. l. cum hæres. §. Stichus.

4 Titius promissit stare per annum cum sorte, & stetit tantum per sex menses, non poterit habere medietatē salarii, si in hęc menses stetit, secundum Bar. in l. diuortio. §. quod in anno. ff. soluto matrimonio. sed habebit ad arbitrium boni viri facta bona computatione, ergo si stetit in æstate tantum, habebit plus medietatis salarii ad arbitrium, &c. argumentum a contrario.

5 Paternitas non valens verbo, nec verbere corrigere famulos, si expulsio, vel necessarios negatio eis ad correctione proficeret, debet illis vti. ar. eorum que no. in cap. non omnis. §. questio. §. Secus si propter humumodi licentis peccaret, non tenetur expellere, sed faciat quod potest, quia excusatur. c. quantum licet. 47. distin. & cap. sequenti. Ad plus enim non tenetur quam

sciat, & possit.

6 Famulus requisitus per obedientiam superiorem vt reuelet delictum domini sui, non tenetur, si criminaliter proceditur. c. lege Iulia. cl. 2. 4. q. 4. Secus si civiliter procedatur, dummodo ex hoc, nullum malum sibi imminet, quia nullus tenetur, cum suo malo bonum temporale proximi procurare. Aliter in denunciatione hæreticorum, vbi de bono spirituali agitur.

7 Jurare familiaris crudelis, facit iurare familiam de veritate dicenda, non est ei parendum, secundum Dur. & illicitum fuit iuramentum. Si verò est manifestum, & probabiliter creditur, & non nisi rationabiliter procedat, tunc, si potest probare, tenetur dicere veritatem, vt verò non potest probare, non debet reuelare, nisi ei qui potest prodesse, & non obesse, & si alio modo iurauit, iuramentum non tenet. ar. c. qui quis. 23. quæst. 4. supra. Correctio. §. 7. & 8.

8 Si quis conuenit cum aliquo paternitatis coquere panes, vel lauare pannos, &c. pro tota familia determinata, vt puta pro 40. personis. aucta familia, vel diminuta, tenetur augere premium, vel diminueri. Si verò numerus erat indeterminatus, vt sunt conuentus fratrum, qui aliquando sunt plures, aliquando pauciores, non augetur, neq. minuetur salarii, licet plures, vel pauciores sint. Facit. c. quanto. de cens. & P. l. ibi. Si tamen nimis grauaretur, pro iudicis officium sibi prouidebitur, sed in conscientia non tenetur prouidere reque multitudini, & econuerso, neque conuentus tantum soluere, si notabiliter minuat

quia

quia contrariorum eadem est disciplina.

9 Si famulus non conuenit cum domino de salario, & erat conuetus locare operas suas, & dominus conducere famulos salario, dominus soluet vsq. ad summam salarii, quo alium fuisset conducturus. ar. l. si non fortem. §. libertus. ff. de conditio. sed si conductus fuit pro mercede ad domini arbitrium, sic iudicio boni viri taxabitur, vt not. Ar. in c. sunt nonnulli. q. 1.

10 Domino nolente famulo debitam mercedem soluere, si famulus occulte surripit tantum quantum debet habere, secundum Ric. in 4. sent. d. 15. licet peccet in modo accipiendi, tamen non tenetur ad restitutionem. Ego autem dico, quod quando alio modo commode non potest habere, si secretè sine scandalo, & periculo potest accipere, non peccat, quia non alienum, sed suum accipit, debet tamen si potest agere prout iustitia exigit, si non potest, est excusatus. Ab humumodi tamen acceptioibus abstinendum est, propter scandala, que solent oriri ex his, & homo non seruat sic semper iustitiam æqualitatem.

FAMILIARITAS.

1 Familiaritas cum mulieribus clericis est prohibita. de coha. cl. & mu. per totum, & c. interdixit. 32. d. tum propter periculum, tum propter scandalum.

2 Cum demonibus familiaritatem habere non licet, secundum Tho. secunda secunda. q. 90. a. 2. & 3. quia semper decipere conantur, vt dicit idem. 1. q. 89. a. 4.

3 Propter magnam familiaritatem iudex potest recusari, secundum Panor. in cap. infinuante.

de offi. deleg. Feli. & Hostien. familiares dicuntur consanguinei, colonus ascriptitius, mercenarius, filius in potestate, & breuiter habitantes in domo. d. cap. infinuante.

FAVOR.

FAutores hæreticorum, secundum Pe. de pa. in 4. sent. qui aliquando fauent eis facto, mirando alimoniam, vel humumodi. Vel verbo, vt dicitur, isti sunt boni viri, iniustum est eos persequi, &c. vel omissione, vt quando hi, qui potestare funguntur, omittunt eos capere, inquisitores mandante, vel non fauendo inquisitoris, & omnes tales, ipso facto sunt excusati, sicut hæretici, quando si licet ostendunt vitium suum per aliquem actum exteriorem, vel etiam si omittunt facere, que tenentur, secundum Archidi. in cap. quicumq. de hæretic. lib. 6. Item fauor est, qui ad requisitionem inquisitoris non reuelat, sed celat, & qui habet iuramentum reuelandi, & non reuelat. Item qui eos associat, visitant, prestant auxilium ad faciendum opere, vel verbo, fundentes preces pro eis ne puniantur, intelligit omnia supra dicta, quando scienter faciunt, & sunt omnes excommunicati, per cap. vt inquisitionis de hæreti. lib. 6. §. prohibemus. supra, Excommunicatio nona & decima. Vide Tabu. Excommunicatio. casu 4. §. 8. Fauere etiam criminosis familiaribus, sine culpa esse non potest, quod illis audacter peccandi praeferat occasio.

FOEMINA.

1 Foemina ingrediens religionem, potest tonsurari, nec obstat cap. vxoratus. de conuer. con. iu. quia consuetudo eam excusat.

Illud capit. non loquitur de rosa, quæ dicitur clericis, sed ea, quæ fit vique ad aures capitulis incidendo, & hoc prohibetur mulieribus volentibus in sceno remanere. capit. i. quæ muliergo. distin. De ingredientibus vero religionem, loquitur glossa clem. attendentes. de stat. re. & eas nititur salutare ob consuetudinem remanentes verò in sculo, si consulantur ex superstitione, vel alio malo fine, mortaliter peccant. per ca. quæcumque. d. jo. vbi dicitur anathema sit. secus quado faceret ex necessitate alia, vel leuitate, quia ca. quæcumque. intelligitur secundum Archid. ibi. quando ex superstitione facitur, vel alio fine malo, qui sit mortalis.

2. Fœminis prohibetur vti veste virili. in dicto cap. si qua mulier. & prohibetur non tanquam mortale de se, sed si hoc facit malo fine, qui fit peccatum mortale, vt scilicet licentius vacet libidini, & huiusmodi, tunc mortaliter peccat: & conuerso, si vir vestis muliebri utatur eodem modo. Etiam propter scandalum posset esse mortale, à quo quilibet cauere semper tenetur.

3. Fœminis prohibetur primo predicare. in capit. mulier. d. 32. & docere publice, i. quæuis mortalialis in suo capitulo possit exhortationem facere sedendo. Secundò, audire confessiones, & aliis benedicere. in capit. noua. de pœnitent. & re. Tertio, tangere vasa sacra, & sacras pulas. cap. sacratas. 23. d. quæuis Cat. dicat quod post primam lotionem possunt tangere, & repeti. re supracorporale. Quarto, incensum circa altare deferre. de consecratio. distin. prima. can.

vestimera. Quintò, accedere ad altare, & ministrare presbytero, vel intra cancellos stare. capit. de coh. cle. & mu. Sextò, exercere adum alienius ordinis. in dicto cap. noua. iudicis, seu magistratus officium gerere, nisi in casibus, de quibus glossa. in §. 135. q. tertia. i. Septimò, postulare, vel procurare, nisi in propria causa, vel suorum. in dicto §. 1. Octauò, testificari, vel trahi ad iudicium causa tendens testimonium contra eius voluntatem, in his quæ in iure non exprimuntur. Nonò, accusare, nisi in certis casibus, de quibus in dicto §. primo, & multa alia prohibentur fœminis propter sexus infirmitatem, & facilem peccandi occasionem, quæ etiam nec detradi pro aliquo debito, vel incarcerationi possunt.

FESTVM, SIVE
FERIÆ.

1. Festa secundum Ar. floren. 2. par. tit. 9. c. 7. dicuntur ferie, id est scilicet quod præstant vacationem ab his, quæ in foro iudiciali agi consueverunt.

2. Feriarum quedam sunt repentina, quædam temporanea, quædam solennes. Temporanea pro colligendis fructibus dantur terrarum, & citius, secundum diuersas regiones. in c. conquestus. de feri. & in his non potest esse processus iudicialis, nisi de partium consensu. in d. ca. conquestus. in si. Repentina dicuntur, quia repente inducuntur à solo principe, vt in l. homines. C. eo. tit. & hoc vel propter aliquam victoriam, vel aliud. Solennes sunt festa instituta ab ecclesia, vt in d. rap. conquestus. vnde si princeps, vel eiusdem mandant festari aliquam diem sub certa pœna, possunt pœnam

nam exigere, sed non ad peccatum obligare, quia ad eos non pertinet festa præcipere. Et his solennibus non sunt iudicia, etià de partium consensu, quia in honorem Dei facta sunt, secundum Pa. in c. si. de feri. quæ autem per arbitratorem fiunt de amicabilis compositione, possunt fieri in his feriis. b. e. feri. cap. 1. Talis enim pacis mediator est, nec feriale opus exercet.

3. In his etiam solennibus feriis, appellatio potest interponi, sed processio non potest fieri secundum Bar. in l. i. C. eo. tit. possunt etiam fieri omnia, quæ ad pacem pertinent, & pacta, & translationes. Facit c. i. de feri. Item quando res celeritatem exigat, semper potest fieri. ff. de danno infec. l. i. Item quando pietas suadet, vt quia causa est miserabilium personarum. in d. c. conquestus. Item punitiones, & questiones circa latrones semper possunt fieri. l. prouinciarum. C. eo. tit. Idem quando periculum animarum est in mora. can. præcipimus. tit. quest. Idem dicendum de inquisitionibus hæreticæ prauitatis: It' extra iudicialia, vbi cessat strepitus iudicij, maxime si periculum animæ imminet. Valent etiam instrumenta facta in talibus feriis, & actus voluntarie jurisdictionis, vt emancipare, contra tractus inire, iustitiam facere, se scribere, & huiusmodi, secundum Pa. in c. si. de fer. l. ex etiam po test absolueret, & iudex communicare, vbi causa cognitio non requiritur. in l. actus. C. eo. tit. & quæuis huiusmodi teneant, tamen facientes peccant, si ex auaritia faciunt, vel dimittant diuina, non autem si ex pietate, vel necessitate, quia sic non viola-

tur festum.

4. Festa introducta in honorem Dei, in quibus abstinendo est ab operibus ferilibus, ex dicto ca. conquestus, & multis aliis c. colliguntur, & sunt hæc, videlicet, Omnes dies dominicales, natiuitatis Christi, Circensis, Epiphaniæ, Resurrectionis, cū duobus diebus sequentibus immediatè, Ascensionis, Pentecostes cum duobus sequentibus diebus, Corporis Christi, quatuor Festa S. Mariæ, videlicet Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, & Natiuitatis, Natiuitatis Io. Baptistæ, duodecim apostolorum, quo ad festa principalia, & non quo ad secundaria vt est cathedra S. Petri, & lo. ante portam Latinam, & S. Stephani, & Laurentij martyri, omnium Sanctorum, inuentionis sanctæ Crucis: & hæc vbi obseruari consuetum est.

5. In festis S. Michaelis de mense Septembris, S. Marini, S. Siluestri, Innocentium, Dedicationis ecclesie, & in quibuscumque, aliis sollemnibus non consuetudini patrie conformare, quia quæuis prædicta sint præcepta, non videntur vbiq; obseruari. Hæc secundum Caie. adde etiam illa festa, quæ episcopos cum clero, & populo duxerit obseruanda, quia in illa diocesi debet obseruari, non autem quando Episcopus cum clero ordinat contradicente populo ex rationabili causa, secundum Pa. in d. c. conquestus. & de cons. d. 3. c. i.

6. Festa quæ in iure non præcipiuntur, tamen secundum communem consuetudinem vbiq; vel alibi seruantur, debet sub præcepto seruari, si intradit esse non ex deuotione tantum, sed de obligatione præcepti.

ceptoria, quod difficile est scire & consequenter de mortali iudicare, sicut ex consuetudine potest introduci, vt ea quæ sunt de præcepto, nõ sint de præcepto, vt patet de tribus diebus rogationũ, quæ præcipiuntur in dicto cap. conquestus, tamen non feruatur ex consuetudine, & eodem modo de septimana Sancta. Nam cõsuetudo legem efficit, & obligat etiam conscientia.

7 De festo S. Martini, & inuentiois S. Crucis, dicit Tab. quod sunt de præcepto propter cap. de consec. 3. & c. crucis. ibidem. quæ per consuetudinem non sunt reprobata, sed magis declarata, & huic standum videtur.

8 Circa principiu autẽ & finem festorum, patre consuetudo feruetur. Et licet cõmuniter festum de vespere ad vespere feruetur, tamen si ars aliqua, vt futoria, vel barbitonforia consueuit à media nocte in aliam mediam nocte celebrare festa, talis consuetudo, secundum Caiet. ibi. potest feruari. Concordare videtur Tabu. ibi. §. 15.

9 Peccatur in die festo tripliciter, vel omitendo diuina præcepta pro tunc, vel faciendõ opus feruile, vel committendõ aliquid de prohibitis fieri talibus diebus.

10 Circa primum, omitens missam in die festo de præcepto, & c. mortaliter peccat, si fine rationabili causa faciat, et per rationabilem causam intellige omne motiuum rationi contentanum, etiam quod non sit vrgẽs, dummodo non ad sit contemptus & quando est minus sufficiens, peccatur venialiter. Non enim formaliter agitur contra præceptum, vt si omitatur missa pro-

pter seruitium infirmorum, vel pro custodia domus, vel puero- rum, & huiusmodi, de quibus infra, ver. Missa. §. 29. 30. Et quia non solum corpore, sed etiam mente præsenes esse debemus missæ in festo, ideo si quis durante missa occupat se mente ad alia cogitanda, vt de mercantia, de venereis, & huiusmodi aduertent, & notabiliter, non satisficia missæ, similiter fabulando cõ aliis.

11 Dicere officium, vel aliam orationem, vel penitentiam, ad quæ quis tenetur ex præcepto, dum actualiter missa dicitur, non videtur satisfacere, quia sunt duæ obligationes requirentes mentis attentionem. Nam si vult attendere missæ, non potest officio attendere. Sed posito quod non possit audire, vt quando dicit secreta, an tunc possit quis dicere didum officium? Caieta. videtur dicere quod potest satisfacere vtrique obligationi, & quando non peccat mortaliter, sicut dum pulsatur organum in missa, quis potest dicere aliquid officium pro illo tempore. Hoc tamen non videtur simile, quia qui dixit psalmum vnum in officio dum pulsatur organum, non tenetur attendere tali pulsationi, sed potest se occupare in aliis, vsque ad tempus, quo dicitur est alius psalmus, & ideo magis teneo cum summa Sil. in ver. missa. in fine. vbi dicit, quod audiens missam, ad quam de præcepto tenetur, simul eodem tempore non potest dicere horas, & c. quia ibi sunt duæ obligationes, quarum quælibet attentionem, & deuotionem exteriorem requirit, argu. in cap. ex literis de proba. cum ibi not. in ver. vices duorum,

rum. Audire autem, vel non, aut si missa propria, vel de mortuis, vel in propria parochia, vel extra, non cadit sub præcepto. infra, Missa. §. 39.

12 Die festo nõ tenetur quis conteri, neque vitatio peccatorum hoc præcepto mandatur, sed solus exterior cultus præcipitur, ideo circumstantia festi, non est circumstantia aliorum peccatorum necessaria, secundum Caiet. ibi, nisi fierent in contemptum festi. tunc enim necessario, hæc circumstantia constitanda esset.

13 Secundo violatur per opus feruile corporale, & non mysticum, & dicitur feruile, quia ad hoc feruus deputatus habemus. Hæc enim opera impediunt applicationem hominis ad diuinam, & mortale peccatum inducunt talia opera facta in die festo. Horum autem operũ quædam sunt ex suo genere feruilia, propria feruis, vt mechanica, & c. arare, siuere, & c. quadam libera, vt arguere liberalium exercitia, vt sonare, legere, scribere, quædam sunt communia liberis, & feruis, vt itinerare, & c.

14 Prima sola opera feruilia prohibentur, reliqua licent, adeo vt etiam opera feruilia, quando transeunt in communia, sicut licita. Transeunt autem propter necessitatem corporis, vel animæ, quandoque proprii, vel alterius, vt seruitia infirmariorum, medicorum, aromatariorum, & huiusmodi, & propter damnum vitandum, vt quia timeant milites, vel tempestas, & huiusmodi, ideo oportet laborare, hoc enim tam feruus, quam liberis incumbit. Quantum verò ad tertium, quatuor ab ecclesia inueniuntur prohibita, quæ opera ser-

uilia non sunt, videlicet mercatum, placium, iudicium ad mortem, vel penam, iuramentum, nisi pro pace vel alia necessitate, vt in capitulo omnes de feri. De secundo, & tertio, supra dictum est, quod non solum prohibentur (nisi vrgente necessitate, vel pietate) sed etiam processus, & sententia annullantur, in dicto capitulo conquestus. ex Caiet. vbi supra.

15 Quo ad primum, videlicet mercatum, duo possunt intelligi. Primum, mundine, quæ bis, vel semel in anno sunt secundum diuersitatem terrarum, vel mercata, quæ semel, vel bis in hebdomada sunt. Secundõ, actum mercandi, scilicet emendi, vel vendendi. Si primo modo intelligendas mundinas, standum est consuetudini, per quam ius abrogatum est, cum prelati hoc sciunt, & tolerant. Si pro actũ accipias, in multis attendenda est consuetudo, quæ quasi vbiq; habet, vt ea quæ diem consumuntur ad minutum, vt panes, carnes, herbe, & huiusmodi, passim venduntur, & emuntur, & licitum est, nisi episcopus aliquid horũ prohibeat, vel repræhendat, ex Caieta. supra.

16 Quo autem ad placitum, excusantur iudices rurales ius dicentes rusticis secundum quasdam consuetudines suas, ne perant diurnum laborem eis necessariũ ad victum, cõ pietatis causa hoc fit. De hoc supra. §. 14.

17 De iuramento intelligitur iudiciale esse prohibitum, nisi pro pace, vt supra est dictum. §. 14. vt pro causa fidei, quæ erit diebus festis agi potest, & cõsequenter iuramentum præstari.

18 Ad cognoscendum peccatum more

mortale circa festa dantur quædam regula, quæ etiam feruunt in multis alijs. Prima est. Attendatur an quis habuerit voluntatem, seu intentionem violandi festum, quia tunc proindubio mortaliter egit. Si nõ habuit intentionem, nec etiam fuit tam negligens, vt non curauerit saltem implicitè de obseruatione festi, non peccat mortaliter, neque in omittendo, neque in committendo, quia nõ proprie contra præceptum facit. Et ex hac regula multos à mortali excusabis.

19. Secunda est, vt quantitatè consideres operis, parum enim pro nihilo reputatur. Ideo laborare parum, vt suere 20. puncta, & huiusmodi, non violat præceptum festi, & dimittere aliquid mille parum, vt est introitus, vel responsorium, vel simile. Imò dicit Caiet. ibi, quod recedentes comunicato sacerdotè, ante benedictionem, nõ peccant mortaliter, quia iam doctrina & sacrificij missæ sunt completa, & non est pars notabilis missæ, quâuis quilibet benedictionem expectare deberet.

20. Tertia regula est, vt considerentur causæ excusantes opera facta in die festo, quæ sunt sex. Primum, si opera sunt secundum se ordinata ad diuinum cultum, vt portare cruces, sonare cæpanas, si autem nõ sunt per se ordinata ad diuinum cultum, sed per accedens, vt colere terras, vel edificare domos ecclesie, ex hac causa nõ sunt licita, vt consuetudo Christianorum testatur, nisi hoc fiat licita propter paupertatem, & necessitatè alicuius ecclesie, de consensu episcopi, non tamen hoc consensu, secundum Caiet. ibi. Secundo, quando ex pietate sunt, vt exercere pro miserabilibus

judicialibus, sicut supra dictum est. Alia autem opera pietatis, vt sepelire mortuos, & committi tempore ferii possunt. Quæ vt erò nõ sunt per se opera pietatis, in tantum sunt licita, in quantum ad pietatem ordinantur, & necessitas exigat, vt dictum est. Tertio, ex necessitate sui ipsius, vel proximi, siue anime, siue corporis, siue reipsum, siue damni vitæ, de quibus supra §. 14. Hi omnes excusantur, si audita missa, & vitato scandalo, laborant. Quarto, ex cæcitate, quando coguntur à superioribus laborare, aliter eis graue malum, vel dannum, vel malum imminet propter quæ excusantur. Si tamen cogentur ad laborandum in vituperum, & iniuriam festi, vel Dei, non excusantur; quia potius quis moriturus, quam iniuriam Deo facere. Hoc enim est iure sacrilegium. Quinto, ex lucro transitorio, vt in cap. licet de se. siue sit pro capiendis piscibus, qui transeunt, siue pro alijs rebus repente occurrentibus, quæ alio tempore haberi non possent, dummodo pars lucri, ecclesie, & Christi pauperibus detur. vt in d. cap. licet dicitur. Intellige, quidò causa lucri sit, si autem fiat piscatio gratia recreandi, non requiritur licentia. Quòd autem de lucri parte fiat elemosyna, est consilium, non præceptum, vt dicit Tab. ibi. §. 45.

21. Sexto, ex hoc, quòd corporale opus, exercitum est actus spiritualis, nec est opus feruile, neque ab ecclesia prohibuit, vnde scribere ad descendendum, docendum, consulendum, vel significandum alteri, legere theologiam, philosophiam, & alia, quæ non sunt prohibita, concilia facere, electiones,

electiones, studere, disputare, & reliqua, quæ ita mētis opera sunt, vt non ad exteriorem materiam perficiendū sint, licita sunt in festo fieri. Ex hoc excusa pictores, qui vt addiscant figuras ab alijs tractas pingunt, & puellas, quæ recamatas faciunt vt addiscant, & qui designant in chartis, quæ postmodum volūt fabricare, vel phantasticantur de sciendis. Vellemus ex consuetudine generali, vel speciali populi Christiani in aliqua patria scita, tolerata, & non reprehensa à superioribus, vt supra dictum est, excusantur multi, vt coqui, tabernarij, nauitate, &c. quia consuetudo potest facere licitū de illicito, & contra quò ad tempus, secundum Caiet. ibi.

22. Quarta regula. Cauere ne iudices opus factum in festo licitum, vel illicitum, ex eo quòd sit, vel non sit mercenarij, quia multa opera possunt fieri in die festo ob aliquam causam de antè dictis, quòd si venale est, potest mercenarij fieri, nec propter hoc reddatur feruile, vt diffusè declarat Caiet. secunda secunda. quæstio. 122.

23. Quinta regula. Licet ad erigendum mortale sufficiat audire missam, & canere à feruili opere, tamen quò audit tantum missam in festo, reliquum autè tempus totum exponit in ludis, venationibus, & huiusmodi, grauitèr peccat, secundum Caiet. ibi, in summa. quia quantum in se est, festa Christiana ridiculo exponit, quòd maxime tangit viros graues, maiores, & dominos.

24. Quando transferuntur festa, vt in dominicis quadragesimæ transferuntur quo ad officium solum, non autem quo ad cessat

tionem à operibus feruilibus, secundum Arc. flor. quia ecclesia statuit ex obseruanda illa die; quæ occurrit.

25. Si episcopus excommunicet omnes laborantes in aliquo festo, excommunicatio debet intelligi in casibus non licitis, & si exprimat neque etiam in casibus licitis, tunc excommunicatio est nulla, quia continet intolerabilem errorem, vt supra dictum est. Excommunicatio §. 16. & est contra ius de feri. c. 6. contra quòd precipere non potest.

26. Tabiena in ver. Charitas §. 20. dicit, quòd quilibet existens in mortali, tenetur in die festo saltem semel conteri de peccatis suis, aliter mortaliter peccat, & existens in gratia, referre se actua liter in Deum ex præcepto. Sil. verò in ver. dominica §. 6. tenet contrarium, & rationabilis, vt supra hic est determinatū, si dicitur sic tenendum, vt etiam tenet Caiet. ibi.

27. Sabbatum non est feriandum, non videamur iudicare, nisi propter aliquod festum tunc occurrens, vt patet in cap. peruenit de consecr. d. 3. contra quòd quidam diebus nostris, sub fictione reuelationis factæ à beata Maria virgine, efficere volebant.

28. Eudū, quia est materia pertinetens potius ad forum seculari, quam ad confessores, præterea. Si quis tamen voluerit de hoc informari, vadat ad rubricas de sciendis, videat Summistas in suis locis. An religiosus succedat in secundum, vide Odo. in ant. then. ingressi. C. de fa. san. ecclesie.

29. Ingere aliquid, id est, ostendere dicto, vel factò, quòd non

non est in rei veritate, est species peccatum virtuti veritatis oppositum, si ex hac intentione fiat, secundum Tho. 4. sentent. d. 4. q. 2. a. 2. quolib. 2. ad 1. Et potest esse peccatum mortale secundum intentionem fingentis, & nocuum tunc, sibi, vel proximo illatum, sicut de medicado dicitur. infra. Simulatio. §. 1.

2 Fictio in sacramentis peccatum mortale est, quia sacrilegium committitur, cum fiat notabilis iniuria sacramento, vt cum quis fingit confiteri, vel consecrare.

3 Fingere ad aliquod significandum maxime vtile anime, non est contra veritatem, & consequenter nec peccatum, sicut quando Christus finxit se longius ire, & vt sepe faciit predicatoribus, infra. Simulatio. §. 1. Non est idem fictio iuris, & presumpcio, quia primum, cum veritate stare non potest, secundum vero sic. C. de rei vx. ac. l. vnica.

FIDEIVSSOR.

1 Fideiussor est, qui alienam obligationem in suam fidem recipit principali tamen manente obligato. Infi. eo. tit. in princip.

2 Fidem iubere potest quilibet habens suorum bonorum liberam administrationem, vnde mulier non potest pro viro fidem iubere. ff. ad. fe. consul. velle. l. 2. in gl. neque etiam pro altero. l. quauis, ff. ad. velle. nisi in sex casibus, qui ibi ponuntur at Tab. ibi. §. 1.

3 Clericus nullo modo secundum veriorum opinionem potest pro laico fidem iubere, e. eodem tit. & 11. q. 1. c. te quidem. in tex. & in glo. nisi in casibus necessitatibus, in quo obligaretur subuenire indigentibus. c. videntes. 12. q. 1. Pro ecclesia tamen, vel pro alio clerico potest, vt in c. 2. eo. tit. & si fidem

iubeat obligatur. c. peruenit. eo. tit. tam de proprio patrimonio, vel redditibus beneficij, quos fecit suos, non autem in praedictum ecclesiam, vt limitat Hoff.

4 Fidem iubere non potest religiosus, in cap. pe. eo. tit. etiam si esset Abbas, nisi hoc fiat de licentia abbatis, & assensu maioris partis capituli, vt ibidem. Non enim habent aliquod proprium, de quo possint disponere.

5 Haeres fideiussoris obligatur, sicut & fideiussor. l. p. eo. accipi. ff. de fideiur. Et quia successores praeteriti, non est eius haeres, ideo non tenetur, arg. eorum quae dicitur secundum Hoff. supra, quia non in praedictum ecclesiam.

6 Socrates promiserat praesentem Titium sub pena. C. ducatorum, postmodum Titius commisit crimen pro quo fuit damnatus ad mortem, vel bannitus, & ipse fugit, si Socrates fuit in dolo, vel lata culpa respectu maleficij postea perpetrati, in conscientia tenetur damno proximo, secus si non fuit in culpa. Talis casus Bononia accidit, & ita fuit conclusum, vt not. Tab. ibi. §. 5. Et est casus in l. sed & si quis rei. ff. si quis cau. in principio.

7 Si reus decapitandus fugiat, qui pro eo fidem iussit, non decapitabitur, si non fuit in dolo, sed pecuniariter punietur, secundum Cynum, in l. ad commentarium. C. de custo. reo. si autem fuit in dolo, punietur poena arbitria, glo. in cap. cum homo. 23. q. 5. sed si habuerit ex officio custodiam, eadem poena punietur, si est in dolo, vel si ex eius nimia negligentia fugit, vt in d. l. commentarium.

8 In causa criminali, in qua poena corporalis venit imponenda, nullus

nullus potest interponere fideiussorem, secundum Pan. in rub. de fideiur. & sic intelligitur c. si clericos. de sent. excom. lib. 6. secus quando talis poena non venit imponenda. Et est bonus tex. in d. c. cum homo. & in glo.

9 Cum plures sunt fideiussores in solidum, si sunt omnes praesentes, & soluendo, & postulant inter eos debitum diuidi ante litteras contestatam, possunt hoc beneficio Adriani positio. C. de conf. pecun. l. diui Adriani. vt, nisi illi renunciauerint, secundum Pan. in cap. peruenit. eod. tit. ff. eod. l. si dubitet. §. 1. Infi. eod. §. si plures.

10 Praesente debitor principali, & indiscusso, fideiussor non potest conueniri, secundum Pan. in d. capi. peruenit. nisi debitor notorie sit non soluendo, & non possit conueniri, aucten. praesent. C. eo. & nisi renunciauerit huic beneficio, vt C. de duob. re. l. athen. hoc ita.

11 Creditor tenetur cedere fideiussori actiones suas, quas habet contra eum, pro quo fidem iussit, aliter potest ei denegare solutionem debitori. l. modestianus. ff. de solut. & l. fideiussoribus. ff. eo. tit.

12 Debitor tenetur fideiussori de omni damno, quod ei euenit ex sua culpa propter fideiussionem, de fo. compe. c. si. & c. 2. 3. eod. tit. quia officium suum nulli debet esse damnosum. ff. de fur. l. si ferus communis.

13 Si fideiussor soluat creditori vsuras sine obligatione, & consensu debitoris, & coactione non poterit repetere a debitore. Sibi enim imputetur si fecit, quod non debuit facere, secundum Pan. in d. cap. 2. Si autem fideiussor sit, vel

cum iuramento, vel sine, soluere vsuras, sciente, & consentiente debitore, in conscientia repetere potest a debitore, siue soluerit coactus, siue sponte, nisi soluerit in fraudem, vt scilicet faueret vsurario, & imputetur ipsi debitori, qui sic fidem iubere fecit de vsuris, quicquid sit in foro ciuili. Debit enim opponere exceptionem, quando cogebatur soluere.

14 Si fideiussor vsque ad certum terminum promisit pro debitore, & creditor prolongat terminum debitori absque noua promissione fideiussoris, transacto illo certo termino, fideiussor liberatur, secundum Pan. in c. constitutus. eo. Secus si obligatio ab soluta, quia tenebitur etiam pro rogato termino debitori. ar. in cap. cum dilecti. de do. & l. Celsus. ff. de arbi.

Licet sit fideiussori aliquod moderatum accipere a debitore ultra forte, ratione periculi, vel laboris, sine nota vsura, quia hic non est mutuum, non autem ratione facti, scilicet quia fideiussor, quia tunc esset res iniqua, & multo minus licet, si ad sit fraus, vt quando conuenit cum creditore, ne credat sine fideiussore, vt ex hoc fidem iubendo lucretur aliquid, quod proculdubio dolum inuit.

Fideiussor in tribus casibus potest agere contra debitorem, vt liberet eum ante solutionem, vt elicit glo. ex. tex. d. ca. fin. eo. tit. vt si diu in debiti solutione steterit. Si debitor bona sua dissipare incipit, si condemnatus super fideiussione fuit, si que ab initio sic conuenit est.

Fides quomodo sit necessaria ad salutem, & quid explicite de necessitate sit credendum. *5. Credere. 5.1. & 2.*

2 Nullus potest se excusare si non credit, quia non habet instructio-
re, quia si faceret quod in se est, Deus, qui non deficit in necessariis, mitteret instructorem aliquem, sed quia non facit quod potest, ideo peccat, & sic, si non credit, imputetur sibi, quia posuit obicere peccando, non faciendo quod facere debuit, secundum Tho. ad Ro. c. 10. lec. 3. col. 2.

3 Ad fidem pertinent articuli fidei directe, secundum Tho. secunda secunda q. 1. a. 2. & omnia, quae sunt in Sacra scriptura per accidens, tanquam praedictorum declarativa. ibi. a. 6. ad 1. & omnia, quae sunt in doctrina ecclesiae. ibi. q. 5. quia ecclesia vniuersalis in his, quae sunt fidei, errare non potest, vt dicit Pa. in ca. 1. nobis desent. exc. scriptum est enim, Ego rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua. In aliis autem errare potest ecclesia vniuersalis, id est cõfessum, vt dicit text. clarus. in d. e. 1. nobis. vnde dicitur Hiero. praesertim fuit sententia concilij, vt patet in c. 17. q. 2. & ca. placuit. Non autem circa mores bonos potest similiter errare statuendo, & ordinando decreta, secundum Tho. quol. 9. q. vlt. Errare etiam potest in particularibus factis hominibus, & iudicijs.

4 Edere symbola fidei contra insurgentes haereticos, & determinare dubia in fide, ad Papam pertinet, vt dicit Thom. secunda secunda quaest. 1. & Ar. 110. 4. par. tit. 8. quia ipse totius ecclesiae praesens, cuius autoritate congregatur synodus, & eius sententia firmatur, & sine eo congregari non

potest. Thom. in opusculo contra impio. reli.

5 Errare potest etiam Papa, quia potest effici haereticus, sicut Anastasius d. 19. ca. Anastasius. Et de facto errauit Nicolaus Papa, in illa constitutione, Esur. de ver. sig. dicens Christus, & Apostolos nihil habuisse in cõmuni, quantum ad dominum. Quae constitutio postmodum fuit reuocata per Ioan. 22. per extrauagantem, quae incipit, Quia nonnunquam, & cetera. tamen Papa vt caput ecclesiae, id est, vt vices suorum membrorum auxilio, per concilia, & orationes, & faciendo quod in se est, errare non potest, quia se sequitur motum Spiritus sancti à quo mouetur, qui Spiritus sanctus errare non potest, & consequenter ecclesia, quam regit.

6 Errans in his, quae sunt fidei, etiam subtilitatibus cum pernicia, mortaliter peccat, & est haereticus, & sic intelligit Spe. in tit. de haere. & ca. schisma. 24. q. 1. Si autem errat sine pertinacia, paratus corrigi circa ea, quae non tenentur explicite credere, non peccat mortaliter, nec est haereticus & sic intelligit S. Tho. secunda secunda q. 1. a. 6. ad 2.

7 Fidei confessio cum sit praecipuum affirmatiuum, obligat pro loco, & tempore, & non semper. Obligat quando propter eius omissionem debitus Deo honor, vel utilitas proximis impendenda subtraheretur, vt cum quis interrogatus de fide taceat, & propter hoc crederetur, quod ipse non esset Christianus, vel quod fides non esset vera, vel alij a fide auerterentur, secundum Thom. secunda secunda quaest. 3. a. 2. in quo casu tenetur quis

quis confiteri, etiam morte imminente.

8 Si turbatio infidelium oratur de confessione infidei manifesta, abique aliqua utilitate fidei, vel fidelium, in tali casu fidem publice confiteri non est laudabile, secus quando aliqua speratur utilitas, vel adesse iuxta illud Matth. 25. Sinite illos, (scilicet turbare) quia cæci sunt, & duces caecorum. Facit c. in mandatis. 43. d.

9 Faciens ex aliquo timore actum significantem distinet infidelitatem, vt immolando idolam, vel portando vestem designantem ad aliquod determinatum signum infidelitatis, & huiusmodi, peccat mortaliter, vt in ca. sicut, status est mori, quæ uti idolothoty. Secus quando non determinate signaret infidelitatem, sicut S. Bastianus ex bono zelo, Chlamyde militari vtebatur. Concordat Cai. secunda secunda q. 12. a. 1. ad 2. supra, Apostasia. 5. 4. 7. Infidelitas. 5. 13. nullus timor etiam cadens in constantem excusatur a confessione fidei modo dicto, nam propter Dei honor, vitam quilibet tenetur exponere.

F I L I V S.

Filij contra parentes committere peccant. Primo, per irreuerentiam, quæ si notabilis est, peccatum impetratis, & mortale est. Secundo, per inobediendum, dum contemnunt obedire in his, in quibus parentibus subiciuntur, vt quo ad domesticam gubernationem, & morum instructionem, & si de re importati sit, mortaliter peccant. Tertio, omittendo subuenire parentibus in necessitatibus articulo, si possunt. tunc enim mortaliter & impie agunt. Hæc secundum Cate. ibi,

in summa. Peccant quando parentes propter pauperatem, vel huiusmodi, pro parentibus non recognoscunt.

2 Filiorum quidam, secundum Pa. in c. tanta, qui si sint legitimi tantum, vt adoptiuus, & arrogati, quid cum legitimis & naturalibus, vt nati ex legitimo, vel putato legitimo matrimonio, quid cum spiritualibus & legitimis, qui scilicet suscipiuntur de baptismo, vel christumate, quid cum naturalibus tantum, vt nati ex concubina retenta in domo, loco vxoris, & hi secundum leges non dicuntur spurij. Quidam dicitur spurij, qui scilicet aliter ex damnato concubitu nascuntur.

3 Primi, scilicet adoptiuus filij, si emancipentur à patre legitimo, id est, adoptiue legitime, in nullo ipsi patri succedunt, sed si non sunt emancipati, succedunt vni cum alijs legitimis, & naturalibus. s. de adop. l. si pater. 7. Adoptio. 5. 2. 11.

4 Secundi autem, scilicet filij legitimi, & naturales parentibus succedunt ab intestato, & ipsi præferuntur, & c. autem de haere. quæ ab intest. de se.

5 Tertij scilicet spirituales, & legitimi, in nihilo parentibus spiritualibus succedunt, cū hoc nullo iure sit caurum, nec sit in usu.

6 Quarti, scilicet filij naturales tantum, succedunt patri ab intestato in duabus vncijs totius hereditatis, id est, in sexta parte, ex quibus matri medietas debetur, dummodo non consent filij legitimi, & c. authentice. licet patri. C. de nat. libe. Si autem filij legitimi existant, quid possit eis relinquere, vide C. de naturali. libe. 1. matre.

7 Quinti, scilicet filij spurij nati

ex coitu damnato, lege ciuili in nihilo patri succedunt, & secundum leges ciuiles est denegatur alimenta, non autem de iure canonico, supra, Alimentum. §. 6. Not. secundum Azo. quia ratio par est filiorum ad patres, & patrum ad filios, & eadem pietas, quod quando, & inquantum filij naturales parentibus succedunt, ita & in tantum, & toties parentes naturales filiis debent succedere.

8 Spiritus potest aliquid relinquere a patre propter alimenta, & dotem, secundum Pa. supra.

9 Filij nati ex concubina etiam illuistri, succedunt patri pariter cum legitimis. Infitur de successu cognat. & l. si qua illustris, C. ad Orphi. Si verò non sunt nati ex concubina, sed vulgò quaesiti, & non ex damnato coitu, succedunt matri cum aliis legitimis, nisi mater sit illustris, vt in d. l. si qua illustris. Si autem sunt nati ex coitu damnato, in nihilo succedunt etiam matri. Authent. ex complexu. C. de ince. nupt. & idē dic conuersione, quod parentes non succedunt filiis eo casu, quo filij non succedunt parentibus, secundum Bartol. in l. si gener fil. de his quib. vt. indig. & Pan. in d. c. tarta.

10 Parentes non possunt relinquere heredes filios spurios, secundum glo. in ca. per venerabilem. qui filij iur. legit. extraneis tamen possunt eos instituire, secundum Pa. in c. cum haberet. de eo qui dux. in mat. quam pol. per adul. quia non prohibentur nisi parentes, vt not. glo. authen. quibus mod. natur. eff. c. sui. Omnia nanque, quae prohibita non sunt expresse, licent.

11 Filij naturalis tantum, siue ex

concubina, siue ex alia genitus, si tempore quo fuit genitus, & inter parentes poterat esse matrimonium abique omni impedimento, etiam non reuocabili, sine dispensatione ecclesiae, per sequens matrimonium erit legitimus, secundum Pa. in d. ca. tanta. Imò etiam si tempore generationis non potuit esse matrimonium, propter aliquod impedimentum, quod tempore natiuitatis fuerat sublatum, vt in can. caue. 28. q. 1. Nec requiritur instrumentum dotale, vt videtur innuere text. Infit. de nupt. §. aliquando. & per d. cap. tanta. & sic praeficitur. nec obstat si tempore intermedio cum alia matrimonio contraheret, vt not. ibi. Pa. Et non repellitur ab hereditate. per ea. causam. eo. titu. & est legitimus quo ad omnia, secundum glo. in d. c. tanta. Et succedit etiam in feudum, secundum Pa. in d. gl. non autem sic de legitimis per rescriptum, vt in c. per naturales, in lib. feud. tit. si de feud. sue. contro. quod & Pa. placet.

12 Si filius naturalis tantum nascatur, & antequam per sequens matrimonium legitimeretur, nascatur legitimus, & naturalis, & in hereditate non succedat, nisi primus, secundum Io. An. succedat legitimus natus, quia antequam alius fuisset legitimus, iam erat acquisitus ius legitime nato, qui quauis sit secundus, quo ad natiuitatem, est tamen primus quo ad legitimatorem.

13 Si quis ignoranter cum coniugata matrimonio contraxit, filij nati erunt legitimi, vt in c. ex timore qui si. sint leg. Secus si non interuenit matrimonium, quia in primo casu dabat operam rei licitae, non autem in secundo, etiam

etiam quod postmodum sequatur matrimonium inter eos, quia tempore quo nati sunt, non potuit esse coniugium inter eos.

14 Nati ex matrimonio claudesino, nullo existente impedimento, post approbationem erunt legitimi. Probat in c. de clan. despon. Aliqui tenent, quod etiam sunt legitimi, existente impedimento, post publicationem remoto impedimento, quia tempore intermedio probatum est filios esse legitimos. Vide tamen c. fin. de clan. despo. §. si quis, quia videtur ibi text. expressus. Hoc tenent Io. And. & Burr. Sil. libi. §. 8.

15 Natus de sponsa de futuro, nullo existente impedimento, est legitimus, secundum Pan. in c. per tuas, qui si. sint le. aliter si sit impedimentum. Intelligit post publicationem. Vide Sil. ver. legitimus. in princ. & ver. filius. §. 8.

16 Filius qui communitur reputatur legitimus, an teneatur credere matri dicenti illū esse spurium, vt cedat hereditati? supra, Adulterium. §. 9.

17 Si parentes nomen aliquē, & tradent vt filium, etiam quod natus sit extra domum, huiusmodi nominatio, & tractatio. constituit eum in possessione filiationis, secundum Pa. in d. c. per tuas, & probant filiationem, imò sola fama, secundum But. in c. tran. missa. qui fil. sint le. si nihil probetur in contrarium, sufficit ad probandum filiationem.

18 Si probetur matrem Titij commisisse adulterium tempore quo Titius est generatus, non propter hoc Titius reputabitur illegitimus, si maritus eius secum habitabat, & secundum Pan. in d. c. per tuas. & c. transmissa, quia cōstitutū esse legitimus, debemus fauere

re filij praesumere, quod sit filius mariti, secus si erat absens tanto tempore, quod non potuisset generare. Idem dicit de filio concubinae in domo retenta, quia praesumitur filius concubinae, secundum glo. in cap. Michael. de fil. presbyt. nisi contrarium sufficienter probetur.

19 Filius & filia possunt nubere sine licentia patris, quauis non deceat, secundum Tho. 4. sent. d. 29. a. 4. & secunda secunda. q. 104. a. 5. §. Dos. §. 6.

20 Filius familiaris viuente matre emancipatus, acquirit vsu fructum in maternis bonis pro media parte, si est vnus filius, & pater pro alia, post mortē matris. C. de bonis mater. lege, si viua mater. Idem dicit de nepotibus, & pronepotibus. Idem dicit etiam si sunt plures filij, quia pro medietate simul cum patre, sed non emancipatorum vsu fructus apud patrem remanebit, vt in dicta l. si viua, & hoc non habet locum in bonis aduentitiis, secundum glo. in dicta l. si viua. sed maternis tantum.

21 Quomodo filius possit agere contra patrem, vide Pan. in cap. non est de spon. & glo. in c. queritur. 2. q. 7. concluditur, quod sic, ratione peccati, alius non est admittendus.

22 Filij tenentur parentes amare, non solum corde, sed etiam signo extrinseco: nec à mortali excusantur, qui nunquam parentibus signum amoris ostendunt, sed semper durè loquuntur, & videntur eos odire, quia dicit Hiero. libro, de honore parentum, Red de amoris vicem. Nam sic agendo, contristant parentes, quod est contra charitatem, & pietatem,

23 Si filius de voluntate patris tacita, vt expressa incipiat studere, cogitur pater etiam nolens subuenire in necessariis ad studium, secundum glo. C. ad Maced. l. Macedoniam, nisi ingenij obfusitas obset, secundum Bal. ibi. Secus si expressè eum causa rationabili prohibuisset.

24 Berta hodie remansit vidua, viro eius interfecto, altera die accepit maritum, & tempore nouem mensium, vel circa, peperit filium, quæritur cui succedet, vel primo marito, vel secundo, cum æqualiter vtriusque esse possit. Ego dicerem cum Iaco. de Bel. quòd succedet illi, cui magis assimilatur, quia vt in pluribus, filij parentibus assimilatur, & sic per bonas coniecturas proceditur. Si verò nullo probabili modo in noticiam veritatis venire potest, erit eius, in cuius domo natus est, vel forte possit dici, quòd hæreditas vtraque equaliter pertinet ab arbitrio principis, cum non appareat cui magis succedere debeat. Barto. autem reprobat responsonem de assimilatione: dicerem tamen, quòd ex omnibus coniecturis, si nul iudicis iudicium esset. Sil. ibi. §. 17.

FORNICATIO.

1 Fornicatio triplex dicitur capitur. Vno modo pro omni peccato, secundum Tho. secundum secundum q. 151. a. 2. Alio modo spiritualiter pro idololatria. Iere. 5. Tu autem fornicata es, &c. Tertio, pro omni illicito coitu, & meretricie, §. 1. q. 1. Proprie tamè accipitur vt distinguuntur contra alias species luxurie, & est concubitus naturalis solui cum soluta omni vinculo, etia ordinis, & voti, & est peccatum mortale, & viti-

separat à regno Dei, vt dicitur Gala. 5. Est tamen minus aliis speciebus luxurie. Quia minus de inordinato, & innaturali habet.

2 Nullus fornicatio excusatur potest ex ignorantia, cum hoc fit contra ius naturale, cuius ignorantia neminem excusat. 1. q. 25. §. 4. per totum. & toties quoties quis ad meretricem accedit, peccat mortaliter. Similiter in concubiliem ad hoc, mortaliter agit, infra. Luxuria. §. 1. de clerico fornicato. supra. Clericus. §. 12. 13. Quomodo filij ex fornicatione nati legitimum per sequens matrimonium, supra. Filius. §. 11.

FORVS.

1 Forus masculini generis, locus est vbi iudicium exercetur. c. forus. de reg. iur. & sic com munitur in iure capitur. Quando verò est generis neutri, vt forum, signat territorium iudicis, vbi habet potestatem in seclera totius, l. pupillus. §. territorium. ff. eo. Quandoq; notat locum nundinarum, secundum Pan. in cap. forus. Vnde dicitur forū reum venalium.

2 Fori foritur regulariter quis secundum glo. in c. 1. q. 25. §. 6. vel per contractum. ff. de iudi. l. hæres. vel propter crimen, in d. c. 1. vel quia reus, quia actor debet sequi forum rei. c. neminem. §. q. 6. vel propter rem. c. sane. de fo. comp. vel propter religionem, vt causa iuripationatus, & decima rum. c. quanto. de iud. vel propter virum, quia vxor forum vtri sequitur. l. pen. ff. de iur. omniu iudi. & propter multa alia. Vide 3. q. 6. & de fo. §. 1. ibi sunt multa cap. ad hoc. Vnde versus. Contractus, crimen, reus, & res, religioque, Vir, ratio similis, vt prouocat, atque recusat.

FRAYS.

1 Fraus ad modum mendacij peccatū dicitur, quæ fit perniciosa in damnum proximi notabile, est mortalis. Secus si circa minimum, aut fit iocosa vel officiosa, vel prater intentionem, tunc in his est venialis. Cum tamè aduertit, tenetur damnum refarcire, & remedium apponere, si potest, fame proxime, ne de eo, rantum de dolo, scandalizetur. Aliter grauitur peccaret præbendo scandalum materiam proximo.

2 Fraus & dolus nemini debent patrocinari. in cap. ex timore. de rescript.

3 Fraus commissa in legem, vt de persona ad personam, de vna re ad aliam, de vno contractu ad alium, & huiusmodi, non est sine peccato, quia præiuratur lex. Facit not. in c. intelligentia. de verb. sig. & c. quanto. de priui.

4 Fraus fieri nõ dicitur scienti, & contententi in meno. ff. de reg. iur. §. Dolus. vide aliquid de hac materia, quia parum differunt. Nam fraus principaliter in factis est, dolus in verbis.

FRIGIDVS.

1 Frigiditas quomodo impediatur matrimonium, vide infra. Matrimonium. §. 47. 45. siue sit secundum temporis conditionem, vt in sene, siue secundum materiam complexionem.

FRUCTVS.

1 Fructus in corporalibus, de quo loquitur canonista, qui dam secundum Bar. in lex diuerso. C. de reuin. sunt naturales, vt nũces, pira, &c. alij sunt partim naturales, partim industriales, vt lana, segetes, &c. alij dicitur industriales, vt qui acquiruntur ex negotiatione, vt artificum. alij verò, qui nõ proueniunt ex re,

dicitur ciuiles, vt est pensio domus, vel huiusmodi. l. si naues. ff. de rei ve. Et horum quidam sunt honeste percepti, quidam inhoneste, vt si locantur domi meretrici, vel publico vsurario ad talia officia exercenda. l. ancillarum. ff. de pe. hg.

2 Fructus perit: pti bona fide, vel colligitur ex c. grauis. de re. spo. ius naturales, siue industriales, siue cum titulo, siue sine titulo, in conscientia debent restitui, si extant. Si autè quis eos consumpserit, tenetur restituere tantum, quantum locupletior factus est, vt puta, in ea eam rem expendit, in quam oportuisset expendere tantum de suo, vel aliqua emit, ex quibus patrimonium facti ampliat, tamè de fructibus industrialibus rei iucrosæ dimittit, quantum industria sua existimanda est in dicto negotio exercitata, in vttilitatem seu augmentum dictorum fructuum accipiendorum: quia nemò suis stipendiis militat. Si verò nõ est factus locupletior, de rebus consumptis non tenetur, vt rum. ff. de pe. hg. red. De lucro factio ex re non lucrosa, vt ex pecunia, non tenetur, nisi de intercellè expresso, & non de possibili.

3 Fructus dicitur, qui deducis expensis factis colligendorum, congregandorum, & conseruandorum fructuum gratia, supersunt, tam in bonis, quam in male fidei possessoribus. l. si a te. §. fructus. ff. de pet. hered. Quanto tempore possessor bonæ fidei possit vsucapere dictos fructus, vide in Sil. ibi. §. 2.

FVGERE.

1 Fvgere sine peccato potest, qui iuste quarrit, vt capitulum, siue data sit contra eum sententia; siue non, dummodo non

interueniat violentia contra officiales, qui uellent eum capere, quia ipsi habent iustum bellum contra eum. c. resistit. ii. q. 3. & ex parte fugientis est iniusta, id est mortaliter peccaret. Et idem est de auxiliantibus.

3 Fugere licet incarceration iniuste, ut patet. Si uero iuste detinetur, non propter mortem, vel membri abscissionem inferendam, sed propter aliud, puta ad punitionem, non licet fugere. Facit quod no. gl. in c. ius gentium. d. i. Si propter mortem, vel abscissionem, potest fugere, siue peccatum sit publicum, siue no, siue sententia sit lata, siue no, secundum Tho. secundum secundum. q. 69. a. 4. sine tamen alicuius offensam, & sine fractione carceris, vel vinculorum, secundum Henr. de gan. quol. 9. Si tamen relinquitur sine vinculis, & clausura, potest fugere, etiam q. iudex præcepisset ne fugeret. Idem dicit de auxiliantibus, qui sine uolentia, & scandalo possunt auxiliari.

3 Nota tamen, quod licet damnatus ad mortem possit fugere, ut dictum est, non tamen ad hoc tenetur, sed potest patienter mori. supra, Accusatio. §. 17. 2. c. cer. 3. Caiet. tamen dicit quod potest carcerem frangere, carcer. §. 3. 4. Quomodo episcopus non potest fugere, supra, Episcopus. §. 4. 5. Si libi circa finem uidetur tenere, quod non possit uincula frangere, nec tenetur fugere, quod supra ex ratione Caiet. improbatur est.

FVNERALIA, supra, Exequia per totum.

FVRIOSVS.

FVriosus non potest profiteri, nec obligare se Deo, vel hominibus, quia hæc sanam mentem

requirunt, quam ipse non habet, secundum Pa. in c. sicut tenor. de reg. 2. not. Nec eius testamentum ualeat, neque si daret omnia bona pro anima sua. Facit c. si de successibus intest. Neque quod facit, imputatur sibi ad peccatum, vel culpam. ar. in cle. vnica. de homi. Autem. ar. in c. de baptizari, cōmunitari, ordinari. in locis suis, & c. FVriosus non facere, sed pati inrlatum potest. ff. de iniur. l. illud relatum. 15. q. 1. c. illud.

FVRTVM.

FVRTum, quod secundum Tho. secundum secundum. q. 66. a. 3. dicitur occultata acceptatio rei alienæ, iniuto domino, ex suo genere peccatum mortale est, quia contra iustitiam, & proximi bonum fit. Si autem esset pro re modica, vel in primo motu, esset ueniale, nisi furando modicum, haberet uoluntatem furandi multum: quia tunc ex animo damnificandi proximum notabiliter, mortaliter peccaret.

2 Si quis rem accipiat ab aliquo domino, qui tamē dominus uult ipsum habere rem illam, sed non occulte, ut patet erga filios: talis occulte accipiens, non peccat mortaliter, quia non fit iniuto domino, licet non uellet ei habere illo modo. Talis enim modus accipiens, ad mortale non trahit.

3 Si quis accipit alienum iniuto domino, tamē uidentem, & tacente, uel dissimulante, vel præ uerecundia, uel timore, furtum committit. perinde enim est, ac si fecisset. c. ff. de fur. l. penult. cōsuetudine cessante timore, uel uerecundia, quia uidetur consentire. ar. can. error. 83. d.

4 Si quis rem propriam, alteri tamen pignoratam, occulte surripit, iniuto domino custodiente, furtum committit, secundum Caiet.

Caiet. ibi. debet enim iuris ordinem seruare. Res enim aliena est quod ad custodiam, licet non quo ad dominium.

5 Qui rem suam habere non potest aliter, nisi furtiue accipiat, remoto scandali periculo, sine peccato potest accipere. Non enim tunc ius sibi dicit, sed ius naturale exequitur, ex quo ius ciuile ei impeditur. Tenetur postmodum facere, ut is, qui rem suam iniuste detinebat, sciat se non amplius teneri ad restitutionem, q. si bono modo fieri potest, ne ipse, uel eius hæres, si uel lent restituere, dampnum incurrerent restituendo, quod contra iustitiam esset.

6 Inuenta accipi possunt cum intentione reddendi: quod si certus eorum dominus, facta diligenti inquisitione inuenitur, illi restituenda sunt, alioquin furtum committitur, secundum Pan. not. cap. ex literis de furt. Si autem inueniri non potest, reddatur in bonis spiritualibus, secundum Caiet. ibi. ex quo in temporalibus reddi non potest. Si autem carent domino, quia habentur pro derelictis, ut lapides pretiosi inuēti in litore maris, tunc sunt inuentoris. De thesauris tamen seruanda est iuris dispositio, ubi disponit de hoc, infra, Inuenta. §. 2. Qui inuenta non denuntiat, in suspicionem cadit, ut dicit Pan. in d. c. ex literis.

7 Bona naufragarum inuenta debent restitui, non obstantibus aliquibus legibus in contrarium, quæ si sint, non leges sunt, sed corruptiones, & tyrannides, ut dicit Caiet. ibi. nec tales à rapina excusantur, ut patet in ca. ex communicatione. de rap. & sunt excommunicati. Excommunicatio

78. infra. Inuenta. §. tertio. nisi haberentur pro derelictis, tunc est sine capitionem, nec alicui fieret iniuria.

8 De pena furum, uide Pan. in ca. fin. cod. Transco, quia ad confessorum secularium. Sed de iure canonico, clericus committens furtum, debet deponi, & in carcerem detrudi, ad agendam poenitentiam, ut in c. cum non ab homine. de iud. & c. tuz. de poen.

9 Patientem extremam necessitate, & non ualens sibi aliter providere, si accipit rem alienam, palam uel occulte, ut subueniat tali necessitati, non peccat, quia cum tunc omnia sint cōmunia, non alienum, sed suum accipit: & non solum ut subueniat sibi potest accipere in tali casu, sed etiam proximo. cum aliter subuenire non potest, secundum Thom. supra. a. 7. & Pan. not. in c. quomodo. de simo. Si autem non sit extrema talis necessitas, accipiens alienum, peccat quidem, sed non tantum. Nec sequitur ex hoc, quod propter necessitatem potest quis unum peccatum mortale committere.

10 Accipiens alienum in extrema necessitate, si uenerit ad pinguiorem fortunam, non tenetur restituere, quia non alienum propriè accepit, sed quod iure nature sibi debeatur, & maxime si res est consumpta, per not. in cap. fugestum, de deci. Consentit Sen. in 4. sent. & est communis opinio. Neque etiam tenetur restituere, qui in magna necessitate accipit, in qua alius tenebatur subuenire. Quod si non tenebatur, uel restituere tenebatur, uel se iunare tribus hebdomadibus. cap. si quis. de fur. Intellige tamen, nisi is, à quo ac-

capit. eſt in æquali neceſſitate, 13
a quo auferri non licet, & ablatum reſtitutionem eſt obnoxium: quia in pari cauſa, prior debet eſſe conditio poſſidentis. l. ſi ob turpem. §. porro. ff. de condit. ob turpem cau.

11. No, ſecundum Pan. ibi, ſuprà, quòd paupertas non ita excuſat adulteriũ, vel alia peccata; quæ de ſe mala ſunt, ſicut excuſat ab acceptatione, quia accipere modo prædico, nõ eſt furtum, quia alienum non accipitur. Similiter accipere ab viſario, vt reſtituat proprio domino, quod ipſe facere tenebatur, vel à diuite auario, vt det pauperi, quod ipſe tenebatur facere, non eſt peccatum, ſi ſine ſcandalo fiat bono modo, quia tunc geritur negotium viſarij, & diuitis. arg. l. bona fides. ff. depo. Debet enim hoc ratum habere ſecundum rectam rationem.

12. Furans Chriſtianos detentos à paganis, vt eos liberet tẽpore belli, ſecundum Arch. flor. 2. par. tit. l. cap. 15. §. 1. in nullo tenetur. tẽpore verò tregue, tenetur pagano reſtituere non hominem, propter periculum animæ, ſed æſtimatione. Idem de aliis malè ablati, in ca. noli. ar. 23. quæſt. 1. niſi paganus Chriſtiani compulſiſſet ad aliquod mortale, quia tunc eſt factus penitus liber. Quidam tamen dicunt, quòd ſemper poſſunt liberari, quia ſemper iniuſte detinentur, ſed primum dictum fundat ſe ſuper tregua, & fide data, quæ etiam hoſti eſt feruanda, vt in d. c. noli ſecus ſi non fuiſſet data fides, & conſequenter peccat, & non videtur teneri ad reſtitutionem, niſi fortè in quantum in tregua eſt conuenitum, quæ violari non debuit.

Mulier habens virum prodigum, vel luſore, ſi abcondit de bonis viri contra eius prohibitionem, vt provideat tempore neceſſitatis domui, non committit furtũ, nec tenetur in hoc ei obedire, quia eſſet quaſi dare gladium ſuo ſuo, iò bene facit, ne gotium cuius mariti prudenter agi.

14. Si religioſus, vxor, filius familiaris, rem aliquã furati ſunt, poſſunt contra voluntatẽ ſuperiorum illam reſtituere, ſi res extat. C. de fur. l. in ciuile rem. niſi maior ſcandalũ ammineret. Si verò non extat, fed ipſa res, vel pretium eſt verſum in veltitate domini, etiã ſi filius fe veſtuit de ceter, ad quòd parer tenebatur, debet de bonis illius tantũ reſtituere, etiam ipſo contradicente. Si verò expedit inutiliter in aliquibus, ad quæ ſuperior non tenebatur, vt in vanitatibus, cõtra eius voluntatem non poteſt reſtituere, ſed ſi de proprio habet, reſtituat, aliter reſtituendo furtum contra ſuperiorem committeret. An fur pubis repetere expenſas factas in re furata, ſuprà, Expenſa. §. 4. Pena furis in legibus taxata, in conſcientia ſolueda non eſt. Sat eſt enim reſtitutio cum penitentia; & damno, niſi per ſententiam ſit damnatus.

15. Si excommunicantur, qui acceperunt tale quid Ciceronis, niſi reſtituant, & ſub pena excommunicationis, qui ſciunt reuelare nonquid Petrus, qui accepit illud ſub titulo recompensationis, vel quia erat in neceſſitate extrema tenetur reſtituere, & qui ſciunt reuelare? Reſpondetur, quòd ſi per verba generalia fiat hæc excommunicatio, non tenetur, quia alienum non habet: ſi autem appenitur

ponitur etiam ſub titulo recompensationis, tunc vel Petrus timet reuelado cogi ad reſtituendum, & ſic non tenetur, quia ſic excommunicatio contineret intolerabilem errorem: ſi autem non timet, debet reuelare ſecrete tanquam patri, quia ſic nõ habet errorem intolerabilem: quia in tali caſu non intendit niſi ſe. De ſciſibus, vide ſuprà, Excommunicatio. §. 11. 2. & infra, Inquiſitio. §. 10. Aliqui tamen aliter dicunt, ſed hæc determinationem ſequere tur.

16. Conſentiens furto, ſine cuius conſenſu furũ non fuiſſet commiſſum, nõ ſolũ mortaliter peccat, ſed tenetur ad reſtitutionem, ſi alij non reſtituat. Secus ſi ſine eius conſenſu furũ commiſſum fuiſſet, quia licet moraliter peccauerit conſentendo, non tamen tenetur reſtitutioni, ſecundum Ric. 4. ſen. d. 15. & ſic intelligitur e. vortum. 2. q. 1. Qui verò nõ conſenſit, tamen habet ratum, & ex hoc non fit reſtitutio, vltra mortale tenetur reſtitutioni, quia licet non fuerit furũ cauſa, eſt tamen cauſa nõ reſtitutionis. Idem dic, quãdo res non fuiſſet furata, niſi præſumpſiſſet fur talem habere ratum. ſi tamen ratũ non habet, non eredo teneri, ſed furi imputetur tantum.

17. Fures ſuſpendendi, ſi eos penitenter, poſſunt recipere eccleſiaſtica ſacramenta, & humari in loco ſacro, quia hoc in iure nõ prohibetur. Si tamen in aliquo loco ſpecialiter hoc eſſet prohibitum de licentia principis poteſt fieri ſuprà, Duellum. §. 6. De materia furũ, vide multa in ver. reſtitutio, per totum. An vtens re depoſita committat furũ, ſuprà, Depoſitum. §. 10. Non licet furari

pro faciendi elemoſynæ. forte aliquis. 14. q. 5. niſi in extrema neceſſitate. vt ſuprà. §. 9.

GABELLA.

1. GAbella, pedagium, guida-giũ, veſtigial, talia, collecta, penſio, cenſus, præſtantia, impoſitio, duana, angaria, & perangaria, exactionem publicam important: aliquando iuſtam, aliquando non, licet diſtante inter ſe. De his diſtincte vide Sil. verſic. GABELLA. in princ.

2. Gabella, quæ & veſtigial dicitur, id eſt, exactio pro rebus, quæ vehuntur de loco ad locum, multipliciter iniqua eſt, ſecundum Caiet. ver. veſtigial. Primò, ſi impoſitur a non habentibus poteſtatem, vt à tyranni. Secundò, quando plus grauant minus grauos, & non ſeruant æqualitatem proportionis: & hæc apparent, quòd exigitur pro his, quæ ad vſum proprium vehuntur, ideo tales iurè iniquæ, & exigen te veſtigialia tam pro his, quæ ad vſum proprium, quam pro ſeminibus deſeruntur; & ad ſitcum; & pena capitis puniri debent. C. de veſtigiali. l. vniuerſi. & ad horum ſolutionem nullus tenetur.

3. Sunt iniqua, quando non exi-guntur pro vtilitate publica, ſed pro bono proprio principis ſunt impoſita; & conſequenter non obligant ad ſolutionem, in conſcientia.

4. Quartò, ſunt iniqua, quando impoſita fuerunt pro aliqua neceſſitate, vt pro muris reparandis, & ceſſante tali cauſa adhuc exiguntur; quia princeps vult ſic, vel ſi pro aliquo ſtando, & illud non fit. Sunt enim manifeſte, & violentæ rapinæ, nec in conſcientia obligant non ſoluentes

uentes.

5 Quinto, si imponatur tam su per aliis, quam super his, quæ ve huntur negotiationis causa, ex l. omnium. C. de vectig. reputantur iniqua vectigalia ipso iure.

6 Gabbella, quæ iustæ sunt ex omni parte, fraudare, ex genere suo mortale est, quia reipub. no cumentum inferitur, & non tantum est inobediencia, vel ex pœna apposita contra transgressores. Neque defraudantes huiusmodi quando iusta sunt excusantur à peccato, propter penam appositam, neque propter hoc, quod ementes gabellas sciunt, quod multi fraudat, ideo vilium enunt, quia neque Iudas, excusatur à furto, licet Christus sciret. Et licet fiant multæ fraudes, tamen dicitur, Væ autem homini, per quem scandalum venit. Propterea tales tenentur restitu tioni, & si nolunt restituere, non absoluantur.

7 Vectigalia, salinaria, pedagia, & huiusmodi, institui non possunt, nisi ab Imperatore, rege, concilio, Papa etiam solo, antiqua consuetudine, cuius prin cipij non extat memoria. capitul. super quibusdam. de verborum significat. à ciuitate etiam habente merum, & mixtum imperium, non recognoscen te superiorem aliquem in temporalibus, quia eadem ratio videtur de istis, & de regibus.

8 Imponentes noua pedagia, vel augentes aliqua sine legitima a thoritate, mortaliter peccat peccato rapine, & sunt excommuni cati quo ad noua imponentes, nõ autem quo ad augentes. Excommuni catio ii.

9 Exigentes gabellas, seu vecti galia iniusta manifestè, mortali

ter peccant, etiam si ex obediencia hoc faciãt. Si autem dubium sit an sint iniusta, excusantur exi gentes ex obediencia, non autem alij, quia exponunt se periculo, secundum Caie. vbi supra. Quo modo sunt excommunicati, su pra. Excommunicatio ii. contra exigentes iniusta pedagia.

10 Gabellæ huiusmodi à clericis & personis ecclesiasticis de rebus, quas, nõ negotiationis causa deserunt, non possunt exigi. capit. quanquam de cen. lib. 6. & contra exigentes est lata excommuni catio. supra. Excommuni catio ii. & communitas est interdida. vide ibi. Et dicit Caie. ibi. supra, quod tot requiruntur ad hoc, quod gabellæ, seu vectigalia sint iusta, quod vix illa iusta sunt, & propter hoc dicitur, in d. cap. quanquam. quod dicitur exa ciones merito sunt dñatæ, quia iniustæ.

11 Sunt etiam iniustæ, quãdo exi gunt sub nomine collectiarum, vt excusationem habeant, non enim iustū est pro rebus, quæ ad vsum veniunt, collectam accipere. Si tamen communitas aliqua, pro pace, & quiete suorum ciuium, collectam suis ciuibus, vel homi nibus (non autem forensibus) im ponit, seruata iustitia distributi ua, potest tolerari. Ex quo ipsi se voluit, nulli fieri iniuria. Et colle ctæ à solis subiectis exigi debent: gabellæ autem, & vectigalia ab omnibus trãsentibus per portam, vel passum. Vnde ali quando licet accipere gabellam & non collectam. Et in impositione colle ctarū ad hoc q̄ iustæ sint & durent, debent adesse causæ su præ dictæ, ex parte ñnis, & vsus: sine illis nõ sunt iustæ, nec ob ligant in foro conscientie, ex Ca. ietæ.

ietæ, supra.

12 Causa iusta ponendi huiusmodi grauamina, sunt publicæ necessitates, quas Barro. in leg. vñt uerfis. C. de vectig. nominat stipendia, pontes, publicas domos, defensiones stratarum publicarum contra prædones, vel piratas in mari, vel sidi, vel patriz, contra infideles, & hæreticos, & similia. Facit. capitul. si quis Romipetas. 24. questione tertia, quæ tamen onera debent esse moderata. Contra quod communiter hodie fit in Italia, cū ferè omnia sine moderamine, aut iniustè exigantur.

13 Qui homines conducunt per vias, locantes operas suas, de suo guidagio possunt mercedè accipere, & exigere, secundum Pa. in d. cap. super quibusdam, non autem qui tenentur ad hoc, vt domini terrarum, qui tenentur ter ritorium securi tenere, & cum 20 non faciunt iniustè impositiones recipiunt.

14 Licite huiusmodi gabellæ, pedagia, & c. iustè imposta, possunt, & debent solui, si fiat id propter quod sunt posita, secus si nõ fiat, secundum Tho. secund. lib. de re. princ. Et dicuntur immoderate, quando soluitur vltra tertiam octauæ partis, secundum Bal. C. de iur. anul. aur. l. 2. & qui huiusmodi iniusta non solunt, nõ peccant in conscientia.

15 Fraudatæ iustas gabellas peccant, vt dictū est, & licet teneantur restituere quod fraudarunt, non tamen tenentur soluere penam, nisi postquam fuerint condemnati. infra, pœna. s. r.

16 Exigentes huiusmodi gabellas, & c. vel exigij facientes, tenentur de furtis, quæ ex eorum incuria sunt in territorijs suis,

dum non faciunt quæ facere tenentur, can. dominus. 23. questione secunda. aut tenentur malefictorem ex hberge. l. ne quid. ff. de incen. rui. naufr.

17 An conducens gabellas, & huiusmodi propter guerras superuenientes remissionem mereatur accipere, vide Sil. gabellæ. s. 13. infra, Locatio. s. 16.

18 Quando gabellæ sunt dubiæ an sint iustæ, sicut communiter hodie fit, vt diximus, confessor non debent cogere contentes ad restitutionem, quia exponerent se periculo surripendi à penitente, quod sum est.

19 Angaria, & perangaria sunt iniustæ cõpulsiones, siue coactio nes secundum omnes, sine sine obsequia personalia, siue personalia, & realia, vt quis propriis expensis labore. de immu. eccle. cap. in munus.

20 Munera dicuntur, quæ necessariò subimus, lege, vel imperio. l. munus. ff. de verborum significat. iumibus, quæ aliquando labore tantum corporalij explicatur, aliquando sumptibus propeis, aliquando vtroq; modo simul. ff. de mune. & hono. l. si. s. patrimoniorū. Aduertere debent, qui colle ctas, & huiusmodi onera imponunt, vt pro necessitate faciant, & iustitiam distributiue seruetur proportio.

GENERALIS

CLAUSULA

Generalis clausula continet cõtraria, nisi restatoris intentio cõtraria appareat. ff. de pen. legat. l. qui penum. Nec videtur generaliter quis cõcedere, quod specialiter non est concessurus. C. quæ res pign. oblig. poss. l. j. in q. Et generaliter per speciale derogatur. de rescrip. pastoralis.

In gen

3 In generali mādato multa sunt, quæ nō intelliguntur, nisi exprīmantur. capitu. i. in glos. de offic. legati. Et in generali locutione persona loquens intelligitur excepta. capitu. petitio. in glos. de iureiur. vide aliquid in ver. Vicarius. s. 8. & 9. Si promitto dare Titio aliquid cōtra velle omnīū hominū, nō intelligitur contra velle meum.

GLORIA.

1 **G**loriam humanam appetere nō est ex se malum, sicut neque appetere diuitias, & alia bona, si rationabiliter appetantur, secundum Thom. secunda secunda. questio. 112. fed vnam appetere gloriam, peccatum est, vt quando appetitur gloria, & honor, de eo quod nō habetur, vel de eo, de quo nō est gloriandum, vt de malo, vel de eo, quod quis à Deo habet ac si à se haberet, vel quando nō refertur ad debitum finem, vel in Deū, aut in proximum, secundum eundē. Nō tamen semper est mortale, sed tantum quando charitati repugnat, vt quando quis gloriatur de aliquo mortali peccato, cum praferat opinionē suam, vel aliorum hominū sacre scripturæ, vt appareat, & huiusmodi, cum in illam vltimum finem ponit, & hoc est quando propter gloriam mundi dimittit id, ad quod tenetur ex precepto Dei, vel superioris, vel cōtra tale preceptum facit, sicut cū mulier ne infametur, consentit adulterio, vt de Lucretia dicitur. ex Tho. supra. 2. 3. & Caiet. in summa. ibi. Si verō ordinate, & ad debitum finem gloria appetatur, actus virtutis est.

2 Vana gloria secundum quod importat appetitum excellentie

inordinatum, ponitur à Greg. li. 31. mor. virtum capitale, cuius filia sunt, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, & nouitatum praesumptio. Has declarat Thom. secunda secunda. supra, in fi. Dicunt enim hæc vitia filie inanis glorie, quia apta sunt ordinari ad eundem finem, qui est manifestatio proprie excellentie.

GRATIA.

1 **A**nnitus propter delictū, cuius bona sunt confiscata, si à domino recipiatur ad gratiam, si à domino recipiatur ad gratiam, nō propter hoc ad omnia restituitur, secundum Saly. c. & Cy. in li. 1. s. fi. si. de questio. contra Bar. fed remittitur culpa, & restituitur fauores, quando ad plenitudinem gratie recipiuntur, secundum Bal. ibi.

2 Habens legitime de bonis alicuius damnati propter eius crimen, & postea restituti per principem ad bona sua, nō tenetur restituere secundum Gem. in c. quauis. de rescis. lib. 6. quia iam huc acquisitum est ius. Si verō per talem restitutionem nō prauidetur ternio, fed tantum concedenti, omnia sunt restituenda ei. arg. in c. cū dilecti. de dona. Ex hoc sequitur, quod legitimus post mortem testatoris, nō prauidetur veniensibus ab intestato, etiam quod nō adierint hereditatem, quia talis legitimatio est quædam restitutio naturalis, vt in li. fina. C. de natu. Secus si ante mortem testatoris, quia nō prauidetur, eō quod nullum adhuc ius habeat. l. post emancipationem. ff. de li. lega.

3 Scriptura secundum communiter docto. nō est de substantia gratie, vel legis, licet variae sint opiniones. vide Pañ in rubrica. de consili.

consist. in fi. Feli. tamē dicit in c. ex diligenti. de simo. in glos. si. in fi. quod gratia probatur per scripturam. An autem possit probari per testes, est longa questio: tamen concludit quod communiter tenetur de stylo curie, nō posse probari nisi per scripturam, nisi in foro cōsuetudinis. Vide Tabu. ver. gratia. s. 5.

4 Gratia nō expirat, etiam mortuo Papa, etiā sine interitu, secundum Ioan. And. in prolo. sexti. in nouella.

5 Si Papa concessit alicui, vt dispense, cum A. nō expirat gratia, etiam quod ante mortē concedentis nō dispensauerit, secundum Feder. consil. 78. Similiter dic de eo, cum quod dispensatum est, vt faciat aliquid, si nō facit ante mortem dispensantis, potest facere post. e. si cui. de praeben. lib. 6.

6 Gratia concessa si reuocetur, nō expirat ante certificationem, de reuocatione, nisi quando Papa expresse veller statim nō valere, secundum Ge. c. 1. de cōcess. praeben. lib. 6. aliter de cōcessionē ab inferiori, maxime quando alteri prauidetur, & committitur sine cognitione causæ.

7 Quando alteri est ius acquisitum, nō reuocatur gratia. Et sic intelligitur regula, mutare. de re. iur. lib. 6.

8 Quando data est gratia alicui de immunitate propter multitudinem filiorum, si aliqui moriantur, nō reuocatur gratia, secundum Ioan. And. in regula, de decet. de re. iur. lib. 6. in merc. quia ius erat iam sibi acquisitum.

9 Gratia facta cum conditione, quousque aliter ordinauerit, durat post mortem concedentis, secundum Gem. in c. si gratiose. de

rescrip. lib. 6. nō autem si dicatur, quousque placuerit nobis. infra. voluntas. s. 1. De gratia diuina, sine qua opera nostra meritoria esse nequeunt, dicendum est, quod quilibet tenetur illam habere, & si nō habet, imputandum est ei, & nō Deo.

G V L A.

1 **G**ula secundum Thom. secunda secunda. questio. 148. importat inordinatum appetitum, vel actum delectationis cibi, & potus, & tunc mortale peccatum est, quando ibi finis vltimus constituitur, iuxta illud Apostoli, quorum Deus vter est. Propter quod nō seruat ieiunium de precepto, comedunt carnes diebus prohibitis, &c. vel si quis aliquod prohibitum faciat, vel faciendum de precepto omittat.

2 Secundō, quando quis comedit, vel bibit in graue nocuumentum corporis, vel animæ scilicet, vel probabiliter, secus si ignoranter, vel pro modico detrimento, tunc est veniale.

3 Tertiō, si vsque ad vomitum, vel ebrietatem comedit, vel bibit aduertenter, secundum quod supra dictum est, Ebrietas quod mortale est. Agit enim contra naturam.

4 Quareō, si hoc fiat propter finem, qui sit peccatum mortale, vt ad luxuriandum, est mortale peccatum, aliter communiter est veniale, cum non sit contra charitatem Dei, vel proximi.

5 Gula capitale vitium est, secundum Greg. cuius species sunt 5. in 30. lib. mor. scilicet, propter, laure, nimis, ardentis, & studiose. Propter. id est, ante tepus. in c. solent. de con. d. 1. Laure. quia cibos delicatiores querunt. cap. 1. d. 41. Nimis, scilicet comedendo, quo

do, quo ad quantitatem. Arden-
ter æstuando immenso desiderio.
in dicto capiti. Studiosè, id est, ni-
mis accuratè preparando. capit.
3. 41. d.

6 Filix gula sunt secundum Gre-
31. li. mor. hæ. videlicet, ebrietas,
hebetudo mentis, inepta lætitia,
multiloquium, scurrilitas, & im-
mundicia de quibus vide in lo-
cis suis. Dicuntur enim huiusmo-
di vitia gula filix, eò quòd ex ea
ortum habent. Nam gula vitium
rationem perturbat, ex quo irra-
tionales motus interius, & exter-
ius consequuntur.

H A B I T V S.

1 H Abitus debiti omittitè,
vel occultare, cum sit con-
tra, vel præter rationem, pecca-
tum est, quòd multis modis con-
tingit. Primò, si mulier veste vi-
rili utatur, vel econtra, qd̄ pro-
hibetur Deut. 22. & 30. d. c. si qua
mulier, ubi dicitur, Anathema
sit mulier induens vestem viri-
lem, quæ si faciat superstitiosè,
vel propter luxuriam, mortale
est, si ex vanitate, vt in laruis,
& representationibus, secus est.
Quòd si quis hoc in vfu habue-
rit, non debet pati, sed ab episco-
po admoneri sub excommunicationis
pena, quòd si nõ desistat,
debet excommunicari. suprâ, Fœ-
mina. §. 3. sic enim licentior ad
peccandum facilius fiet mul-
ier. Clerici vntes habitu lai-
corum, vel prohibito, peccant,
suprà, Clericus. §. 10.

2 Religiosi dimittere habitum
sux religionis, quomodo sunt ex-
communicati, suprâ, Excommu-
nicatio §. 3. Apostasia. §. 6. ex cau-
sa tamen rationabili potest quis
dimittere, vt dum vult se balnea-
re, vel honestè recreare, & post-
modum assumere. Altere dimit-

tens, vel occultans dum procedit
in publicum, ita vt nõ cognoscat
religiosus, mortaliter peccat,
& incidit in canonem. cle. vt
periculosa ne clerici, vel mo. Et li-
ceat inter doct. sit magna diuersitas,
tamen quia talis ita occultas
habitus, vt à conuersantibus cui
illo non reputetur religiosus, va-
gandi materiam habet, ac si ma-
terialiter habitum dimisset, quæ
vagandi occasio pro ratione ponitur
in canonem, ideo talem non
eudere sententiam, etiam quòd
materialiter non deponat crediderim,
& ita tenet Caiet. ver. excommu-
nicatio. 9. §. 24. notabili. 4. & in
ver. habitus. §. 3. dicit allegans
Archiep. quòd monachus vtens
habitu clericorum secularium, vt
non appareat monachus, vel non
recognoscatur, vel propter vere-
cundiam, vel propter vanitatè,
non euadit mortale, nec sententiam.
suprà, Excommunicatio §. 3. Caueant
itaq; religiosi ab habitu occultatione.

3 Seculares vntes veste religio-
siosa, siue masculorum, siue fœ-
minarum causa ludi, ex leuitate,
sine irrisione, & turpitudine, nõ
videtur mortaliter peccare, quia
nullo iure hoc est probabile. Si
autem hoc faciant causa vituperij,
secundum glo. in capitu. cum
decorum. d. vi. & hone. cle. cum
prohiberim sit vti habitu mona-
chali, vel alio religioso, & hoc fa-
ciens grauitè punitur in athen.
de san. episcopo. §. vlti. col. 9. conse-
quenter mortaliter videtur pec-
care. Imò etiã quòd non fiat hæc
de causa, si tamen fiat cum ludi-
brio, vt cum deferuntur læsiuè,
verè, vel apparenter, vt in malsa-
ris, seu laruis, videtur omnino
mort

morale, quia est magna irri fio
Dei in suis sanctis. Similiter cum
deferuntur à mimis, & histrioni-
bus vituperosa exercentibus. C.
de epi. audien. l. mime. Pa. in d. c.
cum decorum, dicit ludibria d. c.
se rerum inhonestarum narratio-
nes. An Christianus assumens ha-
bitum infidelium peccet, suprâ,
Fides, infra, Infidelitas. §. 13. Se-
culares non vntes habitu secu-
dum morem patriæ peccant, vel
non, secundum eorum statum,
infra, Ornatus. §. 1. Monachus ad
curam ecclesiæ secularis assum-
ptus, ab habitu monachali non
absoluitur, nisi ob scd̄dalum vi-
tandum. c. Deus. de vi. & honest.
clericus.

H A S T I L V D I V M.

H Astiludium quod fit, quan-
do duo milites currunt, cui
lanceis, vnus contra alium, quia
ibi communiter non interuenit
mors, seu mutilatio, non est ex
suo genere mortale peccatum,
& similiter quicunque alius lu-
dus militaris, similè habent con-
ditionem. Si tamen verè est ibi,
vt in pluribus, non adeste per-
iculum personale, propter quòd
torneamenta damnantur. de tor-
c. felicis. 7. torneamentum, per to-
tum. Et cum hoc mortale non sit,
licebit dominis permittere hu-
iusmodi, & alijs cum delectatio-
ne inspicere.

H A E R E D I T A S.

1 H Aereditas est successio in
ius viuuerum, quòd defun-
ctus habuit tempore mortis, se-
cundum Barto. in rub. de acquir.
hæred. ff. & ea data, vel vendita,
transit ius patronatus, & omnia
iura, secundum Inno. in c. ex li-
teris. de iur. patro.

2 Secundum ius gentium, hæres
non succedebat in ius viuuerum

defuncti, sed capiebat bona im-
quam vacantia, ex hoc sequitur,
quòd hæres non teneatur in con-
scientia (quæ sequitur hoc ius)
vltra vires hereditatis. C. de iu.
delib. li. fi.

3 Quando defunctus ab intestato
moritur, vel inualidè testatus
est, qui & quomodo succedant,
vide Sil. Hereditas. §. 1. & Tab.
ibi. §. 2. 3. & 4. hæc enim ad cõfes-
sorem non spectant, sed ad causi-
dicos potius.

4 Clerici mortuo ab intestato,
habent bona propria, de quibus
poterat disponere, succede-
rent in talibus agnati, prout iu-
ra disponunt. Si verò non habeat
huiusmodi bona, succedet
ecclesiæ, cui tempore mortis ser-
uiebat, vel altare, cui tantum
seruiebat, quòd altare habebat
bona distincta ab ecclesiâ ipsi de
putata. no. in cap. si. 12. q. vlti. nisi
sit presbyter ex seruitute promo-
tus ad sacerdotium, cum consen-
sio domorum, de cuius bonis si
ab intestato decedat, quattuor
sunt partes. de quibus vna epi-
scopo, vna pauperibus, vna eccle-
siæ, & vna paribibus dabitur,
nisi esset talis hæreticus, quia
tunc succedet ecclesiæ, vt in cap.
1. de suc. ab inte.

5 Clerici succedunt laicis eo or-
dine, quo alij, quia iura eos non
excipiunt, imò & religiosi, qui
possunt habere proprium in cõ-
muni, non obstante vitio ingra-
titudinis cõmisso in seculo, per
capit. fina. 19. quæ st. fin. & fratres
predicatores etiam ex priuile-
gio (sic dicit Ar. flo. quanuis sint
mendicantes) Sixti 4. quòd in-
cipit, Considerantes. Quomo-
do autem succedant, vel non, in
seculo, vel emphyteosi, vide Ta-
bu. feudum. §. 6. & 9. & Emphy-

theosis. s. 2. & 3.

6 Ab hereditate patris excluditur filius vel alius propter quinquies. Primo, si pater fuit hereticus. nam hereticorum bona ipso iure sunt confiscata. c. cum secundum de heretico. lib. 6. Secundo, quando pater laeae maiestatis crimen commisit. C. ad leg. Jul. maiest. l. qui quid. Intellige hoc crimen, quando commisit esse in eum, qui superiorem non cognoscit tantum, secundum Saly. in d. l. qui quid. & quod talis esse eius subditus. Clementis. pastoralis. de iudi. Tertio, si pater occidit, vel mutilauit reorem illius ecclesie, in qua feudum habebat, quod deberet ad filios trāfire. cap. in quibusdam. de penis. propter quod nec eius filij, vsq; ad quartam generationē, in collegio clericorum debent admitti, nec ad prelaturam in aliqua religione, vt in d. capitu. quibusdam. Episcopus tamen potest dispensare, ex quo conditor canonis non sibi referuat. ar. in cap. nuper. de sent. excommu. Quarto, si filius, vel alius, qui potest succedere, furioso debita curam non impendit, si tamen in scriptis fuit monitus, vt curam eius haberet. Authen. vt cum. de appel. cog. s. causas. sed succedet ille, qui in domo sua propriis sumptibus euacuat ad mortem procurauit, euacuata institutione eius, qui neglectus. Quinto, si eos, quibus succedere debebat, in cap. priuilegium permisit. in d. s. causas. & etiā in casibus, quibus potest exheredari. Exhereditatio. s. r. Quomodo filij naturales, vel legitimi succedunt, supra, Filius per totum.

7 Consuetudo, quae est in aliqua

terra, quod mortuo aliquo sine liberis, dominus terre totum, quod illius erat, accipit, cum sit praescripta, cum excusat, qui hoc pactum ab initio fuisse allegare potest.

8 Bona ingredientis religionem ab intestato, veniunt religioni, siue sit mendicantium, siue non. per ca. in praesentia. de probat. & praedicatoris habent priuilegium Sixti, vt supra, & aliud eiusdem, quod incipit, Nuper per nostras. Pa. dicit in d. in praesentia. quo ad minores non, tamen credo eos etiam priuilegia habere, & secundum Panor. supra, non succedat aliquod monasterium particulare, sed erit in potestate superioris prouideri, sicut sibi videbitur. Consuetudo tamen in ordine praedicatorum est, vt ille conuentus succedat, cuius frater dicitur esse filius, profusus, nisi transferatur filio pro generalem.

9 Si ingrediens erat tantum usufructuarius, trāsibit usufructus in monasterium vsq; ad mortem ingredientis, & non vltra, secundum Panor. vbi supra.

10 In collatis tali ingredientem ea lege, vt non alienentur, sed in familia remaneant, nihilominus succedat monasterium, vt tenet Io. And. & est ar. in l. ff. de fun. instru. Si autem prohibitum est, vt ad extraneum perueniant, non succedat, secundum Pa. supra.

11 Haeres institutus solū in certa parte, qui non proprie dicitur haeres, sed legatarius, vt in l. quotiens. C. de haer. d. instit. secundum Panor. in c. quia ingredientibus. de test. & Fede. consil. 126. alio nō dato haerede, totam hereditatem adire potest, cessante dolo testatore ducente ad hoc.

12 Si A. instituit B. haerem in certa

certa parte, & dicat, nolo quod de bonis meis vbi posuit habere, sed si contentus, &c. & alius haeres vniuersalis institutus non sit haereditatem adire, B. non poterit illā adire, vt in l. quotiens. ff. de haer. d. instituen. s. sed si duo. sed venient succedentes ab intestato, quia testamentum non reperitur haerem habere, cum non possit quis pro parte decedere intestatus, & pro parte testatus. l. ius nostrum. ff. de regu. iuris.

13 Haeres quārum est de iure canonico, & in conscientia, tenetur pro delicto defuncti, quando agitur contra eum pro satisfactione, & hoc sequitur communiter doct. & sic intelligendae sunt glos. in cap. ex praesentium. de pig. & cap. i. de solu. & vsu. c. tua nos. in quantum scilicet hereditas se extendit, quicquid sit secundum ius civile. Panor. verō in cap. si. de sepul. dicit hoc verū, quōdo defunctus pœnituit, sed in conscientia, siue pœnituit, siue non, tenetur.

14 Haeres tenetur in conscientia soluere legata relicta, etiam sine debita solemnitate, dummodo confiter de voluntate defuncti, secundum Pa. in cap. quia plerique. de immu. eccle. quia ex sola voluntate defuncti oritur obligatio naturalis, vt tenet Ciffo. tani doct. Et hanc opinionem dicit Alber. in l. eum quis. C. de iur. & fac. igno. esse tenendam.

15 Haeres non tenetur satisfacere vltra vires hereditarias, his, quibus defunctus erat obligatus, si fecit inuentarium, si verō nō fecit, tenetur in foro contentioso, vt in l. fin. C. de iur. delib. non autem in conscientia, secundum Ioan. And. & Panor. in d. de ple-

rique. licet. Fede. in consil. 12. dicit, quod in conscientia etiam tenetur: primum tamen melius, quia æquius.

16 Si sunt plures haeres, quilibet non tenetur in solidum soluere debita, vel legata, sed ordinari quilibet pro parte sua hereditaria tenetur. C. de adi. haer. d. l. pro haereditariis. Fallit tamen in 7. casibus, quos vide in Tab. haeres. s. 6.

17 Si haeres est pupillus, non propter hoc differetur solutio debitorum, vel legatorum, vt in l. sub praetextu. C. de act. haer. Hoc enim tenet alienum inuito domino esse.

18 An haeres rogatus restituere hereditatem, possit aliquid de ea vendere, & in quibus casibus. Tabien. ibi. s. 8. Sil. hereditas. 4. s. 2.

19 In bonis ingredientis religionem non capax hereditatis, siue cedunt veniens ab intestato, secundum communem opinionem. ar. authen. bona. C. de bo. prescri. nisi praedicta bona fuerint et relicta sub conditione, vt si decederit sine liberis, restituantur, quia tunc in pijs causis erogari debent. Casus est in s. sed hoc in praesenti. Authen. de sanc. episc. l. i. & hoc sequitur Angel. in quādam disputatione.

20 Substitutio facta de aliquo in defectu liberorum, expirat per ingressum religionis, per glos. in cap. in praesentia. de probatio. Si talis est priuatus, vel rogatus restituere priuatus: intellige postquam tenuit monachatus, secundum glos. in s. hac praesenti. Authen. de san. episc. Si autem substituitur ecclesiae, vel locum religiofus, vel alia pia causa, non expirat substitutio, vel defecit commis-

sum. in d. s. sed & hoc. concor. Pa. in d. cap. in presentia. Quod si talis non ingreditur monasterium, sed efficitur clericus, nō euaneſcit ſubſtitutio, per gloſ. in d. ca. in presentia. niſi efficitur clericus, vt in eccleſia perpetuō remaneat, vel vt reditus expendatur in pijs cauſas, vt in d. authē. dicitur. Si autem dedicat ſe, & ſua eccleſia ſeculari, & nō fit clericus, non euacuatur ſubſtitutio, in d. glo.

21 Si quis religionem ingreditur in fraude ſubſtituti, non euacuatur, ſecundum Panorm. in d. cap. in presentia. & probabitur fraus probando comminationes factas ſubſtituto per heredem. 20. quaſtio. 3. cap. ſina. ſed ſi non intrauit, ſed monaſterium heredem inſtituit, non expirat, ſecundum Ar. in cap. ſi qua. 19. quaſt. ſi. & hæc via communior eſt ſequēda, etiam ſecundum Roſel. ver. legare. §. 24.

22 Si ad illam clauſulam generalē, ſi ſine liberis, addatur ex ſe legitime deſcendentibus, vel ex ſuo corpore natis, per religionis ingreſſum expirat ſubſtitutio, ſecundum Barto. cuius rationes vide in Ar. licet. 3. par. titu. 10. ca. 4. §. antepe. licet quidam alij contrarium teneant. Sed ſi fiat ſubſtitutio cum iſta conditione, quod monaſterium nō ingrediat, per ingreſſum illius non expirat, ſecundum Panorm. in d. cap. in presentia. quia conditio impediens matrimonium ſpirituale, vel corporale, habetur pro non adieſſa. l. cum tale. ff. de condi. & demon. Vnde mulier nō tenetur reſtituere reliquū ſibi cum onere reſtituendi: ſi non uſperit. l. quotiens. ff. de conditio. & demonſt. & legatum factum ſi

non uſperit tenet, etiam quod nubat. ff. eo. l. filiz. Et ſi relinquatur puellæ 200. ſi uſperit, 100. uerō ſi inretet monaſteriu, habebit nihilominus 200. ſecundum Alber. in l. Deo nobis. C. de epiſ. & cleric. & Ric. Malambra. in l. quoniam in prioribus. C. de inoſt. teſt. & non facit differentiā vrū ſit filia, vel extranea. non enim pſeſſia eſt conditionis religionē intrando, quā nūbendo, imō melioris.

23 In quadam ciuitate eſt ſtatutum, quod exſtistentibus maſculis, ſceminæ non ſuccedant, ſed ſolam dotentur de bonis paternis. Petrus habet filium Ioan. & filiam Bertam, ſed antequam dotetur Berta mortuo patre, moritur & Ioan. reliſſa filia Antonia tantum, quæ ſuccedet? Antonia, vel Berta eius amita? Reſpondeo Vgolinus de fontana, quod ſuccedet Antonia, & nō Berta, quia ex morte Petri ius fuit acquiſitū Ioan. filio, cui ſuccedit filia, cum non ſint maſculi, & Berta dote contentabitur ſua tantum: ſecus ſi Ioan. filius eſſet mortuus ante patrem, reliſſa filia Antonia. Facit ad hunc caſum l. emptā. C. de hære. vel. ac. ven.

24 Hæres tenetur prius debita deſuncti quā legata ſoluere, quia debita ſunt anteriores obligationes. Si tamen ſine dolo uenientibus legatarijs prius ſoluifſet, ſi nihil amplius habet de hereditate, non poterit moleſtari a creditoribus, ſed ipſi creditores habebunt reſgreſſum contra legatarios, quia ipſi habent quod illis debebatur. infrā, Reſtitutio. §. 35.

25 Hæres inſtitui poteſt quilibet nō prohibitus a lege, vt in c. cum apud. de ſpon.

Multæ

26 Multæ perſonæ prohibentur inſtitui hæredes. Et primò hæreticus, ſeu paganus, cap. ſi quis epiſcopo. de hære. Secundò, ereditores, receptatores, & deſenſores hæreticorum. eod. cap. excommunicamus. el. 1. Tertio, apoſtata. Quarto, collegium illicitum. Quintò, deportatus. C. de hære. inſti. l. 1. Sextò, damnatus ob crimen famoſum. Septimò, inſecutor cardinalium. de pœn. cap. felicitis. in ſexto. Octauò, excommunicatus ſepere inſtitutionis, vel mortis, vel aditionis hereditatis. ff. de hære. inſti. l. ſed ſi in cōditione. §. ſolemus. Nonò, ſpurij nati ex damnato coitu. ſupra, Filius. §. 7. Decimò, inceſtuoſi cum monacha. ca. ſi quis ſollicitauerit. in glo. 27. quaſt. 1. Vndecimò, committens læſe maieſtatis crimen. can. ſi quis. de pœni. diſtin. 1. Duodecimò, Simoniaci ſecundum aliquos, quia uidentur patres lædentibus maieſtatem. Tertiodecimò, qui non poſſunt habere neque in proprio, neque in comuni, vt erant minores. cle. exiui. de uero. ſig. §. cupientes. Hæres quomodo teneatur ad uota deſuncti implenda, infrā, Votum. §. 24. De generibus, & ſpeciebus ſubſtitutionum hæredis, vide Sil. hæreditas. §. 4.

HEREMITA.

1 Heremita eſt, qui uerè, & pñ reſoluitur uitæ eligit. in c. qui uerè. 16. quaſt. 1. in gl. & ad prælaturam poteſt uocari tantum autoritate Papæ. in c. cum monaſterium. de elec. Eth non habent determinatæ regulam, vel uitam, ſecundum glo. in d. c. qui uerè. Nec uita eorū, ſtrictior eſt uita monachorum.

2 Eremitæ qui elegerunt uitam ſolitariam in ſpiritu libertatis,

habēt ſolenne uotum caſtitatis, non autem obedientiæ, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quaſtio. 186. artic. 5. & proprium habere poſſunt.

3 Eremitæ huiusmodi gaudent priuilegio clericali ſecundū uerorem opinionem, licet aliqui oppoſitum dicant. Vide ſupra, Excommunicatio. §. 3. dummodo alicui regula ſint aſtricti, vt limitat Archi. vel gaudenti hoc priuilegio.

4 Religioſi cum licentia ſuorū prælatorū poſſunt eligere uitam eremiticam, id eſt, ſolitariam, tam ſemper ſunt religioſi habentes tria uota, nec expedit, quod prælatus talem licentiā tribuat, niſi valde perfectiſis, qui aliorum regimine non egent, ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ. quaſt. 188. a. vt. Periculoſiſſimum enim eſt habitare ſolitariè.

H A E R E S I S.

1 Hæreſis, crimen inſidelitatis eſt ex tribus cōſtans, ſc̄i licet error in his, quæ ad Chriſtianam fidem pertinēt, & pertinacia. Aduerte tamen propter ly pertinacia: quoniam quædā ſunt credenda vt iam ab eccleſia determinata (vt quod ſpiritus ſanctus procedat à patre, & à filio) & in huiusmodi nō requiritur alia pertinacia, niſi nō credere, quia ſatis uidetur pertinax, qui diſis ſacræ ſcripturæ, vel determinationis eccleſiæ non acquieſcit. Aliqua autem ſunt ambigua non dum determinata ab eccleſia, nec clara in ſacræ ſcriptura, & qui non credit illa, nō eſt hæreticus, niſi fit adeo pertinax, & qui non credit illa, nō eſt hæreticus, niſi fit eccleſia hoc determinauerit, nollet credere. Aduerte ſecundò, quod licet quis fit tæcum mente hæreticus, nō eſt excom.

municatus, quia ecclesia non iudicat actum mentis nudum, sed si adiungatur aliquis actus exterior, etiam si sibi tantum loquatur, incidit. Caie. ibi. concor.

2 Si quis autem non crederet etiam quæ sunt determinata per concilia, vel sacram scripturam ex ignorantia, vel simplicitate, licet erraret, non tamen esset hæreticus, quia pertinax non est. Requiritur autem quod sit baptizatus, & aliquid fidei teneat, aliter censetur infidelis, vel apostata, secundum Ar. flo. & omnes huiusmodi sunt excommunicati. supra, Excommunicatio 9.

3 Suspecti de hæresi, nisi ad arbitrium episcopi se purgauerint, possunt excommunicari. cap. ad abolendam. de hære. & si excommunicatione animo indurato sustinerint, tunc velut hæretici sunt condemnandi. c. excommunicamus. el. i. de hære. lib. 6. Si tamen prius specialiter fuerint requisiti ad respondendum de fide, & se de tali suspensione purgent, eum contumacia, de hære. lib. 6. Et si pro contumacia in causa hæresis sunt excommunicatus, & per annum sustinuit, pro hæretico habetur, secundum Panor. in cap. si de pæn. in glo. & vt hæreticus puniatur. d. cap. cum contumacia. Si autem pro alia causa fuit excommunicatus, & per annum sustinuit, non pro hæretico, vel de hæresi conuictio damnandus est, vt in d. c. cum contumacia. sed pro suspecto habendus est, vt est text. in d. cap. si. nec hæc suspitio est violenta, sed tantum probabilis secundum Innocent. & poterit sibi purgatio canonica iudici, in qua si defecerit, pro conuicto habeatur. in c. inter. de purg. ca. & d. s. excommunicamus. parg-

sumitur enim malè sentire de sacramentis ecclesie, secundum Panor. ibi. & de potestate ecclesie, quia non curat de excommunicatione. d. c. si.

4 Qui propter metum osculatur sepulchrum Mahumeti, vel vititur signo Iudaorum, vel infidelium, & huiusmodi, & non credit se mente. non est hæreticus, vel excommunicatus, licet mortaliter peccet, vt supra. Apostata. §. 4. Fides. §. 6. infra, Infidelitas. §. 1. Occultare autem propriam fidem quòd quis non tenetur confiteri, & propter rationabilem causam, non est malum, secus in casu, quo quis tenetur confiteri. Cum hæreticus nullus debet commercium habere, vel eos in propria domo recipere, & magis sunt cauendi hæretici quàm alij propter periculum, secus si pro bono animæ illorum periculo cessante. extra, de hære. ca. si. cur. ait. Et ibi Panor.

5 Hæreticorum bona sunt ipso iure confiscata, & statim commissio crimine, hodie perdunt dominium. ca. vt inquisitionis. de hære. §. prohibemus. in 6. intellige quando sunt damnati, vt in d. ca. ad abolendam. sed si ad misericordiam acceptantur, debent eis bona dimitti. capit. accusatus. §. porro. de hære. Et licet filij sint catholici, tamen propter patris delictum hæreditate priuantur, cap. vergentes. de hære. & c. cum secundum leges. eodem libro 6. nisi filij reuelassent patris delictum, vel ex longa possessione dicta bona præscripsissent. ca. si. lib. 6. de præscri. vxor tamen doctem suam non perdet, nisi ipsa scierit cum hæretico cõtraxisset. c. de reuit. eo. li. 6. nec emancipatio post criminis perpetrationem

tionem valet vt excusetur. cap. quæcunque. eod. tit. bona tamen ecclesiarum nõ confiscantur, sed ecclesiis applicantur. elem. nolentes. eo. & contrafractantes excommunicantur ibi.

6 Quauis de confiscatione huiusmodi bonorum multa sint statuta, & ordinationes, tamen hodie fit, & fieri debet, vt inquisitor, qui habet prouidere omnibus, quæ ad inquisitionem pertinent, habeat omnia. Nam Ioan. in extraurganti iubet omnia diuidi, & dari in adiutoriũ officij. Ideo neque camera Apostolica, neq; Imperialis, neq; communitas, nec officiales habebunt aliquod secundum iura noua, neque episcopus, sed solus inquisitor, ex quo ipse habet prouidere de carceribus, & aliis. De hoc extat consilium domini Ludouici Bolognini. Vide hanc q. bene determinatam a magistro Ioã. Tabie. ibi. §. 6. circa medium.

7 Hæretici, credentes, receptores, defensores, fautores, ipsorumque filij vsque ad secundam generationem, nullum ecclesiasticum beneficium, vel officium publicum adipisci possunt, vt in d. c. quæcunque. intellige secundum lineam paternã, quo ad secundam generationem in masculis, in feminis quo ad primam. Vide c. statutum. el. 2. cod. lib. 6. Et si clericus ad preces horũ perstitentium, dignitates, personatus, vel alia quæcunque ecclesiastica beneficia scienter est adeptus, ipso facto illis est priuatus, & ad similia inhabilis: ignoranter, tantum de illo est priuatus scie habito. in d. c. quæcunque. de hære. eod. tit.

8 Hæreticorum filij, declarata sententia de hæresi contra patrem

eorum, sui iuris efficiuntur. Et intelligitur effecti à die commissi criminis, & emancipatio facta post, non tenet, in d. c. quæcunque. vt supra. §. 5. dictum est. Hæretici credentes, & appellati non possunt per d. c. vt inquisitionis.

9 Contra hæreticum mortuum, cõtra quem in vita non fuit processum, potest procedi, & condemnatio fieri, quòd est speciale in hoc crimine. c. sanct. 2. q. 2. Quomodolibet autem procedatur, Vide Tabie. ibi. §. 11. Et inquisitor offa eius poterit exhumari facere, & comburi, si discitur ab aliis possessum. ca. de hære. libro 6. & hoc infra quinquennium debet fieri, quod turis est, & non vltra, vt C. de apost. l. si quis defunctum, vel vsque ad vigesimum, secundum alios, & vltra.

10 Contra hereticos credentes & huiusmodi, ad testificandum admittuntur etiam excommunicati, participes, & socij criminis. cum fidei fauorem. eod. tit. lib. 6. & officiales excommunicati, cõtra eos suum officium possunt exercere requisiti ab inquisitore, vel ab alio, qui possit requirere. c. prædentes. eod. tit. lib. 6. neque eis aliquod relinquendum est in testamentis, nec hæredes instituendi sunt, per c. si quis episcopus. de hære. libro 6. & episcopus, vel clericus oppositum faciens, est excommunicatus. in d. capit. si quis episcopus, quòd est argumentum detestandi valde criminis.

11 Famuli, serui, liberi, & alij aliqua obligatione hæretici astricti, si tamen sunt manifesti, vt ad probationem processum est, ipso facto liberantur. cap. final. eod. tit. etiam à promissione fo-

- lutionis iuramento firmata, vel pœna, vt nota glo. ibi. Intelligetamen, si non acceptatur ad misericordiam.
- 12 Hæretici quomodo puniantur pœna ignis, & secularibus iudiciis relinquuntur, vide c. excommunicamus. cl. eod. titu. & quomodo degradantur. Vide Tabu. ibi. §. 15. Sunt etiam privati ecclesiastica sepultura. c. sicut. co. tit. & qui eos sepulture ecclesiasticæ dant, ipso iure sunt excommunicati. c. quicumque. eod. titu. libro sexto. Intellige prædicta, nisi pœniteat eos, & quo casu etiã quod forent lapsi, post eum dari sacramenta. c. super eo. cod. libro sexto.
- 13 Pro huiusmodi hæreticis credentibus, & nullus tabellio publica instrumenta, vel scripturas facere potest, nec aduocatus in aliqua causa, vel factio potest patrocinium præstare eis, nec ligantibus sub eorum examine, aliter ab officio sunt suspensi, & perpetuò infames. cap. si aduersus. de hæret.
- 14 De pœna fautorum, receptatorum, & vide c. excommunicamus. cl. eo. quomodo admittuntur ad aburationem. c. ego Berengarius. de cond. dist. 2. & d. c. ad abolendam. post debent absolui, & quomodo. c. cum desideres. de senten. excomm. & postea imponatur quod solet inungi. d. c. ego Berengarius. Sine tamen huiusmodi impositione ex causa, potest absolui, secundum Inno. in c. a nobis. el. 2. de senten. excomm. Potest etiam inquisitor pœnitentiam pecuniariã imponere, quia arbitraria est, vt dicit c. ad abolendam. & Innocen. 4. declarauit in quadam Extravaganti, quæ incipit, super ex-
- tirpatione. quod possunt eas imponere, & expendere in sustentatione officij inquisitionis, etiam clericis, si habent patrimonium proprium, aliis non, quia ecclesiarium bona non debent minui, ca. 2. de hære. Alias etiam pœnas potest imponere, in d. c. ad abolendam. & c. excommunicamus, quas si non perficiat, est damnatus, in d. c. excommunicamus. §. si quis.
- 15 Pœna imposta tradito brachio seculari, non potest per inquisitorem mitigari, vel mutari, quia iam post sententiam definit esse iudex, & cum literis, de offic. dele. secus si acceptatur ad misericordiam. c. vt commissi. §. illorum. eod. lib. 6. quia non desinit esse iudex, & istæ pœnæ arbitrarie sunt.
- 16 Qui non credit sacre scripturæ acceptatæ ab ecclesia, est hæreticus. Nam ex hoc sequitur, quod Spiritus sanctus non sit locutus per prophetas, vel quod falsum dixerit, vel quod ecclesia erret circa ea, quæ sunt fidei, quod (vs supra, Concilium. §. 3. diximus,) esse non potest.
- 17 Qui non credit determinatis ab ecclesia circa fidem, vel bonos mores, fide oppositum pertinaciter affirmat, est hæreticus, quæ pertinacia deprehenditur, quod declaratur errore, stat quis pertinax, quando deprehensus à iudice in huiusmodi nõ vult ab iurare, nec resiliere, modo supradicto. Dubitare etiam de huiusmodi cum consensu rationis, est hæresis, & mortale peccatũ, quia dubius in fide dicitur infidelis. c. dubius. eo. Debet igitur Christianus in credendis firmus esse, nec dubitare.
- 18 Hæresis à vitium superbia potest

- potest reduci, & est magnũ peccatum, quia subuertit fundamentum totius boni operis, sine quo salus esse non potest.
- 19 De inuentoribus hæresim vide directorij inquisitorum. Tab. ibi. §. 27. vj. q. 5. Quomodo inquisitores fe debent habere erga hæreticos, vide Sil. ver. hæresis. 2. & de laicijs, ibi. §. Si hæreticus fecerit aliquem actum exteriorem, vel dixit verbum hæreticũ, etiã sibi soli secrete, est excommunicatus, in cœna Domini, &c.
- HERMAPHRODITVS.
- 1 Hermaphroditus habes vtrũ que sexũ, qui magis ad femineum declinat, nõ potest esse testis in testamẽto, sicut nec mulier, secundũ gl. in c. si testes. 4. q. 3. secus si magis ad masculinum vergit. Si est paripus, secundum Gul. censetur vt mulier, & ita nõ admittenda nisi vt mulier, sed d. glo. non determinat.
- 2 Si virilis sexus magis incalcescit, non tamen debet ordinari, quia est quid monstruosum. arg. in cap. illiteratos. d. 36. si ordinetur, characterem recipit, nõ autẽ si est sexus par, vel femineus magis, secundum d. Gul. quo autem ad contrahendũ, debet considerari sexus validior, quod si sit par, eius electioni stabitur, secundum d. gl. of. & Bald. in l. queritur. ff. de stat. ho. & hanc dicit esse Gul. determinationem, quæ etiam rationalis satis videtur.
- HYPOCRISIS, supra, Fictio, id est, simulatio.
- HISTRIO.
- 1 Histriõnem ars consistit in dando delectationem alijs, in dijs, vel factis, ideo si debitis circumstantijs exerceatur, nõ est peccatum, secundum Thom. secunda secundæ. q. 169. a. j. Re-
- spetu materiz potest esse peccatum, vt si versetur circa dicta, vel facta inhonestã, vel ponendo in iocum, vel scripturnam sacram in diocum, vel dicendo iniuriosa despectiua, adulatoria, & huiusmodi. Peccatur etiam respectu loci, temporis, negotij, personarum, dum horum aliquid non obseruatur. Ex fine etiam cõtingit peccare, dum nimis cupiunt homines magis placere. Et communiter est veniale, nisi quando interuenit materia ex suo genere mortalis, vt iniuria proximi, contemptus diuinarum, & similia. Ex propter hæc annexa, hæc ars damnatur, cum dantibus. cap. donare. d. 86. Istis negatur communicio. ca. per dilectionem. de consec. dist. 2. quod tamen non ferret nisi propter mortale.
- 2 Dantes eis aliquid vt in tali crimine, vel officio damnato per seuerent, mortales peccant, secus si dant, quia sunt in extrema miseria, vel ne eos diffament, vel alio pio respectu. Et d. c. donare, debet intelligi de illiustis modis. Dicit Gul. quod qui dat huiusmodi histriõnibus, vel maledicis, & ne de ipsis mala euomant, eosque infamant, non peccare eos credit.
- HOMICIDIUM.
- 1 Homicidium, id est, iniusta hominis occisio, mortale peccatum est, quia contra iustitiam, & proximi charitatem. Alii quando est per se intentum, aliquando per accidens. Occidens autem aliquem innocentem voluntariè, mortaliter peccat. Excusatur tamen iudex, & minister, innocentes occidentes secundum allegata, & probata, quia licet sit innocens in conscientia, non tamen in foro exteriori, &

apud homines. Excusantur etiā milites ex obedientia centes ad bellum, quod reputatur iustum, si ibi aliquos occidunt, etiam in veritate innocentes, licet non reputerent, secundum Caiet. ibi in summa, supra, bellum. §. 4. Excusatur & carnifex exequens iniustam sententiam, non continentem errorem manifestū propter eandem rationem, officium enim suum exequitur.

2 Occidens hominem ex intentione, & non habens publicam auctoritatem, semper mortaliter peccat, siue mereatur mortē, siue non. Eodem modo occidentes non zelo iustitiae, sed odio, vel alia mala intentione, mortaliter peccant. Similiter reus est homicidij, qui se defendendo alium occidit, quando scilicet se defendit ut occidat, vel non est defensione contentus, nisi occidat. Secus si qui occidit, quia se defendunt, nec intendunt occidere, sed seipso tueri. Peccant etiam occidentes aliquos etiam si mereantur occidi, non seruatō iuris ordine, de his quae sunt de substantia. Ex hoc sequitur, quod nunquam licet seipsum occidere, quia nemo sui iudex est, secundum Cai. ibi supra. ideo hoc mortale censetur.

3 Occidens aliquem, & credens ipsum esse in mortali, & consequenter damnari, dummodo non interficiat contra iustitiam, etiam quod se defendendo agat, non peccat, quia non intendit eius damnationem, sed suam defensionem, vel iustitiae executionem. Similiter quis potest defendere proximum inuadum ab aliquo, vel libertatem membrorum propriorum, ne scilicet mutilentur, vel turpiter vulnerentur, vel

pro necessariis ad vitam, & virtutem, nec perdat res suas, vel suorum, cum moderamine semper. Caiet. ibi, & Tho. secunda secundae, q. 64. a. 6. ad 2. Quando quis non potest res suas aliter defendere, quin defendendo sequatur inuadum foris occiso, licite occiditur: plus enim quis tenetur, curam rerum suarū habere, quae sunt adminicula vitae suae, virtutis, & te licitatis, quam alienae vitae, non tamen debet mortem intendere, sed defensionem, nec hoc modo inuadorem occidens fit irregularis, de homicid. clem. v. nica. Caiet. vbi supra.

4 Quando latrones inueniuntur in crimine notorio, ut inuis, possunt sine alii testibus, & citatione suspendi à iudice, quia factum notorium est ibi loco accusatoris, & testium, faciens publicam scientiam, & excitans publicam voluntatem ad publicum adum, secundum Caiet. ibi.

5 Si quis immoderate se, vel alios, vel res suas, vel huiusmodi, defendendo hominem interficit, mortaliter peccat, ut proiciendo immoderate sagittam, lapidem, vel huiusmodi, relaxando vrium, dando medicinam, tenendo pueros in lecto cum periculo suffocationis, &c. & cum ex aliquo opere indifferente, & inaduetentia, quam quis debebat attea dere, interuenit homicidium. Item homicidia sunt, qui cum possint, & teneantur prohibere officiales domini, &c.

6 Item negligentia medicorum, si cum cuius curam susceperunt, mori permittunt ex negligentia in studendo, vel visitando, & huiusmodi, est mortalis. Item qui non occurrat alicui patienti ex-

treman

treman necessitate, si possunt, sine periculo propriae vitae, rei sunt mortis illius, ut non patientes morientes fame, & huiusmodi. supra, Eleemosyna. §. 2. & 3. Omnes enim huiusmodi sunt causa homicidij per accidens. Eodem modo, qui non tuerit inuadum cum possit, vel non auisat eum contra quem eratatum est de morte: & haec omnia cum moderamine fieri debent. Et notandum, quod si quis praedicta faceret, vel omitteret, licet mortis, quae timebatur, non interueniret, cum tamen intendere mortem, faciens, vel omittens per se, vel per accidens, mortaliter peccauit, per accidens enim fuit, quod non sit secuta mors. An liceat vnicuique bannitum occidere, supra, Bannitus. §. 1.

7 Si quis inuasus potest fugere, quia fuga esset sibi iniuriōsa, & magnum dedecus, non vult fugere, sed se tueri, & sic defendendo inuasorem interficit, non peccat mortaliter secundum aliquos. Et hoc mihi placet, quia si pro iustitia rerum licet defendendo occidere, ut dictum est, multo magis pro honore. Vnde secundum Ar. sic licitum est mulieri se tuentiae opprimatur, occidere opprimeri volentem, quando aliter facere non potest, quia quam ad hoc non teneatur, potest enim patienter tolerare, & voluntate reniti, sicut inuasus potest fugere si vult, non tamen tenetur. Pro vita tamen spirituali alterius, quis tenetur mortis periculum subire, ut si puer peccet laborans sine baptismo esset mortuus, quilibet potens teneretur in hoc casu exponere se morti, ne sine baptismo decederet: secus de cōmuniōne, quia sine illa potest saluari.

Tenemur enim plus animā proximū diligere, quā vitā nostram corporale. Prælati autē, quibus animarū curā cōmissa est, ad plus tenentur, supra, Episcopos. §. 3.

8 Sunt aliqui casus, in quibus permittitur est impune occidere, ut nocturnum depopulatorem, uxorem in adulterio deprehensam, & huiusmodi, de quibus dicō, quod si lex tantū permittat, tales occidentes penā legis euadunt, sed non culpam mortalem. Si autem lex concedat ut occidantur, tunc non peccat occidens, quia factus est legis minister quilibet ut communitate facit circa bannitos: dummodo hoc faciat zelo iustitiae, & ut eius executores: & sic intellige glo. in c. cum homo. 23. q. 5.

9 Si quis inuaditur ab aliquo, occidendus nisi tantam pecuniam summā dederit, an teneatur dare. Glo. in prin. d. 83. dicit esse diuersas opiniones, & ipsa videtur tenere quod non, nisi esset praelatus: charitas tamen videtur cogere, quod si habet talis ultra necessitatem vitae suae, & suorum, quibus tenetur prouidere, teneatur dare tantam pecuniam, & saluare vitam, quia tunc est in extrema necessitate, non valens aliter euadere mortem. Idē dic de proximo posito in extrema necessitate, quod habens de superfluo, tenetur cum à morte liberare, quando mors est sibi iniusta, & praecipue si habet publicam potestatem, supra, eleemosyna. §. 3. De irregularitate, quae ex homicidio oritur, infra, Irregularitas. §. 2. vbi, ad 64. de homicidio puerorum suffocatorum, infra, Irregularitas. §. 3.

HOMO.

Homo liber non potest impignorari, nec dari in subfidium

fidium aliarum rerum deficiendum. Facit e. lator. de pig. Imo recipiens eū, perdit debitum, vt no. glo. in c. ex rescritto. de iu. iu.

2 Homo liber, nunc ex consuetudine potest dari obfes, nō solum à Papā & Imperatore, sed etiam ab aliis dominis, & ciuitatibus, quauis superiore recognoscāt, secundum glo. in l. 1. C. de patri. qui si. dis. & praeipue pro pace seruanda, secundum glo. in c. vt pridem. 13. q. 8. non autem pro eumia, cum non possit in pignus dari, vt supra. Quomodo potest vendi, supra, Emprio. §. 12. Potest etiam vendi, vt filius à patre ob pauperantem viduus. C. de pac. qui fil. distra. l. 2.

HONOR.

1 Honorari debent principes, parentes, & senes, etiam q̄ sint virtuos, vel quia repræsentāt virtutem alterius, vel quia sint signum virtutis, secundum Tho. secunda secundae q. 6. a. 3. Si autem sunt virtuos, duplici honore sunt digni: honor enim virtuti debetur. Ideo tales non honorāis peccat, quōdo adest tempus: sed magis qui eos spernit, cum scriptū sit, Qui vos spernit, me spernit. Et quando fit notabilis irreuerentia, vel sit cum Dei contemptu, est mortalis, infra, Obediencia. §. 12. licet sola virtus honorari debeat, iuxta Philosophū 4. Ethic. lib.

Diuites honorandi sunt non propter diuitias, sed quia maiorem locum in cōmunitatibus tenent, aliter esset peccatum acceptationis personarum, secundum Thom. ibi supra, si vt diuites honorentur.

3 Quomodo appetitus honoris fit peccatum, supra, ambitio. §. 1. Et quādo licet desiderare, licet

etiam oblatum acceptare, quum hoc negare, esset ridiculum valde, & irrationale.

HORAE CANONICAE.

1 Horae canonicae sunt 7. prima, tertia, sexta, nona, vesperae, completorii, & matutinae. c. i. de cele. mis. ad quas non tantū presbyteri, sed & omnes clerici in sacris existentes, tenentur de praepro. arg. de praben. c. cū secundum apostolum. & 91. d. c. i. etiam q̄ non habeant beneficiū, ratione ordinis sacri. Cō. cor. doc. Et si nō sint in sacris, tamen sunt beneficiati, tenentur. 91. d. c. fi. & Pan. in d. c. a. Intellige dummodo possint fructus percipere beneficii, quia qui de altari non viuunt, altari seruire non tenentur, etiam q̄ beneficium sit modicum, tenentur, secundum Car. in ele. r. de cele. mis. etiam si beneficium sit fadum ex patrimonio. Hoc idem Tho. q. 6. q. 5. & omittentes sine rationabili causa, mortaliter peccant, quia recipiens tēporalia ad spiritualia obligatur.

2 Quia autem habet simplicem praebendam, sine aliqua spiritualitate, que etiā potest laico dari, si non sit in sacris, nō tenetur propter hoc dicere officium, quia hoc datur ei pro alius meritis, & non dicitur simpliciter beneficiatus, sicut qui habet redditus ab ecclesia pro officio matriculari, vt magister in theologia, & huiusmodi. Tales enim non sunt clerici, nec in choro recipiuntur.

3 Beneficiati existentes in minoribus, non possunt horas, ad quas tenentur, dicere per alium, secundum Pan. in c. i. de cele. mis. quia hoc est onus personale. Idē Ioan. Andr. qui in c. presbyter. de celeb. mis. dicit hoc tenere theologos, quauis Landul. op. posit

positum tenuerit. Possunt tamen officiare ecclesiam suam per alium idoneū, iusta causa interueniente. Tenentur etiam ad officium mortuorum, quod ordinariē dicitur in ecclesia, vbi sunt beneficiati, secundum Tho. quod. 6. q. 5. a. 2. & quod. 1. q. 6. 7. a. 1. siue sint in sacris, siue non.

4 Religiosi professi, non existentes in sacris, secundum Caiet. ibi, non tenentur de iure dicere officium, neque ex professione, neque ex victu, quia eis debetur, ex quo dedicati sunt perpetuū seruitio Dei, forte ex consuetudine tenentur, de qua dicit se nil scire: contrarium tenent communititer alij, vt Pet. de Pal. D. Archi. floren. Tabu. tamen hoc nullo iure probant, ideo opinio Caiet. melior videtur. De conuersis, dicit Caiet. quōd non est dubitandum illos non teneri, neque qui sunt de tertio habitu, sed eis ex suis cōstitutionibus iniunguntur quaedam orationes, & non ex praepro. ecclesiae, quia vt dicit magister Vincen. Bandel. in constitutionibus in c. de conuersis. recipiuntur ad opera seruilia, & secundum Pan. in c. non est. de reg. circa prin. sunt famuli monasteriorum. Tuius tamen est, vt clerici professi dicant, propter cap. licet. de voto. Nouitij autem nō tenentur, quauis Pet. de Pa. videatur tenere oppositum, primū tamen tene, quia verum: nō dum enim iungi religiosi, neque voto astricti.

5 De monialibus die pariformiter, sicut de religiosis professis tantum, quia non videntur teneri, nisi ratione cōsuetudinis. De aliis autem, vt sunt leuitij, eremites, & huiusmodi, licet habeat votum, & non possint redire ad

seculum, non credo eos magis teneri, quā clerici religiosi non existentes in sacris, vel conuersi. Possent tamen ex consuetudine, quae esset inter eos de officio dicendo, ex qua crederent se ex praepro obligatos, teneri. Tab. tamen ibi. §. 8. videtur dicere q̄ tenentur, quando non possunt ad seculum redire. Haec ratio nihil valet, aliter & conuersi tenentur.

6 Clerici autem nō beneficiati, nec in sacris, ad aliquod officium ex praepro non tenentur, & ad hoc satis valet communis consuetudo. Nam doctores quodam loquantur de clericis in sacris, vel beneficiatis teneri, vel de nō beneficiatis, & non existentibus in sacris dicitur, licet Pan. in d. c. i. videatur dicere (secundum quōd creditur) quōd tenentur. Verius tamen est non teneri.

7 Pro officio debent dicere 7. horas canonicas de praepro, de consuetudine autem quilibet dicat officium secundum ordinem vice ecclesiae, vel sine religionis, ita quōd ista cōsuetudo nō obligat ad mortale. Nam si monachus diceret officium secundum curiam, vel diceret nonam ante sextam, vel faceret de sanctis, quando debet fieri de feria, non propter hoc mortaliter peccaret, secundum Caiet. ibi, quia non mutat substantialia officij, sed accidentalia tantum, grauius tamen delinquit, quando ex negligentia facit, vt mutans officium prohibito. Fratres tamen predicatoris, ex suis constitutionibus habent, quōd sint contenti officij ecclesiarum, ad quas declinant.

8 Ad officij beatę Marię quādo regulariter dicitur in choro, tenentur

tenentur omnes ex consuetudine ecclesiae, quae consuetudo ad praecipuum obligat, sicut ad aliud officium, secus quando non dicitur in choro, licet bonum sit, ut private tunc dicatur. Haec secundum Pan. & Io. de Lig. in c. 1. de cel. mis. & cle. i. eo. Pe. de Pal. 4. sen. d. 15. q. 5. ar. 6.

9 De officio mortuorum quando in die animarum dicitur, tenentur omnes, sicut ad aliud officium: quando autem aliis dicitur, tenentur secundum consuetudinem suae ecclesiae, vel religionis, secundum Pet. 4. d. 15. & Tho. quol. 6. supra. In ordine praedicatorum est consuetudo, quod dicitur semel in hebdomada totum officium mortuorum, nisi sit impedimentum, & omnes ad hoc tenentur, aliis autem diebus dicuntur tantum tres lectiones, & ad hoc non tenentur nisi hebdomadarii, diaconi, subdiaconi, & ille qui notatus est in tabula pro missa defunctorum, & isti non possunt propria auctoritate committere alteri, ut pro eis dicat, sed bene cum licentia praelati. vel cantoris, qui in choro vices praestit gerit. & ratio horum est, quia hoc videtur esse onus personale. Et huic concordat Arc. flo. Silverò. ver. hora 6. dicit quod non videtur onus personale, ideo possunt committere. Primum tamen videtur melius, sed in similibus consuetudo multum facit, ideo feruanda, quando de ea constat.

10 Letanias autem dicere quando fit de feria secundum Sil. ibi, supra, non est de praecipuo, nec 7. psal. penitentiales, vel psalterium in die parasceues non existens in choro, quia patres vestri noluerunt nos ad praeci-

ptum obligare in huiusmodi. Magister tamé Vincen. Bandel. ubi supra, dicit fratres ad letanias teneri, licet post quaecunque horam possint dici, & hoc securius videtur.

11 Papa secundum Pan. in d. c. r. non potest dispensare, quod qui tenetur dicere officium, non dicit, cum hoc sit de iure diuino. Post tamen dispensare, quod non dicant hoc, vel illud. Alij dicunt quod potest, dummodo per aliquod aliud recompenset beneficium, vel alio modo laudent Deum, non beneficiati. Et hoc magis placet Sil. & Land. & Ios. de Lig. in d. clemen. contra quos arguit Pa.

12 Excommunicatus minori excommunicatione tenetur dicere officium, & cum aliis potest dicere, secundum omnes. Si vero maior tenetur, debet dicere, sed non in ecclesia, vel cum alio, aut quasi in officio suo, sed per modum orationis, sine Dominus v. bis cum. c. si quis episcopus damnatus. u. questio. 3. excommunicatio enim non liberat eum ab hoc onere, etiam si sit degradatus, & fuit in sacris: vel si non fuit in sacris, tamen beneficiatus, quod iuris tenet beneficium, tenetur, quia hoc est onus, & non honor. ar. in c. legi. 16. q. 1.

13 Praelati possunt mutare officium quo ad accidentalia, ut si debeat fieri de feria, fiat de sancto, & huiusmodi: non autem quo ad substantialia, secundum Magistrum Vincen. in consil. fratrum praed. d. c. c. quia secundum Archi. flo. praecipuum huiusmodi non est determinatum circa modum. Peccant tamen murantes sine rationabili causa, non tamen secundum eundem magistrum Vincetium, possunt

possunt innouare aliquid ad perpetuò durandum per modum constitutionis vel consuetudinis generalis, circa diuini officij. Sicut non possunt tollere consuetudines communiter approbatas.

14 Non est iniungendum illi, qui praetermisit officium, ut illudmet repetat, sed aliquid aliud, ut scilicet psal. vel psalterium secundum quateritatem officij dimisit, ut congruit officij quo ad tempus non tollatur, secundum Tho. quol. 3. a. 29. Talis tamen penitentia est arbitraria, secundum omnes, & praecipue secundum Iano. & Archi.

15 Qui dimisit aliquid in medio, vel in principio officij, non oportet repetaturum officium, secundum id, quod omissem, vel aliquid aliud dicere, secundum Vul. Si autem partem notabilem dimisit, secundum Arc. reincipiat totum, si vult mortale euadere. Et si dixit nonam ante sextam, non est opus replicare, sed sufficit dicere omissem, secundum Pet. de Palu. Similiter qui propter aliquod legitimum impedimentum dimisit horas, vel propter infirmitatem, vel praedicationem, non tenetur altera die illud replicare, sicut de iciniano omisso, propter rationem iam dictam: secus quid eodem die potest satisfacere. Et qui audit legi lectiones, vel antiphonas, & huiusmodi in choro, non oportet quod ipse replicet, sufficit attendere audire, nisi exerceat se in choro, qui non potest ita attendere, charitas enim facit, ut quod vnus facit, alteri tribuatur: quod est bene notandum.

16 Dimittens officium ex infirmitate multum infesta, vel quando dicendo multum conturbatur,

non peccat mortaliter, & in hoc statur iudicio medici: secus quod esset modica infirmitas. Pan. in d. c. i. Non tenetur illud audire, vel repetere postmodum, secundum Innoc. & Pa. ex parte de obser. Et similiter non dicens officium, quia sine culpa sua caret libro, vel non videt, vel huiusmodi, non peccat mortaliter. Debet tamen satisfacere dicendo aliquid aliud loco officij, cui hoc fit ex naturali lege. Praedicatores autem, & lectores, qui propter vitandum magnam scandalum, vel non impediendum officium, non peccant mortaliter, nisi forte fuerint negligentes, cui potuissent prius dicere, & noluisse. Similiter ex obliuione excusantur, nec repetere tenentur, transacto tempore congruo, ut dictum est supra.

17 Tempus, quo debet dici officium priuare secundum Caieta. ibi, est totus dies à vespera praecedentis diei, vsque ad mediam noctem diei sequentis, ita tamen, quod solas marinus liceat dicere in vespera diei praecedentis, reliquas autem horas vsque ad mediam noctem diei sequentis. Multum tamen tardare ex negligentia, licet non sit mortale, graue tamen veniale est, si sine rationabili causa fiat. Possunt tamen praenire horam consuetam dicendo matutinas in sero, ut quicunque, & commodius dicant, vel ob aliquam honestam causam, ut consuetum in iure. in ca. presby. de cel. mis. De officio autem, quod collegialiter dicitur, est sanctum in lege, cle. r. de celeb. miss. quod dicitur debitis horis secundum consuetudinem, & ordinationes ecclesiarum. Praetermittere aut tales rubric

rubricas etiam ex negligentia, dummodo communiter seruetur consuetudo, non videtur mortale, remoto contemptu. Dicit tamen Sil. ibi. §. 3. quod praelati ecclesiarum collegiarum, & cathedralium, mortaliter peccarent, si notabiliter sine ratioabili causa horas propriis horis non dicit facerent, propter illud verbum cle. c. sancimus. Hora autem debita non debet accipi punctualiter, alioquin post primam immedie non possit dici tertia, sed secundum communem consuetudinem, nisi aliquo imminente scandalo.

- 18 Dicere missam ante matutinas secundum Archi. floren. est mortale, quia contra consuetudinem totius ecclesiae. d. 2. c. h. rebus. Si eam aliquis casus, vel rationabilis causa adesset, vt pro vitando scandalo, & non inuenitur qui celebret, & simile, non credo esse mortale, & ita tenet Sil. ver. missa. t. §. 6. Neque etiã mortale est cantare missam collegialiter ante primam, ex simili causa, secundum eundem Sil. ibi.
- 19 Modus vacandi officio, & illud dicendi praecepit in c. doletes. de cel. mis. videlicet quod studiosus, & deuote dicatur diuinum officium, tam diurnũ, quam nocturnum. est; praeceptum non de officio dicendo, sed de modo, in quo praecepto nihil aliud existit, nisi q̄ quis animo vacandi Deo horas inchoet, & in contrarium iste animus nõ mutetur dũ soluit diuini officii. Ideo qui in officio aduertit se cogitare hoc vel illud, quæ sunt ab officio extranea, sed nõ aduertit quod ab officio distrahatur, quamvis voluntarie illa meditetur, nõ propter hoc animus habitus à prin-

cipio vacandi officio, est mutatus in contrarium, quia nunquã habuit iste animus recedendi à vacando Deo in illo officio. Est etiam hoc facile, quia sufficit, quod intendat vnum de his quatuor, videlicet, vel ne erret in verbis, dicendo vnũ pro alio, vel quod attēdat ad sensum verborum, applicando affectum ad id, quod verbis significat, vel ad gratiam petitam in oratione, vel officio, vt ad charitatem, vel simile, vel ad Deum, seu Christũ. Vnde nunquam mortaliter peccatur in hoc, remanente primo proposito, vt dictum est, secundum Caie. ibi. suprà. Quando autem quis actualiter remoueret talem attentionem, vt cum intentione nolendi amplius attendere officio, vel occuparet se in aliquo, quod requirit attentionem, vt numerãd pecunias, vel huiusmodi, mortaliter peccaret, quia contra hoc præceptũ ageret. Secus si tale opus non requirit attentionem, vt est ambulatio. Talis autē actio potest esse actualis, virtualis, & habitualis. Habitualis sola non sufficit, secundum Thom. in 4. sentent. dist. 15. Actualis est valde difficilis, & nõ est necessaria, secundum eundem Thom. Virtualis autem est necessaria, & hæc praecepit in d. cap. dolentes, quando dicitur, quod dicatur deuote.

20 Sufficit ergo, vt cum quis incipit dicere officium, vel quod ante habeat aliqualem actualem intentionem satisfaciendi, vel dicendi officium, & quod non diuertat voluntarie ab illa intentione, nec se occupet in aliquo exercicio, quod multum mentem occupet, & quando sentit mentem ad cogitandum alia conuertam,

nam, studeat reuocare, vel saltem non delibet animo proseguere tale cogitationem contrariam intentioni primæ, & hoc est facile. Quis enim vult dicere officium, & non aliquid cogitat autem vult facere? profecto nemo, nisi qui factus est. Ex dictis Sancti Tho. & P. vbi suprà, elicitæ sunt prædicta. Ex multis enim ab illis dictis, hæc paucis collegimus.

21 Quo ad locum, officium debet dici in ecclesijs collegiatis, regularibus, & cathedralibus, in choro: vt in d. cle. t. Et praelati, vel illi, ad quos pertinet facere hoc obseruari, si sine causa rationabili non faciunt, mortaliter agunt. d. cle. t. Illi autem, qui deputati sunt ad chorum, tam beneficiati, quam religiosi, debent dicere in choro, nisi ex iusta causa dispensentur. 92. d. c. vlt. & quod ex contemptu, vel quando ecclesia nullum, vel notabile dānum incurret, ex eorum absentia, & non haberent legitimam causam, mortaliter peccarent, per d. c. fi. vbi dicitur, quod qui non conueniunt, deponatur à choro, quod nõ fit, nisi propter mortale. Si autem sine contemptu, & ex causa hoc faciant, mortaliter non peccant, ex qua causa, praelati possunt dispensare in hoc, dummodo in privato dicant.

22 Qui in choro existens, suum versum submissa voce dicit, alterum autem audit, secundum Caie. ibi. nõ satisfacit, ergo mortaliter peccat, si non replicat. Tab. autē ibi. §. vlt. tenet, quod satisfacit. Prima tamen opinio innuitur bonæ rationi, quia talis sic dicens non communicat cū alijs in choro, & consequenter

totum officium nõ dicit, vt præcipitur in d. c. presbyter. de cele. mis. Alij fundant se super consuetudine, quæ si extat, nescio, imò videtur oppositum, quod ferè omnes alia voce dicunt, qui possunt. Mihi magis consonat opinio Caie, quia super meliori ratione fundari videtur, vt præcepto satisfaciat.

HOSPITALE.

HOSPITALE constructũ abq; auctoritate episcopi. & deputatum ad hospitalitatem viuente adificatore, potest ad humanum vsum redire, secundum Pa. in c. ad hæc. de reli. domi. Licet enim cuiuscunque de domo sua facere hospitale, & si placet, trahere ad statum pristinũ. Ad hoc facit c. iter dilectos. de donat. Secus autem est mortuo edificatore, authentic. de ecclesi. tit. §. si quis adificatione. Intell. ge. nisi aliter ante mortē ordinasset constructor, quod executioni mandari debet, vt in d. §. si quis Hospitale sine auctoritate pontificis, etiam cum oratorio constructi potest, secundum Hoff. sed non debet ibi celebrari sine auctoritate episcopi, arg. in c. vnicuique. de cons. di. & hoc putat verius Pa. alleg. text. c. inter dilectos. de donat. secundum vnam lecturam. Et idem Io. An. post Vincen. & Tancr. An hospitalia ad episcopos pertineant, & quis eorum possit esse rector, quia hoc magis ad forum exterius pertinet, quam animus. vide Tab. & Sil. ibi, quia copiosius tractant. Ego autē perscruto Hospitalium retores si reditus hospitalium in pios vsus non expendunt, exultationem non habent. Ad hoc enim deputati sunt.

LACTANTIA.

ad 21. annum completum, senes, vt sexagenarios, & alios qui non possunt. Tempus enim senectutis indeterminatū est. Infirmos, & manifestē debiles, ex consilio, medicorum habētium Dei timorē, pręgnantes, & lactantes, pauperes, qui hora prandij sufficientem cibum habere non possunt, secus si possunt: tunc tenentur & ipsi ieiunare, nisi aliud impedimentum existat.

4. Necessitas etiā excusat quocunque oportet facere aliquod opus necessarium ad salutem corporis, vel animę, vel ad statum temporalem, vel ad vitandum damnum, vel ad acquirendum aliquid de raro euenientibus, vel oportet laborare, quantum potest, cum quibus non fiat ieiunium, aliter non potest se, suamque familiam decenter alere, vestire, dorare, tenere filios in studio, &c. Hinc excusantur omnes, qui ex necessitate cuiusvisque debiti operis, nō possunt ieiunare. Lex enim ieiunij, non impedit opera necessaria, nec debita. Et breuiter quicumque non potest officium sibi debitum perficere ieiunando, potest sine mortali soluere ieiunium, vt prædicatores, lectiores, aduocati, &c. Eriam vxor, si ob ieiunium non possit debitu viru reddere, vel exosa ob turpitudinem efficeretur, & similiter vir erga vxorem, non tenentur ieiunare, secundum Caiet. ibi.

5. Quartō quia ieiunium præcipitur, vt ad maius bonum inducitur, propterea excusantur, qui incumbentes alicui bono maiori, quam sit ieiunium, vt sunt opera misericordię corporalia, vel spiritualia, si propter ieiunium oportet hæc dimittere. In illo enim casu maius bonum impeditur, quod ecclesia non intendit. Ex hoc patet, quod quis non potest assumere peregrinationem dimisso ieiunio, quia maius bonum est ieiunium, quam peregrinatio, quę corporalis exercitatio est. Si tamen talis peregrinatio esset necessaria, vel ex ea maximē Dei honor augeretur, vel adesset magnus feruor in peregrinatione, quę omnia maius bonum iudicarentur, & cum hoc non possit ieiunare, liceret dimisso ieiunio peregrinationem assumere. Concor. Caiet. ibi, & facit caput non mediocriter. de consecratio. dist. 5. Prudens ergo confessor ex his iudicando poterit.

6. Quia dictum est quod rationabilis causa excusans est, quando quis existimat sine magno periculo vel infirmitatis, vel aliterius nocuentis, non posse ieiunare, vel suadetur à timoratis, & credit se esse, licet nō sit, & nō si hoc crederet, non frangeret ieiunium: & ex hoc non immineret scandalum, nec alteri periculum. Ideo multę personę à transgressione huius præcepti excusantur non ieiunantes. Propter quod confessor sit prudens, nec tales damnet, sed excusationem illarum accipiat, maximē quando dicunt quod libenter ieiunarent si possent, & quando ieiunant ter in hebdomada credentes non plus potest facere, fastidiant. Et quando causa est dubia, recurrere debet ad auctoritatem superioris, videlicet episcopi, si adiri potest, vel parochiani, cum episcopus non potest adiri, qui episcopus non solum poterit dispensare iudicando causam

de causam rationabilē, sed etiam cōmutare in aliquod aliud, causa non existente rationabili. Potest etiam idem episcopus mutare vigiliam alicuius festi, si in aliquo solenni festo euenerit, vt vigilia Io. Baptisti. si in festo Corporis Christi veniat, potest facere, quod in vigilia Corporis Christi ieiunetur, & post in vigilia S. Ios. comedantur carnes. Idem de aliis vigiliis Sanctorū, quia ecclesia non consuevit ieiunare vigiliis Sanctorum in solennitatibus, sicut nō ieiunant vigiliam Io. Euangelistę, non est autem sic de vigiliis quatuor temporum. Concor. Pa. & Inno. in d. rub. & hoc cunctis 1519. & sic fuit factum per ordinarium.

7. An hoc præceptum de ieiunio obliget ad mortale. Dicit Caiet. ibi, q. non inuenit in iure præceptum aliquod, quod sit antonomasticę præceptum obligans ad mortale, licet sit præceptū quod distinguitur contra consiliū. Dicit tamen, quod ex communi interpretatione videtur vinculum præcepti obligantis ad mortale transgressores ex inobedientia, vt supra dictum est. Vnde nō negat transgressores mortaliter peccare, etiam remoto contemptu, sed tales ex iure scripto, se non cognoscere, q. in fractione ieiunij quis incurrit mortale absque contemptu. Et quia cōmūnis sententia doct. est, quod est præceptum ad mortale obligans, ideo hoc Indubitanter tenendum, cum & hoc habeat vniuersalis ecclesię consuetudo, cuius principij non extra memoria.

8. Qui nō ieiunauit vno die, quo tenebatur, non tenetur alio die ieiunare, secundum Panor. in c. 1. eo. sicut de horis canonici di-

cum est, nisi aliquando ratione voti, vt cum votū est de ieiunio principaliter, & secundariō de die, vt si infra mensem noui ieiunare, & non ieiunio, transacto mense, adhuc teneor, vel si iniungatur à cōfessore per annum omni sexta feria ieiunare, si non ieiunauit sexta ieiunare, sicut fab bato ieiunare. Si autem votum principaliter est de tempore, vt ob deuotionē, vel celebratē, vt de ieiunando in vigiliis Beatę Marię, vel huiusmodi, transacta vigilia, non tenetur: factus est enim impotens ad votum implendum. Onus enim erat temporis, sicut vult ieiunia ecclesię, infra. Votum. s. 17.

9. Quo ad dispensationē, dictum est, quod episcopus dispensare potest ex causa, vt infra dicitur, secundum Caiet. ibi. Tab. autem dicit, secundum mentem Panor. in d. rub. post Innoc. & S. Tho. 4. sentent. d. 15. q. 3. 2. q. 1. quod solus Papa dispensat in ieiuniis per ecclesiam inductis, nisi ex causa in debente ieiunare, ex qua potest episcopus dispensare. In ieiuniis autem ex voto, episcopus potest dispensare, etiam sine causa existente in eo, qui nouit, secundum Pa. vbi supra. Et si causa est nota, non indiget dispensatione, sed si non est nota, indiget declaratione, quę potest fieri per quemcumque: habentem iuris notitiam, quia non est dispensatio. In ieiuniis impositis per pœnitentiam, sit dispensatio, vel per superiorē, vel per æqualem confessorem.

10. Qui dispensatur in ieiunio, non propter hoc dispensatur vt comedat cibos prohibitos: ideo comedendo sine rationabili causa, vel alia dispensatione, peccat.